

שיחות מליקוטי מוהר"ן קמא 201 שיחות מליקוטי מוהר"ן תניינא 215

שיחות משיחות הר"ן 229

שיחות נבחרות – הקדמה

מלבד אמירת מאמרי חסידות עמוקים ומורכבים בהזדמנויות שונות, אשר רובם נכתבו בספר **ליקוטי מוהר"ן**, נהג רבי נחמן לומר אמרות ושיחות סביב נושאים רבים מאוד. "שיחות" אלה כוללות עושר גדול של דעות והדרכות, ובאופן טבעי הן יותר מובנות ושוות לכל נפש מאשר ה"תורות" שאמר.

רבי נתן דאג לתעד כל אמרה ושיחה כמיטב יכולתו. אמנם הקשיים בקבלת רישיון הדפסה מצד השלטון, יחד עם חוסר יכולת כלכלית וקשיים טכניים של צורת הדפוס באותה תקופה גרמו לו לעסוק בהדפסת השיחות בספרים שונים בהמשכים במשך עשרות שנים. בתיאוריו את עבודתו ניכרת תחושת הדחיפות שהובילה אותו להנציח בדפוס את השיחות והמאמרים מכל הבא ליד על חשבון הסידור הענייני. זו הסיבה ששיחות רבות נדפסו בתוך ספר ה"תורות" **ליקוטי מוהר"ן**, ומאמרי תורה נדפסו בספרים אחרים שהוקדשו בעיקר ל"שיחות".

מלבד **ליקוטי מוהר"ן**, הדפיס רבי נתן עוד שלושה ספרים על חייו ושיחותיו של רבי נחמן:

- **שבחי הר"ן** – נדפס לראשונה בסוף ההוצאה הראשונה של **סיפורי מעשיות** בשנת תקע"ו (1816) ואחר כך כספר שלם ונפרד בשנת תר"ל (1870). הספר כולל את סיפור ילדותו ותחילת הנהגתו של רבי נחמן, ותיאור ארוך ומפורט של נסיעתו לארץ ישראל.
- **שיחות הר"ן** – נדפס לראשונה בסוף ההוצאה הראשונה של **סיפורי מעשיות** בשנת תקע"ו (1816), ואחר כך כספר שלם ונפרד בשנת תרל"ד (1874). הספר כולל מאות שיחות ללא חלוקה לנושאים.
- **חיי מוהר"ן** – נכתב על ידי רבי נתן בשנת תקפ"ד (1824) ונדפס לראשונה בשנת תרל"ד (1874). הספר מחולק לשערים ויש בו חומר ביוגרפי רב על חיי רבי נחמן, תיאורים היסטוריים על סדר אמירת התורות והמעשיות של רבי נחמן, חלומות וסיפורי חזיונות של רבי נחמן, ושיחות בנושאים רבים.

בלקט שלפניכם נאספו שיחות רבות ומגוונות מדברי נחמן **משיחות הר"ן** ומשני חלקי **ליקוטי מוהר"ן**. האותיות המצוינות מצד ימין של כל קטע מהוות

את ציון מראה המקום המקורי בספר שממנו נלקטה השיחה. הערות שונות של רבי נתן ניתנו בכתב קטן ובסוגריים, וכן גם מראי המקום (בשיחות שהובאו מהליקוטים נשמרה גם בחלק זה דרך ציון הפסוקים של רבי נתן, לפרק בלבד). הערות של מדפיסים ותרגומים של מילים מיידיש ניתנו בכתב קטן ובסוגריים מרובעים.

שיחות נבחרות מליקוטי מוהר"ן קמא

קו

"אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'" (תהלים מא).

איתא 'דאין עניות אלא מן הדעת' (נדרים מא). ועל זה צריך רחמנות, כי אין רחמנות גדולה מזה. ועניות זה בכללות ובפרטות, בכללות על איש שאין לו שכל בעבודת הבורא, וצריך הבעל שכל להשכילו. ובפרטות על האיש עצמו, כי יש זמן שאין לו שכל, והוא נקרא קטנות המחין, וצריך לחזק את עצמו לבוא לגדלות המחין. וכשבא לגדלות המחין, נמתקין כל הדינין וממשיך עליו חסדים ורחמים. וזה מאמר חכמינו, זכרונם לברכה (ברכות לג): 'גדולה רעה שנתנה בין שני אותיות', שנאמר: "כי אל דעות ה'". פרוש: כשיבוא לגדלות המחין, נתעורר עליו רחמים וחסדים משני אותיות. 'אל', הוא חסד, על דרך (תהלים נב): "חסד אל כל היום". 'זה', הוא רחמים, על דרך (שם קיט): "רחמיך רבים ה'". וזהו פרוש הפסוק "אשרי משכיל אל דל", הינו כשהוא בקטנות המחין, ומשכיל עצמו לגדלות המחין, אזי "ביום רעה ימלטהו ה'", נמתקין כל הדינין. ואם לא יכול בעצמו לבוא לגדלות המחין, עצה לזה, שישכיל אחרים, ועל-ידי-זה נתעורר גם אצלו.

קי

"לא ימוש ספר התורה הזה מפיה" (יהושע א).

כי התורה היא רוחניות. ואשר זה ישר פעלו, ושכלו רוחני, יכול לתפס כל התורה כלה, ולא ישכח דבר, כי דבר רוחני אינו תופס מקום, ויכולה התורה להתפשט ולשכן בשכלו. אך מי שהוא מגשם דברי התורה, ועושה ממנה ממשות, אזי יש לה שעור וקצבה, כמה הוא יכול לתפס בשכלו ולא יותר. ואם ירצה להשיג יותר, אזי ידחה מה שכבר נכנס בשכלו. כדרך כל דבר גשמי, אם הוא כבר מלא, אם ימלאנו יותר ידחה מה שהיה בו כבר. ומזה בא השכחה: וזהו: "לא ימוש ספר התורה". 'ימוש' מלשון ממשות. כמו שכתוב (שמות י): "וימש חשך" (רש"י שם, בשם מדרש אגדה). כלומר תזהר שלא תהיה ממשות וגשמיות בדברי התורה. "מפיה" כלומר מחמת פיה שיוצא מאתה יהיה לה ממשות וגשמיות, תזהר מזה. וזה שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (כבא מציעא פה) שהתענה רב יוסף ארבעים יום שיתקיים למודו. 'אחוו לה': "לא ימוש מפיה". ושוב התענה וכו' 'אחוו לה': "ומפי זרעה" וכו'. כלומר שלא ימוש ויגשמו מפיה. ואזי יתקיים תלמודו, כי לא יהיה שכחה. כי דבר רוחני אינו תופס מקום. ודוק.

קיג

ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו (אבות ג).

כי שמעתי בשם הבעל-שם-טוב: כי קדם כל גזר דין שבעולם, חס ושלוש, מאספין כל העולם אם מסכימין להדין ההוא. ואף את האיש בעצמו שנגזר עליו הדין, חס ושלוש, שואלין אותו אם הוא מסכים, אזי נגמר הדין, חס ושלוש. והענין, כי בודאי אם ישאל לו בפרוש על עצמו, בודאי יכחיש ויאמר שאין הדין כן. אך מטעין אותו, ושואלין אותו על כיוצא בו, והוא פוסק הדין, ואזי נגמר הדין. וכענין

שִׁמְצִינוּ בְּרוּד הַמַּלְךְ, עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, בְּבוֹא אֱלֹהֵינוּ נִתֵּן הַנְּבִיא וְכוּ', וְסֵפֶר לוֹ מַעֲשֵׂה
הָאוֹרַח (שְׁמוֹאל ב יב) עָנָה וְאָמַר: "חֵי ה' וְכוּ', וְאֵת הַכְּבֹשָׁה" וְכוּ', אֲזַי נִפְסַק הַדִּין עַל
דָּוִד כְּאֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּיו. וְזֶהוּ וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ, כְּלוֹמֵר שְׁשׂוֹאֲלִין דַּעְתּוֹ.
וְאִף-עַל-פִּי-כֵן הוּא שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ, כִּי אֵינוּ יוֹדַע שְׁהַדִּין הוּא עָלָיו. וְהַעֲנִין הוּא עִמָּךְ
מְאֹד, אִיךָ שׂוֹאֲלִין כָּל אָדָם. כִּי בְּכָל הַדְּבוּרִים וְסִפּוּרִים שְׁאָדָם שׂוֹמֵעַ, יִמָּצֵא שֵׁם
דְּבָרִים גְּבוּהִים וְרָמִים, וְצָרִיךְ לְזַהֵר בְּזֶה מְאֹד, לְבָלֵי לְגַמֵּר הַדִּין עַד שִׁישְׁנָה וַיִּשְׁלַשׁ,
כִּי הוּא סִכָּנָת נַפְשׁוֹת. וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים, כִּי יֵשׁ בְּזֶה בְּעֵנִין סִפּוּרֵי דְבָרִים עֲנִינִים
גְּבוּהִים: וְזֶה (בְּרִכּוֹת ה ע"ב): 'חֲבִיבִין עָלֶיךָ יְסוּרִין אָמַר לוֹ לֹא הֵן וְכוּ', הֵב לִי יָדָךְ,
יֵהֵב לָהּ יָדָא וְאוֹקְמָה'. כְּלוֹמֵר אִם אֵין אַתָּה חֲפֵץ בָּהֶם, הֵב לִי יָדָךְ עַל זֶה, שְׂאִין אַתָּה
רוֹצֵה בָּהֶם בְּאַמְתָּ. אֲזַי יֵהֵב לָהּ יָדָא, וְאוֹקְמָה.

הַנּוֹתֵן צְדָקָה נִצּוֹל מִעֲבֻרוֹת. כִּי 'כָּל הַמֵּרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת מֵרַחֵמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם'
(שֶׁבַת קֵנָא ע"ב), 'וְכָל מִי שְׂאִין בּוֹ דַּעָה אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו' (בְּרִכּוֹת לג). וְכִיּוֹן שְׁמֵרַחֵמִין
עָלָיו, בְּהַכְּרַח נּוֹתֵנִין לוֹ דַּעְתָּ. וְאֲזַי נִצּוֹל מִלְּבוֹא לִידֵי עֲבָרָה, כִּי 'אֵין אָדָם עוֹבֵר
עֲבָרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת' (סוֹטָה ג), אֲבָל כְּשִׁישׁ לוֹ דַּעָה נִצּוֹל מִעֲבֻרוֹת.
אָמַן כּוֹן יֵהִי רַצוֹן.

"אֲזַי אָמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי בְּמַגֵּלַת סֵפֶר כְּתוּב עָלַי לַעֲשׂוֹת רַצוֹנָךְ" וְכוּ' (תְּהִלִּים מ).
כְּשִׁאָדָם רוֹאֵה וְלוֹמֵר בְּסֵפֶר, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא רוֹאֵה וְלוֹמֵר, מוֹצֵא אֶת עֲצָמוֹ,
הֵינוּ שְׁלוֹקֵחַ לַעֲצָמוֹ מוֹסֵר, וְרוֹאֵה פְּחִיתוּתוֹ וְשִׁפְלוּתוֹ, בְּכָל מְקוֹם בְּאִיזָה סֵפֶר שֶׁהוּא
בָּא וּמַעֲיִן שֵׁם, זֶה סִימָן שֶׁחֲפֵץ לַעֲשׂוֹת רַצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ. וְזֶה, "אֲזַי אָמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי
בְּמַגֵּלַת סֵפֶר כְּתוּב עָלַי". זֶה סִימָן: "לַעֲשׂוֹת רַצוֹנָךְ אֱלֹקֵי חֲפָצְתִּי" כַּנ"ל.

'אֵל תִּדִּין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שִׁתְּגִיעַ לְמִקוֹמוֹ' (אֲבוֹת ב).
זֶהוּ מַה שְׁאָמְרוּ רַז"ל (שֵׁם א) 'הוּי דֵּן אֶת כָּל אָדָם לְכַף זְכוּת'. כִּי כְּשִׁישׁ מַחְלֶקֶת
עַל אָדָם צָרִיךְ לַחְקוֹר לְמִצָּא זְכוּת בְּחֲבֵרוֹ, בְּמַה שְׁחֹלַק עָלָיו כְּדִי לְדוֹנוֹ לְכַף זְכוּת.
כִּי הַמַּחְלֶקֶת לֹא יִמְנַע מִשְׁנֵי פָּנִים, אוֹ מַחֲמַת שְׁחֲבִירוֹ גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּמַעֲלָה, וְעַל כֵּן
חֹלַק עָלָיו עַל שְׁלֵא הִגִּיעַ לְמִדְרָגָתוֹ, וְאֲזַי צָרִיךְ לְהִשְׁתַּדֵּל שִׁיגִיעַ הוּא גַם כֵּן
לְמִדְרָגַת חֲבֵרוֹ, בְּכַדִּי שִׁיְהִיו שְׁנֵיהֶם שְׁוִים, וְאֲזַי לֹא יִהְיֶה מַחְלֶקֶת. אוֹ לְפַעֲמִים
לְהַפֵּךְ, שֶׁהוּא גְּדוֹל מִחֲבֵרוֹ, וְהַמַּחְלֶקֶת מַחֲמַת שְׁחֲבֵרוֹ מִתְקַנָּא בּוֹ, עַל שְׁלֵא הִגִּיעַ
לְמִדְרָגָתוֹ. וְעַל כֵּן צָרִיךְ לְדוֹנוֹ לְכַף זְכוּת, וּבְזֶה הוּא מַעֲלָה חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת, וְאֲזַי הֵם
בְּמִקוֹם אֶחָד הֵינוּ בְּמִדְרָגָה אַחַת, וְאֲזַי בּוֹדָאֵי לֹא יִהְיֶה מַחְלֶקֶת. כִּי מַחְלֶקֶת הוּא רַק
מַחֲמַת שֶׁהֵם מְשַׁנִּים זֶה מִזֶּה, אוֹ שְׁחֲבֵרוֹ גְּדוֹל מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁהוּא גְּדוֹל מִחֲבֵרוֹ כַּנ"ל.
אֲבָל אִם יִהְיֶה שְׁנֵיהֶם בְּמִקוֹם אֶחָד בְּמִדְרָגָה אַחַת, בּוֹדָאֵי לֹא יִהְיֶה מַחְלֶקֶת, כִּי בְּדָבָר
אֶחָד אֵין שִׁיף מַחְלֶקֶת. וְזֶהוּ: 'אֵל תִּדִּין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שִׁתְּגִיעַ לְמִקוֹמוֹ', הֵינוּ

קטז

קנא

קלו

שֶׁתִּשְׁתַּדֵּל שֶׁתְּהִיָּה עִמּוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, בְּמִדְרָגָה אַחַת, מֵאֶחָד מִשְׁנֵי פָּנִים הַנִּלְוִי. וְאִי בּוֹדָאִי לֹא יִהְיֶה מִחֻלְקָת, כִּי בְּדַבָּר אֶחָד אֵין שִׁיבָה מִחֻלְקָת: וּבִזְוָה שֶׁמַּעֲלָה אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת, יוּכַל לִהְיוֹת שֶׁחֲבֵרוֹ יִחֹזֵר בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה שׁוֹב מִחֻלְקָת, אוֹ שִׁיְהִיָּה לוֹ מִפְּלָא. כִּי יוּכַל לִהְיוֹת שֶׁ"גִּחְחִלִים אֶתְּהָ חוֹתְהָ עַל רֹאשׁוֹ" (מִשְׁלֵי כה), בְּזוֹה שֶׁאֶתְּהָ מַעֲלָהּ לְכַף זְכוּת. וְזוֹהוּ 'הוּי דָן אֶת כָּל אָדָם לְכַף זְכוּת', 'דָן' דִּיקָא, כִּי הוּא בְּחִינַת דִּין וּמִשְׁפָּט מִמֶּש. כִּי יְדוּעַ שֶׁקֹּדֶם שְׁעוֹלִין לְאִיזוֹה מִדְרָגָה, דְּנִין אֶת הָאָדָם. וְעַל-כֵּן בְּזוֹה שֶׁאֶתְּהָ דָן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, וְאֶתְּהָ מַעֲלָהּ לְמִדְרָגָה יוֹתֵר גְּבוּהָ, דְּנִין אוֹתוֹ, וּכְפִי שִׁיִּצֵּא הַמִּשְׁפָּט כֵּן יָקוּם.

"בִּיד כָּל אָדָם יַחְתּוּם לְדַעַת כָּל אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ" (אִיּוֹב לו).

כִּי הַצַּדִּיק בְּעִצְמוֹ אֵי אֶפְשָׁר לְהַשְׁיִגּוֹ, כִּי אֵין בּוֹ שׁוֹם תְּפִיסָה, כִּי הוּא לְמַעֲלָה מִשְׁכָּלוֹ. רַק עַל-יְדֵי אַנְשֵׁי הַמְּקַרְבִּין אֵלָיו, יוּכַל לְהַבִּין מַעֲלַת הַצַּדִּיק. כִּי עַל-יְדֵי שְׂרוּאֵין אַנְשֵׁי, שֶׁהֵם אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂה יְרֵאִים וְשְׁלֵמִים, וּבְהֵם יֵשׁ לָהֶם תְּפִיסָה וְהַשְׁגָּה, כִּי הָעוֹלָם אֵינֶם רְחוּקִים עֲדִין מֵהֶם כָּל-כָּף כָּמוֹ מֵהַצַּדִּיק בְּעִצְמוֹ, עַל כֵּן מִי שְׂרוּזָה הָאֵמֶת אֶפְשָׁר לוֹ לִידַע מַעֲלַת הַצַּדִּיק עַל יְדֵי אַנְשֵׁי. וְזוֹהוּ כָּמוֹ מִשְׁלַח הַחוֹתֶם, שֶׁהַכֶּתֵב הַחֻקִּים עָלָיו אֵי אֶפְשָׁר לְקִרְוֹתוֹ, מִחֲמַת שֶׁהָאוֹתִיּוֹת בְּהַפֵּךְ. רַק עַל-יְדֵי שְׁמִכִּין וּמִצִּירֵין הַחוֹתֶם עַל שְׁעוֹה, רוֹאִים הָאוֹתִיּוֹת וְהַצִּירִים הַחֻקִּים עַל הַחוֹתֶם, וּמְבִינִים כְּתַב הַחוֹתֶם. וְזוֹהוּ: "וּבִיד כָּל אָדָם יַחְתּוּם". הַצַּדִּיק נִקְרָא כָּל אָדָם, כָּמוֹ שֶׁכְּתוּב (קֹהֶלֶת יב): "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם". וְזוֹה "לְדַעַת כָּל אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ", עַל-יְדֵי אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂה שֶׁל הַצַּדִּיק, תּוּכַל לִידַע אוֹתוֹ, כְּמִשְׁלַח הַחוֹתֶם כֵּן"ל. וְגַם הַצַּדִּיק הוּא בְּחִינַת חוֹתֶם, כָּמוֹ שְׂאוּמְרִים "וְצִאֲצִאֵיו חֲתָם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ" (בְּרַכָּה בְּבֵרִית מִילָה), 'וְצַדִּיק הוּא מֵאֵן דְּנִטְר בְּרִית' (זוֹהַר נח נט ע"ב).

"ה' מָה רַבּוֹ צָרִי, רַבִּים" וְכוּ' (תְּהִלִּים ג).

כִּי כָּל אֶחָד לְפִי נִשְׁמָתוֹ וּלְפִי עֲבוּדָתוֹ כֵּן יֵשׁ לוֹ יִסּוּרִים, יֵשׁ שִׁישׁ לוֹ יִסּוּרִים מִבְּנֵי וּמֵאֲבִיו וּמִשְׁכָּן, וְיֵשׁ שֶׁהוּא בְּמִדְרָגָה גְּדוּלָה מִמֶּנּוּ וְיֵשׁ לוֹ יִסּוּרִים מִשְׁכָּנִים רְחוּקִים, וְיֵשׁ גְּדוּל מִמֶּנּוּ וְיֵשׁ לוֹ יִסּוּרִים מִכָּל הָעִיר, וְיֵשׁ גְּדוּל מְאֹד וְיֵשׁ לוֹ יִסּוּרִים מִכָּל הָעוֹלָם. וְכָל אֶחָד עַל-יְדֵי הַיִּסּוּרִים נוֹשֵׂא עָלָיו הָאֲנָשִׁים שִׁישׁ לוֹ יִסּוּרִין מֵהֶם, כִּי כְּשִׁישׁ לוֹ יִסּוּרִין מֵהֶם הוּא נוֹשֵׂא אוֹתָם עָלָיו. אֵךְ אֵיךְ אֶפְשָׁר לְחַמֵּר לְשֵׂא עָלָיו כָּל-כָּף אַנְשִׁים. אֵךְ עַל-יְדֵי הַיִּסּוּרִין נִכְנַע גּוֹפּוֹ, כִּי כָּל הַיִּסּוּרִין נִקְרָאִים צְרוּת, עַל-שֵׁם שֶׁהֵם מִצְרִין וּמְעִיקִין לְהַגּוֹף, וּכְשֶׁנִּכְתַּת הַגּוֹף עַל-יְדֵי הַצְּרוּת עַל-יְדֵי-זוֹה מְאִירָה וְנִתְגַּדְּלָה הַנֶּפֶשׁ, כִּי בְּהַכְנַע הַחֲמֵר תִּגְדַּל הַצְּרוּהָ, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹהַר (שְׁלַח קסח) 'אֶעֱא דְלֹא סָלַק בְּהָ נּוֹרָא מִבְּטָשִׁין לָהּ, גּוֹפָא דְלֹא סָלַק בְּהָ נְהוֹרָא דְנִשְׁמָתָא' וְעַן שְׂאִינוֹ נִדְלַק כּוֹתֵשִׁים אוֹתוֹ, גּוֹף שְׂאוֹר הַנֶּשְׁמָה אֵינּוּ עוֹלָה בּוֹ כּוֹתֵשִׁין אוֹתוֹ בְּיִסּוּרִים וְכוּ'. וְעַל-כֵּן נִקְרָאת צְרָה לְשׁוֹן צְרוּהָ, כִּי עַל-יְדֵי הַצְּרָה נִכְנַע הַגּוֹף וּמְאִירָה הַצְּרוּהָ.

קמ

קע

נמצא שעל-ידי זה שיש לו יסורין וצרות מאירה הצורה הינו הנפש, והנפש אפשר לה לשאת עליה כמה וכמה אנשים. וזה: "ה' מה רבו צרי". כל מה שנתרבין צרי, רבים קמים עלי, פי על-ידי-זה אני נושא ומקים ומרים רבים לשרשם.

"ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לתרפות ולדראון עולם" (דניאל יב).

קעא

על-ידי שנתעורר שכל חרש בעבודת ה' מה שלא היה נודע עד עתה, על-ידי-זה "רבים מישני אדמת עפר יקיצו", אך "אלה לחיי עולם ואלה לתרפות ולדראון עולם". פי "צדיקים ילכו בם" (הושע יד) שעוברין עם זה השכל את השם יתברך, "ופושעים יכשלו בם", שאינם עוברין בזה את השם יתברך, רק שעל-ידי-זה הם מבזין ומחרפין את העולם, על שהם יודעין מזה השכל החדש, והעולם אינם יודעין מזה. וכמו ששמעתי "לתרפות ולדראון עולם", הינו לחרף ולבזות העולם, פי אינם משתמשין עם זה השכל החדש, רק לבזות ולחרף העולם, על-ידי שהם יודעים מזה והעולם הם ריקים וחסרים מזה.

כל החסרונות שיש לאדם הן בנים או פרנסה או בריאות, הכל הוא מצד האדם עצמו. פי אור השם יתברך שופע עליו תמיד, אך האדם על-ידי מעשיו הרעים עושה צל לעצמו, שאין מגיע עליו אור השם יתברך, ולפי מעשיו כן נעשה הצל המונע אור השם יתברך, ומגיע לו החסרון לפי המעשה שעל ידה נעשה הצל. והנה הצל הוא מדבר גשמי שעומד נגד דבר רוחני (הינו שהוא דק ממנו) כמו גשם עץ ואבן נגד אור הלבנה והחמה עושה צל, וכן לקוי חמה ולבנה על-ידי צל הארץ. וכן החמה בעצמה נגד מה שלמעלה ממנה, הוא גשמיות, ועושה צל נגדו. ועל-כך האדם כפי גשמיותו וכפי מעשיו, כן עושה צל בעצמו שמונע ממנו אור ושפע של השם יתברך. אבל אם האדם מבטל עצמו, ואינו כלל מזה העולם, אזי אינו עושה צל, ומקבל אור השם יתברך. ועקר אור השם יתברך הוא הכבוד, פי כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא לא ברא אלא לכבודו, כמו שכתוב (ישעיה מג): "לכבודי בראתיו" וכו'. וזה: "מלא כל הארץ כבודו" (שם ו), הינו אם הוא 'מלא כל הארץ', שאינו כלל מזה העולם, אזי מקבל אור השם יתברך שהוא הכבוד. וזה (משלי ג): "כבוד חכמים ינחלו", פי "החכמה מאין תמצא" (איוב כח). ועל-כך החכמים שהם אין, זוכים לכבוד, על-ידי שאינם עושים צל להפסיק, פי אין להם שום גשמיות כנ"ל.

קעב

וכשהשם יתברך מראה פנים שוחקות חיים וטובה לעולם, ולהפך להפך חס ושלום. וכן הצדיק כשמראה פנים שוחקות הוא טוב, וכן להפך. וזה: "ראה נתתי לפניכם היום את החיים ואת הטוב את המות" וכו'. הינו לפניכם שלכם.

קעג

על ידי הכתב יכול הצדיק האמת להכיר הנפש ופנימיות הנפש של הכותב, והאמונה ושרש האמונה שלו. כי יש בחינת שרש האמונה, כי האמונה בעצמה יש לה חיות ושרש, דהינו שיש עולם אמונה שמשם נלקח האמונה, ועולם האמונה יש לו גם כן אמונה בהשם יתברך, וזה בחינת שרש האמונה שהיא בחינת פנימיות האמונה. והיא בחינת פנימיות הנפש, כי הנפש והאמונה הם בחינה אחת כמו שכתוב (ישעיה כו): "נפשי אויתיה בלילה", וכתיב (תהלים צב): "ואמונתך בלילות", ועל ידי הכתב אפשר להכיר הנפש ופנימיות הנפש שהיא בחינת פנימיות האמונה כנ"ל, בבחינת "אנכי" שאמרו חכמינו, וזכרונם לברכה (שבת קה): "אנא נפשי כ'תבית י'הבית' הינו שהכותב נותן נפשו בתוך הכתב וגם פנימיות נפשו, כי איתא בזהר הקדוש: "אנ", נוטריקון אנא נפשי י'הבית, דא שכינתא חיצונית. אנכי – דא שכינתא פנימיות, נמצא שהפ"ף מרמז על בחינת שכינתא פנימיות (עיין זוהר יתרו פה ע"א; צא ע"א). וכן איתא ב"עץ-חיים" לענין התלבשות העולמות שהכתב היא פנימיות הנפש, והפ"ף היא בחינת כתר כמובא לעיל (ליקוטי מוהר"ן ו אות ב). כי השכינה היא בחינת נפש פידוע, נמצא שעל ידי הכתב שהוא בחינת כ' נתגלה ונראה בחינת פנימיות הנפש פנימיות האמונה כנ"ל. והדבור שמדבר עם הצדיק האמתי הוא במעלה גדולה מהכתב, כי הכתב אינו רק פעלת הנפש, ומתוך הפעלה יכול הצדיק להבין מהות הנפש, והדבור הוא הנפש בעצמו, כמו שכתוב (שיר השירים ה): "נפשי יצאה בדברו", ואף-על-פי שהדבור הוא דבר שאין בו ממש, אף-על-פי-כן מחמת שהוא צדיק אמת, והדבור הוא מהות הנפש בעצמה, על-כן יכול לראות מהות הנפש בעצמה.

קצא

דע שאפשר שישב אחר אצל חברו במקום אחד בגן-עדן, ולזה יהיו כל התענוגים והשעשועים וכל הש"י עולמות (סנהדרין ק ע"א), וחברו לא ירגיש כלום ולא יהיה לו שום תענוג. "כי שמים לרום וארץ לעמק ולב מלכים אין חקר" (משלי כה), וכמו שאמרו רבותינו, וזכרונם לברכה (שבת יא): "אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קלמוסים וכו' אין מספיקין לכתב חללה של רשות' שנאמר: "שמים לרום" וכו'. נמצא שלב מלכים גדול הרבה מרום השמים ועמק הארץ, שתופסים כל כך מקום כמה וכמה אלפי אלפים פרסאות, והלב והמח שקטנים מאד במקומם, הם תופסים הכל עד שיכול לתן לב על כל מדינה ומדינה ולתפס ולהצטיר בלבו כל מדינה ומדינה ותכונות השמים ויותר ויותר מזה, כי "לב מלכים אין חקר". ראה והבן וחכם גדלת הבורא. איך המועט מחזיק את המרבה, שחתיכת לב קטן כזה, ומח קטן כזה, יתפס במקומו דברים גדולים כאלה, וזה רק מחמת שנמצא שם האלקות. כי עקר האלקות הוא בהלב כמבאר במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן מט). ומעתה בין וחכם, אם בהלב שנמצא שם רק בחינות אלקות, שאינו כפיכול חלק אחר מאלפי אלפים מהשגחת הבורא ברוך הוא, כמה גדול ערכו, שיכול לתפס במקומו המועט

עולמות אין מספר. ואפלו על עכו"ם נאמר: "ולב מלכים אין חקר", על שנותן לב לכל מדינה ומדינה, ותופס ומשער בדעתו, כל המדינות שתחתיו, עם כל האדם אשר עליו, וכל הנמצא בה. ומעתה הוי דן אלפי אלפים קל וחמר, לשער בדעתו מגדלות הבורא ברוך הוא. נמצא שעקר גדלות המלך ותענוגו וממשלתו הוא רק בלב, שיודע בלבו שהוא מלך על כל המדינות האלה ומושל בכלם פרצון לבו וחפצו, ומעתה תבין מעצמה, שלזה אפשר שיהיה לו כל הש"י עולמות בלבו, כי הלב יכול לתפס במקומו עד אין חקר ואין מספר כנ"ל, ויהיה לו כל התענוגים והשעשועים, וחברו אף-על-פי שיושב אצלו לא ירגיש כלום כי לבו חסר מכל זה, מכל הטובות והשעשועים שיש לחברו הצדיק בתוך לבו, אשרי לו, כי עקר הרגשת תענוג ושעשוע עולם הבא וכל הש"י עולמות הכל הוא בלב כנ"ל.

דע שהמחשבה יש לה תקף גדול, ואם יחזק ויגבר מחשבתו על איזה דבר שבעולם, יוכל לפעל שיהיה כן, ואפלו אם יחזק מחשבתו מאד שיהיה לו קמון, בודאי יהיה לו, וכן בכל דבר. רק שהמחשבה תהיה בכטול כל ההרגשות. והמחשבה תקיפה כל כך, עד שאפשר למסור נפשו במחשבתו ממש, דהינו שירגיש צער המיתה ממש, על ידי שיקבל על עצמו בדעתו שהוא מרצה למסור נפשו על קדוש השם באיזה מיתה שתהיה. ואפשר לחזק ולגבר המחשבה כל-כך, עד שבשעה שמקבל במחשבתו שהוא מרצה למסור נפשו למות על קדוש השם, אזי ירגיש צער המיתה ממש. וזה שאמר רבי עקיבא (ברכות סא): 'כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה מתי יבוא לידי ואקימנו עכשו' וכו'. הינו שבשעת קריאת שמע שהיה רבי עקיבא מקבל על עצמו ארבע מיתות בית-דין, היה מקבל על עצמו מסירת נפשו במחשבה חזקה ותקיפה כזו, עד שהיה מצטער ומרגיש ממש יסורי המיתה ממש, כאלו סוקלין ושורפיין אותו ממש בלי שום הפרש. וזה 'כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא' וכו' הינו שממה ששערתי וקבלתי בדעתי 'מתי יבוא לידי ואקימנו' למסור נפשי על קדוש השם, מזה לבד הייתי מצטער ומרגיש וסובל יסורי המיתה ממש כנ"ל, עכשו שבא לידי בפעל ולא אקימנו, הלא תמיד הייתי סובל זה הצער ממש מהקבלה במחשבה לבד. וכשמחזק המחשבה במסירת נפש כל-כך כנ"ל, יוכל למות ממש מזה הצער כאלו היה מת מזו המיתה בפעל כי אין הפרש בין המיתה בפעל להצער שמרגיש מהמיתה במחשבה כנ"ל. על כן צריך למנע ולהרחיק עצמו לכלי לשאר שם בעת שמרגיש שקרוב שתצא נפשו, שלא ימות בלא עתו חס ושלום.

מי שרוצה כבוד הוא שוטה. כי למשל שר גדול שלח פקיד לעיר אחד מהעירות שלו למקום רחוק, והפקיד הנ"ל לקח לעצמו שם כל הכבוד, כי הערלים לא ידעו שהוא עבד השר, וסברו שהוא בעצמו השר וכשהיו צריכים אליו היו נופלים לפני

קצת

קצת

רגליו, ונותנים לו כל הכבוד, והיו קוראים אותו עם כל הכנויים של כבוד השייכים להשר. פעם אחד בא השר בעצמו לשם ובא הפקיד לפניו, ושאל לו על עסקי המדינה, ומדוע אלו הערלים אינם עובדים עבודתם. וקרא לשוטר אחד, ושאל אותו השר על עסק העיר, והערל השוטר לא הפיר את השר רק את הפקיד. ותכף נפל לרגלי הפקיד, וחלק לו כל הכבוד השייך להשר, והשיב לו על עסק שאלתו. אזי נתהפכו פני הפקיד כשולי קדרה, ונתביש מאד, כי אין בזיון גדול מזה, שבעיני השר נותנים לו כבוד הזה. כמו כן עקר הכבוד הוא רק מהדבור, כי איבר מהאדם כגון יד אינה יכולה לחלק לו כבוד, כי גם אינו נפר בהיד בעצמה תבנית האדם, וכן אפלו פני האדם אינו מיחד להאדם בעצמו, כי נמצא גם חיה שיש לה פני אדם כגון קוף, ואין זה גדר האדם, ועל כן אינו מקבל כבוד כי אם מהדבור שבו מברל האדם מחי. ועל כן, מאחר שעקר הכבוד הוא בהדבור, והדבור הוא היכל המלך, כי "היכל" גימטריא "אדני", בחינת הדבור, כמו שכתוב (תהלים נא): "אדני שפתי תפתח" (עיין תיקון יח), אם כן רוצה לקבל כבוד בהיכל המלך, ואין בזיון גדול מזה, כידוע בחוש, שבנדאי יתביש העבד מאד כשיחלקו לו כבוד גדול לפני המלך, כנ"ל במשל הנ"ל.

קצה

"בצר הרחבת לי" (תהלים ד), הינו שגם אפלו בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לנו. כי אם יסתכל האדם על חסדי ה', יראה, שאפלו בעת שהשם יתברך מצר לו, גם בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לו, ומגדיל חסדו עמו. וזה: "בצר הרחבת לי", הינו אפלו בתוך הצרה בעצמה, נתת לי הרחבה בתוכה, מלבד מה שאנו מצפים שהשם יתברך יושיענו בקרוב מכל הצרות, ויטיב עמנו מאד, אך אפלו גם בהצרה בעצמה מרחיב לנו.

דין

מה שהעולם נוסעין על ראש-השנה לצדיקים, כי עקר המתקת הדינין אינו אלא על ידי קדשת וטהרת המחשבות, כי שם שרשם. כמו שכתוב (בזוהר פקודי רנד ע"ב) 'כלא במחשבה אתבררו'. ואי אפשר לבוא למחין זכים אלא על-ידי התקשרות לצדיקים, כמובא בזהר (זוהר, רעיא מהימנא רמב ע"ב): "ויקח משה את עצמות יוסף" (שמות יג), משה הוא בחינת מחין, ויוסף הוא בחינת צדיק, הינו שאין שלמות למחין אלא על-ידי התקשרות לצדיקים. וראש השנה הוא מקור הדינים של כל השנה, וצריך לטהר את מחשבתו כדי להמתיקם, ובשביל זה נוסעין לצדיקים כדי לזכות לקדשת המחשבה.

רנב

צריך להיות תמיד בשמחה ולעבד ה' בשמחה, ואפלו אם לפעמים נופל ממדרגתו, צריך לחזק עצמו בימים הקודמים שהיה מזריח לו איזה הארה קצת. כמו שאנו רואים, שכמה סומים מחזיקים עצמן באיש אחד שאינו סומא ומאמינים בו

והולכים אחריו, וגם הסומא מאמין למקלו שהולך אחר מקלו, אף שאינו רואה כלל, מכל-שכן שראוי לילך אחר עצמו. דהינו, מאחר שבמימים הקודמים הזריח לו קצת, והיה מתחזק ומתעורר לבו להשם יתברך, אף שעכשו נפל מזה ונסתמו עיניו ולבו, עם כל זה ראוי שיאחז בבימים הקודמים וילך אחריהם. דהינו, כמו שאז היה מתעורר לבו להתחזק בעבודתו יתברך, כן גם עכשו יחזק לבו מאד, וילך אחר ההתעוררות והזריחה שהיה לו אז, אף שעכשו נפל מזה כנ"ל, עד אשר בקצת ימים יעזרו ה' ויחזר ויזרח לו אורו יתברך, אמן.

בשעה שאומרים (כתפילת שחרית): "וצבא השמים לך משתחווים" (נחמיה ט), ראוי להתפלל על כל דבר. כי כל הרפואות על-ידי כחות הגלגלים שהם צבא השמים, וכל אחד נותן כח באיזה סם ועשב השיך לו, ומהם מקבלים הסמים ועשבים כח לרפאות, וכשצריכים רפואה מתחברים כמה כחות מהגלגלים שזה נותן כח בעשב זה וזה בעשב אחר וכיוצא, ומתחברים כלם ועושין מהם הרפכה לרפואה, על כן טוב לבקש מהשם יתברך בעת שאומרים: "וצבא השמים" וכו', שאז באים כלם להשתחוות ולתן שבח והודיה אליו יתברך, שיצוה השם יתברך להם שימשיכו אלו הכחות הצריכים לרפואתו בתוך חתיכת לחם או בדבר אחר ויתרפא ממילא אמן כן יהי רצון.

דל"א

בשעה שאומר (כתפילת שחרית): "הללו את ה' מן השמים וכו' הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו" וכו' (תהלים קמח), אזי האדם קורא לכלם ומצוה לכלם שיהללו את ה'. ומזה ראוי לאדם להתעורר לתפלה בכונת הלב, מאחר שבתפלתו קורא לכל העולמות להללו ולשבחו יתברך.

דל"ב

כשמתגברים על האדם מחשבות רעות והרהורים, והוא מתחזק ומתגבר עליהם ומנצח אותם, יש להקדוש ברוך הוא תענוג גדול מזה. והוא יקר מאד בעיני השם יתברך, כמשל שיש אצל המלכים לפעמים ביומא דפגרא, הם מניחין כמה חיות שינצחו זה עם זה, והם עומדים ומסתכלים ויש להם תענוג גדול מן הנצחון, כמו כן המחשבות הם באים מבחינת החיות (עיי' תיקון כא בסופו) ומחשבות קדושות הם בחינת חיות טהורות, ומחשבות רעות הם בחינת חיות טמאות, ומניחים בכונה מלמעלה שינצחו זה עם זה, ויש להקדוש-ברוך-הוא תענוג גדול כשהאדם מתגבר על החיות טמאות ומנצח אותם.

דל"ג

הכלל שאי אפשר בשום אופן בעולם שיהיו שני מחשבות ביחד בפעם אחד. על כן בקל יכולין לגרש מחשבות רעות רק בשב ואל תעשה, דהינו שלא לחשב אותו המחשבה רק לחשב איזה מחשבה אחרת בתורה או עבודה או אפלו משא ומתן, כי אי אפשר שיהיו שני מחשבות ביחד בשום אופן. וכבר מבאר במקום אחר (ליקוטי

מוהר"ן עב), שאין צריכין לעשות מלחמה ולנענע ראשו אנה ואנה כדי לגרש המחשבות רעות כי אין זה מועיל כלל, אדרבא על-ידי-זה מתגברים יותר רק לבלי להשגיח עליהם כלל, רק לעשות את שלו במה שהוא עוסק בתורה או תפלה או משא ומתן, ולבלי להסתכל לאחוריו כלל ועל ידי זה ממילא תסתלק.

דע שיש צדיק גדול מאד, שאין העולם יכול לסבל קדשתו, על-כן הוא מתעלם מאד, ואין רואים ממנו שום קדשה ופרישות יתרה, זה מחמת גדל קדשתו מאד. וזה בחינות 'כל השירים קדש ושיר השירים קדש קדשים' (משנה ידים ג), נמצא ששיר השירים הוא קדוש מאד יותר הרבה מכל הספרים. והנה מצינו ששלמה המלך, עליו השלום, חבר שלשה ספרים: משלי, קהלת ושיר השירים, ובאמת משלי וקהלת הם כלם מלאים מוסר ויראת שמים מאד. ומצינו בהם תבות קדשה וטהרה כמה פעמים, אבל בשיר השירים אינו נמצא תבות קדשה וטהרה כלל, פוק עין ותשכח, שבכל ספר שיר השירים אין נמצא שם בכל הספר שום תבות קדש וטהור. וזה מחמת גדל עצם קדשתו אינם רואים שם שום קדשה. על-כן אינו נמצא שם תבות קדשה וטהרה כלל.

עינים הם דברים עליונים וגבוהים מאד, והם רואים תמיד דברים גדולים ונוראים, ואם היה האדם זוכה לעינים כשרים, היה יודע דברים גדולים רק ממה שעיניו רואות, כי הם רואות תמיד, אך שאין יודע מה רואה. כמו למשל כשמעבירין דבר לפני עיני האדם בהעברה ובמהירות גדול ואזי אין האדם יודע מה ראה, והנה אף שבשעה שהעבירו הדבר לפני עיניו, בודאי ראה אותו בראיה גמורה, עם כל זה אין יודע מה ראה, כי אף שעיניו ראו הדבר בשלמות, עם כל זה מחמת המהירות לא היה פנאי בכדי שיביא הראות להדעת שידע מה ראה, כי לידע הדבר שראה זה תלוי בדעת, ולזה צריך קצת זמן, שיששה קצת הדבר הנראה לפני עיניו, בכדי שיבוא ויושיט כח הראות להדעת את הדבר הנראה, כדי שידע בהדעת מה ראה, ומחמת המהירות לא ראה הדבר רק בכח הראות, אבל לא היה זמן להושיט הדבר להדעת, ועל-כן אינו יודע מה ראה, וכן האדם רואה בעיניו תמיד דברים גדולים (הינו מראות וחזיונות) אך שהוא כמו שמעבירין לפניו בהעברה בעלמא ובמהירות גדול, על כן אינו יודע מה ראה כנ"ל, והבן.

"היום אם בקולו תשמעו" (תהלים צה), זה כלל גדול בעבודת השם, שלא ישים לנגד עיניו כי-אם אותו היום, הן בעסק פרנסה והצטרכותו, צריך שלא יחשב מיום לחברו כמובא בספרים, וכן בעבודתו יתברך לא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום ואותו השעה. כי כשרוצין לכנס בעבודת ה', נדמה להאדם כאלו הוא משא כבד, ואי אפשר לו לשא משא כבד כזו. אבל כשיחשב שאין לו רק אותו היום, לא

רמג

רנד

ערב

יְהִי לּוֹ מִשָּׂא כָּלֵל, וְגַם שְׁלֹא יִדְחָה אֶת עֲצֻמוֹ מִיּוֹם לְיוֹם, לֵאמֹר מָחָר אֶתְחִיל, מָחָר אֶתְפַּלֵּל בְּכוֹנֵה וּבְכֹחַ כְּרֹאוֹי, וּכְיוֹצֵא בְּזֶה בְּשָׂרָה הָעֲבוֹדוֹת, כִּי אֵין לְאָדָם בְּעוֹלָמוֹ כִּי אִם אוֹתוֹ הַיּוֹם וְאוֹתוֹ הַשָּׁעָה שְׁעוֹמֵד בּוֹ, כִּי יוֹם הַמַּחֲרָת הוּא עוֹלָם אַחֵר לְגַמְרֵי. "הַיּוֹם אִם בְּקוֹלוֹ תִשְׁמָעוּ", 'הַיּוֹם' דִּיקָא, וְהָבֵן.

רפד

שָׁמַעְתִּי בְשֵׁמוֹ, שֶׁהוֹכִיחַ אֶת אֶחָד שְׁאֵמַר לוֹ, שְׂאִין לוֹ פְּנָאֵי לְלַמֵּד מִחֲמַת שְׁעוֹסֵק בְּמִשָּׂא וּמַתָּן. אָמַר: שְׂאֵף-עַל-פִּי-כֵן רְאוֹי לוֹ לְחַטֵּף אֵיזָה זְמַן לְעֶסֶק בַּתּוֹרָה בְּכָל יוֹם. וְאָמַר, שְׂזֵהוּ מַה שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה, (שְׁבַת לֹא), שְׂשׂוֹאֲלִין אֶת הָאָדָם: קָבַעְתָּ עֵתִים לַתּוֹרָה?, קָבַע הוּא לְשׁוֹן גְּזֵלָה, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (מִשְׁלֵי כֵב): "וְקָבַע אֶת קָבַעֵיהֶם נֶפֶשׁ". הֵינּוּ שְׂשׂוֹאֲלִין אֶת הָאָדָם, אִם גְּזַל מִן הַזְּמַן שֶׁהוּא טָרוּד בְּעֶסְקֵיו, אִם גְּזַלְתָּ מֵהֵן עֵתִים לַתּוֹרָה, כִּי צָרִיךְ הָאָדָם לְחַטֵּף וּלְגַזֵּל עֵתִים לַתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַטָּרְדָא וְהָעֶסֶק.

רפה

"טַעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָה" (מִשְׁלֵי לֹא), הֵינּוּ תַכְף כְּשִׁטּוּעֵמִין טַעַם הַתּוֹרָה שֶׁל הַצַּדִּיק הָאֱמֵת, שׁוֹב "לֹא יִכְבֶּה בַּלֵּילָה נֵרָה". הֵינּוּ, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵחֶר-כֶּף יִמְנַע וְלֹא יִתְקַרֵב אֲלָיו וַיְהִי רַחוּק מִמֶּנּוּ (שְׂזֵהוּ בַחֲיִנַת לֵילָה וְחֶשֶׁךְ), אֶף-עַל-פִּי-כֵן לְעוֹלָם יֵאִיר לוֹ אוֹר הַתּוֹרָה, שְׁטַעַם קָצַת מִמֶּנָּה בְּהִיּוֹתוֹ אֶצְלוֹ. וְזֵהוּ: "טַעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָה" – תַכְף כְּשִׁטּוּעֵמִין "כִּי טוֹב סַחְרָה", שֶׁהוּא הַתּוֹרָה שֶׁל הַצַּדִּיק, שֶׁהַסַּחְרָה שְׁלוֹ, הֵינּוּ הַתּוֹרָה שְׁלוֹ, טַעֲמָה טוֹב, אֲזִי שׁוֹב לְעוֹלָם "לֹא יִכְבֶּה בַּלֵּילָה נֵרָה", כִּי תָמִיד תָּאִיר לוֹ אוֹר הַתּוֹרָה שְׁטַעַם אֶצְלוֹ, אֶפְלוֹ בַּלֵּילָה, הֵינּוּ בַעַת הַהִתְרַחֲקוֹת, שֶׁהִיא בַחֲיִנַת לֵילָה, כִּי לֹא יִכְבֶּה בַּלֵּילָה נֵרָה לְעוֹלָם וָעַד.

רפו

(שָׁמַעְתִּי מִשְׁמוֹ מִכְּבָר מַה שְׁאֵמַר עַל פְּרִשְׁת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים וְנִשְׁכַּח הַרְבֵּי, וְזֵהוּ הַיּוֹצֵא מִשָּׁם, מַה שְׂאֵנּוּ זוֹכְרִים עַדִּין):

כִּי יֵשׁ גֵּן-עֵדֶן, וְהֵם שְׁנֵי בַחֲיִנּוֹת: גֵּן וְעֵדֶן, וְהֵם בַּחֲיִנַת חֲכָמָה עֲלָאָה וְחֲכָמָה תַתָּאָה. כִּי עַקֵר תַעֲנוּג גֵּן-עֵדֶן הוּא הַשְּׂגַת חֲכָמַת אֱלֻקוֹת, הֵינּוּ חֲכָמָה עֲלָאָה וְחֲכָמָה תַתָּאָה, שֶׁהֵם בַּחֲיִנַת גֵּן-עֵדֶן כְּנִ"ל. אֶךְ לְזִכּוֹת לָזֶה אֵי אֶפְשָׁר כִּי-אִם עַל-יַדֵי הַשְּׁעָרִים. כִּי יֵשׁ שְׁעָרִים, הֵינּוּ בַחֲיִנַת שְׁעָרֵי גֵן-עֵדֶן, שְׁעַל-יַדֵי-זֶה זוֹכִין לְכַנֵּס לְגֵן-עֵדֶן, דִּהֵינּוּ לְהַשְּׂגַת חֲכָמָה עֲלָאָה וְחֲכָמָה תַתָּאָה. אֶךְ אֵלוֹ הַשְּׁעָרִים גְּנוּזִים וְטְמוּנִים בְּאֶרֶץ, בַּחֲיִנַת (אֵיכָה ב): "טַבְּעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֵיהָ". וְצָרִיכִים לָזֶה בְּעַל הַבַּיִת עַל הָאֶרֶץ, שֶׁיְהִיָּה מוֹשֵׁל בְּאֶרֶץ, שְׂיוֹכֵל לְהוֹצִיא וּלְהַקִּים וּלְהַעֲמִיד הַשְּׁעָרִים שְׁנַטְבְּעוּ בְּאֶרֶץ. וְדַע, שְׁעַל-יַדֵי לְמוֹד פּוֹסְקִים זוֹכִין לְהִיּוֹת מֶלֶךְ וּמוֹשֵׁל בְּאֶרֶץ, וְאִזּוֹ יְכוֹלִין לְהַעֲמִיד וּלְהַקִּים הַשְּׁעָרִים שְׁטַבְּעוּ בְּאֶרֶץ. וְזֵה בַחֲיִנַת (מִשְׁלֵי כֵט): "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אֶרֶץ", 'בְּמִשְׁפַּט' דִּיקָא, הֵינּוּ עַל-יַדֵי מִשְׁפַּט, שֶׁהוּא מִשְׁפַּטֵי וְדִינֵי הַתּוֹרָה, דִּהֵינּוּ לְמוֹד פּוֹסְקִים, שְׁמְכַרְרִים מִשְׁפַּטֵי וְדִינֵי הַתּוֹרָה, עַל-יַדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה מֶלֶךְ

וּמוֹשֵׁל, וְעַל-יְדֵי-זֶה יוּכַל לְהַעֲמִיד אֶרֶץ, וְאִז מַעֲמִיד וּמְקִיָּם וּמַגְלָה הַשְּׁעָרִים שֶׁטָּבְעוּ
בְּאֶרֶץ, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה זֹכִיךְ לְגֹז-עֵדֶן כַּנִּל.

וְזֶהוּ: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָהֶם בְּכָל שְׁעָרֶיהָ וְכוּ' לְשִׁבְטֶיהָ" (דברים טז). "שִׁבְט"
רְאשֵׁי-תִבּוֹת "טָבְעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ" (הֵינּוּ הַשְּׁעָרִים שֶׁנִּטְבְּעוּ בְּאֶרֶץ), וְזֶהוּ:
"שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָהֶם וְכוּ'; כִּי הַשֹּׁפְטִים וְשֹׁטְרִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמְּנַהֲיָגִים
וְהַמוֹשְׁלִים בְּאֶרֶץ. וְזֶהוּ שׁוֹפְטִים דִּיקָא, כִּי הָעֵקֶר עַל-יְדֵי מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה, בְּחִינַת
פּוֹסְקִים, בְּחִינַת: "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אֶרֶץ", עַל-יְדֵי-זֶה נִתְגַּלֵּין הַשְּׁעָרִים שֶׁנִּטְבְּעוּ
בְּאֶרֶץ. וְזֶהוּ: "תִּתֵּן לָהֶם בְּכָל שְׁעָרֶיהָ לְשִׁבְטֶיהָ", כִּי הַשֹּׁפְטִים וְשֹׁטְרִים מְקִימִין
הַשְּׁעָרִים שֶׁנִּטְבְּעוּ בְּאֶרֶץ. וְזֶהוּ "בְּכָל שְׁעָרֶיהָ לְשִׁבְטֶיהָ", כִּי הֵם מְקִימִין וּמַגְלִין
הַשְּׁעָרִים שֶׁנִּטְבְּעוּ, בְּחִינַת "טָבְעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ", הֵם מְקִימִין אוֹתָם עַל-יְדֵי
הַמִּשְׁפָּט שֶׁלָּהֶם, דְּהֵינּוּ לְמוֹד פּוֹסְקִים, בְּחִינַת: "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אֶרֶץ", כַּנִּל.

שיחות נבחרות מליקוטי מוהר"ן תניינא

ד

מה שהעולם רחוקים מהשם יתברך, ואינם מתקרבים אליו יתברך, הוא רק מחמת שאין להם ישוב-הדעת, ואינם מישבין עצמן. והעקר – להשתדל לישוב עצמו היטב, מה התכלית מכל התאוות ומכל עניני העולם הזה, הן תאוות הנכנסות לגוף, הן תאוות שחוץ לגוף, כגון כבוד, ואז בודאי ישוב אל ה'.

אך דע, שעל-ידי מרה-שחורה אי אפשר להנהיג את המוח כרצונו, ועל-פני קשה לו לישוב דעתו. רק על-ידי השמחה יוכל להנהיג המוח כרצונו, ויוכל לישוב דעתו, כי שמחה הוא עולם החרות, בבחינת (ישעיה נה): "כי בשמחה תצאו", שעל-ידי שמחה נעשין בן-חורין ויוצאין מן הגלות. ועל-פני כשמקשר שמחה אל המוח, אזי מחו ודעתו בן-חורין, ואינו בבחינת גלות, ואזי יוכל להנהיג את מחו כרצונו ולישוב דעתו, מאחר שמחו בחרות ואינו בגלות. כי על-ידי גלות אין הדעת מישב, כמו שדרשו רבותינו, זכרונם לברכה (מגילה יב ע"ב) על בני עמון ומואב, דמיתבא דעתיהו מחמת שלא הלכו בגלות, שנאמר (ירמיה מח): "שאנן מואב מנעודיו וכו', ובגולה לא הלך, על פני עמד טעמו בו" וכו'.

ולבוא לשמחה הוא על-ידי מה שמוצא בעצמו איזה נקדה טובה על-כל-פנים, כמבאר על פסוק: "אזמרה לאלקי בעודי" (בליקוטי מוהר"ן רפב), עין שם. ועל-כל-פנים יש לו לשמח במה שזכה להיות מזרע ישראל, שלא עשני גוי, וכמו שאנו אומרים (בסוף תפילת שחרית): 'ברוך אלקינו שבראנו לכבודו, והבדילנו וכו' ונתן לנו תורת אמת' וכו'. מכל זה וכיוצא בזה ראוי לו לקח לו שמחה לשמח דעתו כנ"ל. וזה בחינת (שכת עז ע"ב): 'בדיחא דעתה', שהוא דבר גדול, דהינו שמקשר השמחה למחו ודעתו, ואזי המוח משחרר, ויש לו ישוב-הדעת כנ"ל, וגם למעלה נעשה מזה יחוד גדול על-ידי בדיחא דעתה.

יא

דע, כשאדם מתפלל בשדה, אזי כל העשבים כלם באין בתוך התפלה, ומסיעין לו, ונותנין לו כח בתפלתו. וזה בחינת שנקראת התפלה שיחה, בחינת (בראשית ב): "שיח השדה", שכל שיח השדה נותנין כח וסיוע בתפלתו. וזה בחינת (שם כד): "ויצא יצחק לשוח בשדה" – שתפלתו היתה עם סיוע וכח השדה, שכל עשבי השדה נתנו כח וסיוע בתפלתו כנ"ל, שבשביל זה נקראת התפלה שיחה כנ"ל. ועל-פני בקללה נאמר (דברים יא): "והאדמה לא תתן את יכולה", כי כל יכול הארץ צריכין לתן כח וסיוע בתוך התפלה. וכשיש פגם ועפוב על זה, אזי נאמר: "והאדמה לא תתן את יכולה", כי אפלו כשאנו מתפלל בשדה, נותנים גם-כן יכול הארץ סיוע בתפלתו, דהינו כל מה שסמוך אל האדם, כגון אכילתו ושתייתו וכיוצא, רק כשהוא בשדה, שאזי סמוך להם ביותר, אזי כל העשבים וכל יכול האדמה נותן כח בתפלתו כנ"ל. וזה: יכול ראשית-תבות: "ויצא יצחק לשוח בשדה", שכל יכול השדה התפללו עמו, כנ"ל.

צריך לזהר מאד להיות שמח וטוב לב בשבת, כי מעלות וקדשות שבת גדולה ויקרה מאד, כמובא, ובפרט ב"ראשית-חכמה" בשער הקדשה בתחלתו, עין שם. וראוי ונכון ללמד ב"ראשית-חכמה" בשער הנ"ל, ולשום לבו היטב על כל הדברים הנאמרים שם בענין קדשת ומעלות שבת-קדש. כי יש שם כמה דברים פרטיים יקרים מקדשת ומעלות שבת. כי כל ענין ומעלה הנאמר שם על שבת הוא דבר בפני עצמו, והבן שם היטב, כדי שיתלהב לבו לקבל שבת בשמחה גדולה ועצומה כראוי. ועל-ידי-זה היראה בשלמות, דהינו עם דעת, כי בחל אפשר שיהיה היראה עם כסילות, בבחינת (איוב ד): "הלא יראתך כסלתך". ועקר הכסילות הוא מחמת השעבוד שיש בחל, כי על-ידי השעבוד אין הדעת שלם. וכמו שכתוב במואב (ירמיה מח): "שאנן מואב מנעוריו וכו' ובגולה לא הלה, על-כן עמד טעמו בו" וכו'. וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (מגילה יב ע"ב), כי על-ידי שעבוד וגלות הדעת מבלבל. אבל בשבת הוא חרות, וכשיש חרות ואין שעבוד וגלות, אזי הדעת שלם כנ"ל. ועקר החרות על-ידי התענוג והשמחה של שבת, בבחינת (ישעיה נח): "אז תתענג על ה'", הנאמר בשבת. ועל-ידי-זה נעשה חרות, בבחינת (שם נה): "כי בשמחה תצאו", שעל-ידי שמחה יוצאין לחרות. וכשיש חרות, הדעת בשלמות כנ"ל ואז היראה כראוי, בבחינת 'ירא שבת' (תקוני זוהר תיקון ט), כי אז היראה בלי כסילות שיש בימי החל, כי עקר הכסילות מחמת השעבוד כנ"ל. ובזה מעלין היראות הנפולות, דהינו מה שיראים לפעמים משר וכדומה, כי על-ידי הדעת מרימין אותן. ועקר הדעת הוא בשבת על-ידי השמחה, שעל-ידי-זה יש חרות ואזי הדעת בשלמות כנ"ל.

והכלל, שצריך לנהג שמחה גדולה בשבת-קדש, ולבלי להראות שום עצבות ודאגה כלל. רק להתענג על ה' ולהרבות בתענוגי שבת בכל מיני תענוג, הן אכילה ושתייה, הן מלבושים כפי מה שיכול. כי אכילת שבת היא כלה רוחניות, כלו קדש, ועולה למקום אחר לגמרי מן אכילת חל, כמבאר במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן סימן נו וסימן רעז, ועיין זוהר ויקהל ריח ובמקדש מלך שם).

דרך השם יתברך להביט על הטובות שעושין, ואף שנמצא בהם גם-כן מה שאינו טוב, אינו מסתפל על זה. כמו שכתוב (במדבר כג): "לא הביט און ביעקב". מכל-שכן שהאדם אסור לו להביט על חברו לרעה, למצא בו דוקא מה שאינו טוב ולחפש למצא פגמים בעבודת חברו, רק אדרבא, מחיב להביט רק על הטוב. ולזה טובה גדולה שיש טבע והשגחה. כי כשהאדם עושה טוב, אזי מנהיג אותו בהשגחה. וכשהוא אינו טוב, ואם היה מנהיג אותו בהשגחה – לא היה יכול להגיע לו שום טובה, אזי מניח אותו על הטבע, ויכול להיות שיהיה לו טובות על-פי הטבע. ואם לא היה רק השגחה, היה אפשר שתתבטל ההשגחה לגמרי. כי כשהיה רואה יתברך, שאין האדם מתנהג כראוי, היה כועס, והיה מסיר ההשגחה לגמרי. אבל עכשו מניחו על-פי הטבע, וכשהוא חוזר למוטב, משגיח עליו כנ"ל. וכאמת

אין אנו יכולין להבין מהו טבע והשגחה. כי באמת גם הטבע היא השגחתו יתברך, וזה אי אפשר לאדם להבין שני דברים כאחד, דהינו הטבע שבאמת היא השגחתו יתברך.

מה

בענין בני-אדם שרוצים ומכינים עצמן כמה פעמים לנסע לצדיק האמת, ואחר-כך יש להם מניעות, ונמנעים. דע, כי שבת היא נקדה הפנימית, וממנה יונקים כל הששה ימים, שהם בחינת העגולים סביב הנקדה, כמו שכתוב בזהר (ויקהל רד ע"א) וכמובא (ראשית חכמה שער הקדושה פרק ב). והקלפות מוליכין את הרשעים סביב הנקדה, בבחינת (תהלים יב): "סביב רשעים יתהלכון", ואינם מניחים אותם להתקרב לפנים אל הנקדה הפנימית, וכך זמן שהם עדין בתוך העגולים, עדין יש להם תקנה להתקרב. אפלו פושעי ישראל, כל זמן שלא יצא מן העגולים לגמרי, חס ושלום, עדין יש לו תקנה להתקרב אל הנקדה הפנימית. אבל מי שכבר יצא לגמרי, חס ושלום מן העגולים, כגון משמדים, אזי אי אפשר לו להתקרב כלל. והצדיק הוא בחינת שבת, בחינת הנקדה פנימית, שממנו יונקים הכל, כמובא (זהר ויחי רמה; ויקרא טז).

צה

לענין התבודדות ושיחה בינו לבין קונו ואמירת תהלים ותחינות ובקשות, טוב מאד כשזוכין לאמרם בלב שלם באמת, עד שיזכה לככות לפני השם יתברך, כבן הבוכה לפני אביו. אבל אמר, שכשהאדם אומר תחנונות ובקשות וחושב בלבו ומצפה שיבכה, זאת המחשבה אינה טובה, והיא מבבלבלת גם-כן את דעתו, כי מחמת זה אינו יכול לומר הבקשות בלב שלם בשלמות. כי צריכין בשעת אמירת תחנונות ובקשות להרחיק מעצמו כל מיני מחשבות חוץ שבעולם, רק לכוון דעתו אל הדבורים, שהוא מדבר לפני השם יתברך, כאשר ידבר איש אל רעהו, ואז ממילא בקל יתעורר לבו, עד שיבוא לבכיה גדולה באמת. אבל כשחושב ומצפה על זה שיבכה, אזי זה וזה אינו עולה בידו, כי האמירה בעצמה נתבלבלה על-ידי-זה כנ"ל. כי זה שחושב ומצפה שיבכה, הוא גם-כן בחינת מחשבה זרה שמבלבלת, הכוונה, שאינו יכול לשמע היטב מה שהוא מדבר על-ידי-זה, כי העקר – לדבר הדבור באמת לפני השם יתברך בלי שום מחשבות אחרות כלל כנ"ל. ואם יזכה לבכיה באמת מה טוב, ואם לאו, לאו, ולא יבלבל אמירתו בשביל זה כנ"ל.

צו

עוד אמר לענין התבודדות, שהיה דרכו ז"ל לזרוז מאד בזה להיות רגיל מאד בהתבודדות, לפרש שיחתו לפני השם יתברך בכל יום ויום. ואמר: שאפלו כשאין יכולין לדבר כלל, אפלו כשמדברין רק דבור אחד, גם-כן טוב מאד. ואמר: שאפלו אם אינו יכול לדבר רק דבור אחד, יהיה חזק בדעתו, וידבר אותו הדבור כמה

וכמה פעמים בלי שעור וערה, ואפלו אם יבלה כמה וכמה ימים בדבור זה לבר גם זה טוב. ויהיה חזק ואמיץ, וירבה לדבר אותו הדבור פעמים אין מספר, עד שירחם עליו השם יתברך, ויפתח פיו, ויוכל לפרש שיחתו.

ואמר: שהדבור יש לו כח גדול מאד, כי הלא יכולין ללחש על קנה-שרפה שלא תוכל לירות. והבן. ואז כשדבר מזה, דבר הרבה מהתבודדות, והאריך מאד בשיחה נפלאה בכמה מיני לשונות, וחזק אותנו ונרו אותנו מאד מאד בזה, להתחזק להרבות בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו. ואמר: שרצונו שיהיה לנו כל היום כלו התבודדות, ולבלות כל היום על זה, אף לאו כל אדם יכול לקיים זאת. על-כן בהכרח לצוות להם שיהיה להם על-כל-פנים איזה שעה התבודדות, כי גם זה טוב מאד. אבל מי שלבו חזק בה, ורוצה לקבל עליו על עבודתו יתברך באמת, רצונו שיהיה לו כל היום התבודדות. והזכיר אז מאמר חכמינו, זכרונם לברכה (ברכות כא): 'ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו'.

עוד שמעתי בשמו לענין מעלת השיחה בינו לבין קונו, שאמר שעל תפלות ותחנונות ובקשות הסדורות מכבר, כבר יודעין מהם כל המחבלים והמקטרגים, והם אורבים על הדרכים של אלו התפלות, מחמת שיודעים מהם מכבר. כמו, למשל, על הדרך הכבושה, הידוע ומפרסם לכל, שם אורבים רוצחים וגזלנים תמיד, מחמת שיודעים מדרך זה כבר. אבל כשהולכין בנתיב ודרך חדש, שאינו נודע עדין, שם אינם יודעים לארב שם כלל. כמו-כן לענין הנ"ל, כי השיחה שמדבר האדם עצמו בינו לבין קונו, הוא דרך חדש ותפלה חדשה, שהאדם אומרה מלבו מחדש, על-כן אין המקטרגים מצויים כל-כף לארב. ואף-על-פי-כן הזהיר מאד גם על אמירת שאר תחנונות ובקשות, כמבאר בדברינו כמה פעמים.

עוד אמר לענין התחזקות בהתבודדות ותחנונות ובקשות, כי הדבור יש לו כח גדול לעורר את האדם, אף-על-פי שנדמה להאדם שאין לו לב, אף-על-פי-כן כשידבר הרבה דברי התעוררות ותחנונות ובקשות וכיוצא, זהו בעצמו שמדבר, הוא כחינת התגלות התעוררות לבו ונפשו להשם יתברך, בבחינת (שיר השירים ה): "נפשי יצאה בדברו", שהדבור בעצמו הוא התגלות הנפש והלב. ולפעמים על-ידי שידבר הרבה, אף-על-פי שיהיה בלא לב כלל, אף-על-פי-כן יבוא אחר-כך על-ידי-זה להתעוררות גדול בלב ונפש. והכלל, כי הדבור בעצמו יש לו כח גדול.

אמר: שעקר ההתבודדות והשיחה בינו לבין קונו בשלמות הוא, כשיפרש שיחתו כל-כף לפני השם יתברך, עד שיהיה סמוך מאד שתצא נשמתו, חס ושלום, עד שפמעט יגוע, חס ושלום, עד שלא תהיה נשמתו קשורה בגופו כי-אם פחוט השערה מעצם צערו וגעגועו וכסופיו להשם יתברך באמת. וכן מבאר בדברי

צ

צ

צ

רבותינו, זכרונם לברכה (תענית ח), שאמרו: 'אין תפלתו של אדם נשמעת, אלא אם-כן משים נפשו בכפו וכו', הינו כנ"ל.
ואמר: הלוא פשהשם יתברך עוזר בהתבודדות, אזי ההתבודדות הוא פאשר ידבר איש אל רעהו.

ק

ספרו לי שאמר, שמקטן ועד גדול אי אפשר להיות איש פשר באמת, כי-אם על-ידי התבודדות. והיה מזכיר כמה וכמה צדיקים מפרסמים אמתיים ואמר, שכלם לא באו למדרגתם כי-אם על-ידי התבודדות. וגם תפס איש אחד פשוט מנכדי הבעל-שם-טוב, זכרונו לברכה, ואמר: גם זה מפרש שיחתו בכל פעם לפני השם יתברך בבכיה גדולה. ואמר שזרע הבעל-שם-טוב רגילים בזה ביותר, כי הם מזרע דוד המלך, עליו השלום, וכל עסקו של דוד היה ענין זה, שהיה משבר לבו מאד לפני השם יתברך תמיד, שזהו עקר ספר תהלים שיסוד, כמבאר במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן קנו).

קא

אמר: שעל-ידי אמירת תקון חצות יכולין לפרש שיחתו את כל אשר עם לבבו כמו על-ידי התבודדות. כי מסתמא אין אומרים חצות על העבר, ועקר אמירת חצות הוא על מה שנעשה עכשו עם האדם, וכשיאמר חצות בכחינה זו, יכולין למצא כל אשר עם לבבו בתוך אמירת חצות.

וכן אמירת תהלים וכיוצא, צריף לראות, שימצא את עצמו בתוך כל מזמורי תהלים ובתוך כל התחנונות ובקשות וסליחות וכיוצא. ובקל בפשיטות בלי חכמות יכולין למצא את עצמו בתוך כל התחנונות ובקשות, ובפרט בתהלים, שנאמר בשביל כלל ישראל, בשביל כל אחד ואחד בפרט. וכל אדם, כל מלחמות היצר שיש עליו וכל מה שנעשה עמו, הכל מבאר ומפרש בתהלים, כי עקרו נאמר על מלחמות היצר הרע וחילותיו, שהם עקר האויבים והשונאים של האדם, שרוצים למנעו מדרך החיים ולהורידו לשאול תחתיות, חס ושלום, אם לא ישמר עצמו מהם. ורק על ענין מלחמה זאת נתיסד כל ספר תהלים. כי עקר כלל ושרש ויסוד של כל העצות להתקרב להשם יתברך, הוא רק אמירת תהלים ושאר תחנונות ובקשות והתבודדות, לפרש שיחתו בינו לבין קונו, לבקש מלפניו, שיקרבהו לעבודתו יתברך, ורק על-ידי-זה זוכין לנצח המלחמה אם יהיה חזק ואמין מאד תמיד להעתיר ולהתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך תמיד, יהיה איה שיהיה, אז בודאי ינצח המלחמה. אשרי לו. כף הבנו מדברי רבנו, זכרונו לברכה.

כי אף-על-פי שנמצאים כמה עצות טובות בספרי רבנו, זכרונו לברכה, שהם מלאים עצות להתקרב להשם יתברך, אף-על-פי-כן על-פי-רב קשה להאדם לקיים העצה בעצמה. על-כן העקר הוא תפלות ותחנונות ובקשות, יהיה איה שיהיה, על-כל-פנים ידבר בפיו באיזה בחינה שהוא, ויבקש מהשם יתברך תמיד, שיוציא

אותו מחשף לאור ויחזירהו בתשובה שלמה באמת, ואל יתן דמי לו עד שיצנהו. ואף-על-פי שהוא קורא וצועק להשם יתברך זה זמן רב מאד, ועדין הוא רחוק מאד מאד, אף-על-פי-כן אם יהיה חזק ואמיץ בתפלות ובקשות, בודאי סוף כל סוף יצנהו השם יתברך ויקרבו לעבודתו באמת, בודאי בלי ספק, רק חזק ואמיץ. וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (ברכות לב) שתפלה צריך חזק, כמו שכתוב (תהלים כז): "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'", ופרש רש"י 'ואם לא תתקבל תפלתך, חזר וקוה'. וכן לעולם, עד ישקיף וירא ה' משמים.

וכבר מבאר זאת בדברינו כמה פעמים. אך צריכין לכפל ולשנות זאת ולזכר זאת בכל יום ויום, כי יש כמה וכמה מיני חלישות ובלבולים על זה בלי שעור, מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשב. על-כן צריכין לחזר זאת אלפים פעמים, כדי שיתחזק ויתאמץ לעמד על עמדו, להתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך תמיד, שיקרבהו לעבודתו, יהיה איה שיהיה. "נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים" (איכה ג). "כי לא יטש ה' את עמו ונחלתו לא יעזב" (תהלים צד). "חסדי ה' כי לא תמנו, כי לא כלו רחמיו" (איכה ג).

פעם אחד באתי אליו, זכרונו לברכה, וספר לי, שזה בסמוך היה אצלו רב אחד, ודבר עמו ואמר לפניו תורה (הינו שרבנו, זכרוננו לברכה, אמר לפני הרב הנ"ל תורה). ולא זכיתי, שיחזר ויאמר אותה התורה לפני, רק אלו הדבורים שמעתי מפיו הקדוש, שספר לי, שאמר אז מענין בעז ורות, שבעז ורות הם סוד סמיכת גאלה לתפלה. כי בעז הוא בחינת גואל, כמו שכתוב (רות ג): "כי גואל אנכי" וכו', ורות היא בחינת תפלה, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (ברכות ז ע"ב): 'למה נקרא שמה רות, שיצא ממנה דוד, שרוה להקדוש-ברוך-הוא בשירות ותשבחות'. והיה מובן מדבריו, זכרוננו לברכה, שגלה בזה תורה גבוהה, אך לא זכיתי לשמעה.

גם שמעתי בשמו, שאמר אז, שכל ההשגות הגבוהות מאד שהוא משיג, אינו עולה אצלו כנגד איזה דבור, שהוא מגלה בפני העולם. כי בכל דבור ודבור שהוא מגלה בפני העולם, תלויים בו כל העולמות, עליונים ותחתונים (פרוש, פי אף-על-פי שבודאי ההשגות שלו שאינו מגלה הם גבוהים אלפים ורבות פעמים בלי שעור, כנגד מה שהוא מגלה בפני העולם, כמבאר מזה במקום אחר כמה פעמים, אבל אף-על-פי-כן זה אינו חשוב ויקר בעיניו כל-כך, מאחר שאינו מזכה את ישראל כל-כך בזה. והעקר הוא אצלו, כשהעולם זוכין לשמע ממנו איזה דבור, כי בכל דבור וכו' כנ"ל).

בשעת התפלה, כל זמן שהאדם שומע עוד אז איזה אדם, דהינו ששומע ומרגיש, שעומד עוד אדם אחד בשעת תפלתו, הוא לא טוב. כי צריך כל אדם בשעת תפלתו, שיציר בדעתו, שאין שם אלא אני והשם יתברך לבד. ובמאמר 'אבא שאול וכו' פעם אחת רצתי אחר צבי' וכו' (בליקוטי מוהר"ן נה), שם מבאר בטול גדול יותר

קב

קג

בשעת התפלה, שמחייב האדם לבטל עצמו כל-כף בשעת התפלה, עד שלא ירגיש אפלו את עצמו כלל בשעת תפלתו, רק את השם יתברך לבדו, כי אז, בשעת התפלה, האדם עומד בהיכל המלך וכו', עין שם מה שכתוב שם (כאות ו): מי הוא, הלא ישותו נתבטל, ואין כאן אלא המלך בעצמו וכו', עין שם.

קד

היה אוהב מאד את העבודות הפשוטות של סתם בני-אדם, האנשים הפשוטים הכשרים, והיה אוהב מאד מי שיכול לומר הרבה תחנונות ובקשות בתוך הסדורים הגדולים, בדרך ההמוני-עם הכשרים. והיה מזהיר ומוכיח אותנו כמה פעמים, לומר זמירות בשבת, והיה מקפיד וכועס מאד על מי שהוא חכם בעיניו ואינו מתאמץ לומר זמירות בשבת ובמוצאי-שבת או שאר עבודות פשוטות, כי עקר היהדות הוא בפשיטות ובתמימות גמור, בלי שום חכמות, כמבאר אצלנו כבר כמה פעמים.

וגם הוא בעצמו, זכרונו לברכה, קדם שהגיע לו החולאת הכבד שנסתלק על-ידו, קדם לזה, כל ימיו היה מזמר זמירות הרבה בכל שבת ושבת ובמוצאי-שבת.

קי

שמעתי שאיש אחד שאל אותי: כיצד הוא הבחירה? השיב לו: בפשיטות, שהבחירה היא ביד האדם בפשיטות, אם רוצה עושה, ואם אינו רוצה אינו עושה. ורשמתי זאת, כי הוא נצרך מאד, כי כמה בני-אדם נבוכים בזה מאד, מחמת שהם מרגלים במעשיהם ובדרכיהם מנעוריהם מאד, על-כן נדמה להם שאין להם בחירה, חס ושלום, ואינם יכולים לשנות מעשיהם. אבל באמת אינו כן, כי בודאי יש לכל אדם בחירה תמיד על כל דבר, וכמו שהוא רוצה עושה, והבן הדברים מאד.

קיב

לענין התחזקות, לכל יפל האדם בדעתו מחמת רבוי הפגמים והקלקולים שקלקל על-ידי מעשיו, ענה ואמר: אם אתה מאמין, שיכולין לקלקל, תאמין שיכולין לתקן.

קטו

ספר שהיה לו התחזקות גדול בעבודתו, ולא הניח עצמו לבלבל כלל. ודרך היה, שהיה בורר לו איזהו דרך ישרה איה להתנהג בעבודת השם, והתחיל להתנהג באלו ההנהגות ובאותו הדרך, שפחד לו. והיה מתנהג באלו ההנהגות איזה זמן, וכל מה שהיו באים עליו מחשבות אחרות לבלבלו מהנהגה זאת ולהתנהג בדרך אחר, לא היה שומע לאלו המחשבות כלל, והיה רוחה את אלו המחשבות מדעתו, ולא הניחם לכנס בדעתו כלל, רק היה חזק ואמין בדעתו מאד, והיה הולך ומתנהג בדרך שפחד לו איזה זמן. אף אחר-כך בהמשך הזמן, אחר כמה שבועות, חזר ובא על דעתו איזה מחשבות, שצריך להתנהג בדרך אחר, ואז, אחר שכבר עבר זמן

אָרֶץ, אִזּוֹ יֵשֶׁב עֲצָמוֹ וּבַחֲרָה לֹא אֵיזָה דֶרֶךְ וְסֹדֵר אַחֵר, כְּפִי שֶׁהָיָה נִרְאָה לוֹ אִזּוֹ. אָבֵל לֹא הֵנִיחַ עֲצָמוֹ לְבִלְבָּל בְּכָל פֶּעַם מֵעֲבוּדָה לְעֲבוּדָה וּמִדֶּרֶךְ זֶה לְדֶרֶךְ אַחֵר, רַק הָיָה חֲזָק לִילֹךְ בְּדֶרֶךְ אַחֵר זִמְנָן גְּדוֹל כִּנ"ל.

סֵפֶר שְׁכַשְׁהָיָה בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, סִפְרוּ לוֹ שֵׁם הַחֲשׁוּבִים שֶׁהָיוּ שָׁם, שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינֹת אֵלָיו וְקִבְּעוּ דִירְתָם שָׁם בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, כַּמִּפְרָסָם. וְסִפְרוּ לוֹ, שֶׁקֹּדֶם שֶׁהָיוּ בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְצִיר לְעֲצָמוֹן, שֶׁאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הִיא עוֹמֶדֶת בְּזֵה הָעוֹלָם, וְהָיוּ סוֹבְרִים שֶׁאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הוּא עוֹלָם אַחֵר לְגַמְרִי, לְפִי גֵדֵל קִדְשַׁת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הַמְּבֹאָר בַּסְּפָרִים. וּמִפְרָשׁ בְּתוֹרַתְנוֹ הַקְּדוּשָׁה מְעֵלֶת קִדְשַׁת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל כְּמָה וְכְמָה פְּעָמִים, וְהַתּוֹרָה בְּעֲצָמָה מִפְּרָשַׁת כָּל גְּבוּלֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל לְגֵדֵל מְעֵלְתָהּ וְקִדְשָׁתָהּ הָעֲצוּמָה וְהַנּוֹרָא מְאֹד מְאֹד. עַל-כֵּן לֹא הָיוּ יְכוּלִין לְצִיר לְעֲצָמוֹן בְּעֵינֵיהֶם, שֶׁאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל יְהִיָּה בְּזֵה הָעוֹלָם, עַד אֲשֶׁר בָּאוּ לְשָׁם וְרָאוּ, שֶׁאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הִיא בְּזֵה הָעוֹלָם מִמֶּשׁ. כִּי בְּאֵמַת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הוּא כְּמוֹ מְדִינֹת אֵלָיו מִמֶּשׁ, וְעַפְרָא אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הוּא בְּמִרְאָה וּדְמוּת כְּמוֹ עַפְרָא מְדִינֹת אֵלָיו מִמֶּשׁ. כִּי מָה שֶׁמְבִיאִין לְפַעְמִים עַפְרָא לְכֵן מִשָּׁם זֶהוּ רַק בְּמִקוּמוֹת פְּרֻטִיִּים, וְגַם בְּמְדִינָה זוֹ נִמְצָא עַפְרָא לְכֵן וְעַפְרָא שֶׁל נֶחֶר בְּכְמָה מְקוּמוֹת, אָבֵל עַקֵּר הָעַפְרָא בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הוּא כְּמוֹ עַפְרָא מְדִינֹת אֵלָיו מִמֶּשׁ. כִּי בְּאֵמַת בְּדְמוּת וְתַמוּנָה אֵין חֲלוּק כָּלֵל בֵּין אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל וּבֵין שְׂאָר מְדִינֹת, לְהַבְדִּיל, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הִיא קְדוּשָׁה מְאֹד מְאֹד בְּתַכְלִית הַקְּדוּשָׁה עֲצוּמָה וְנּוֹרָא מְאֹד. אֲשֶׁרִי הַזּוֹכָה לְהֵלֵךְ שָׁם אֶפְלוּ אַרְבַּע אֲמוֹת וְכו', כְּאֲשֶׁר הִפְלִיגוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָה וְכָל הַסְּפָרִים בְּעֲצָם קִדְשָׁתָהּ הַגְּדוּלָּה וְהַנּוֹרָאָה.

וְסִפְרָא רַבְּנוֹ, זְכוֹרֵנוֹ לְבִרְכָה, זֹאת, כִּי הוּא עֲנִין נִצְרָף מְאֹד לְכְמָה עֲנִינִים, שְׁבִנֵי-אָדָם נְבוֹכִים בָּהֶם בְּטָעוּתִים. כִּי יֵשׁ טוֹעִים סוֹבְרִים, שְׁצַדִּיקִין לְהַפִּיר אֶת הַצַּדִּיק אוֹ שְׂאָר דְּבַר שֶׁבְקִדְשָׁה לְהַפִּירוֹ בְּפָנָיו בְּצִלְמוֹ וּדְמוּתוֹ, שִׁיְהִיָּה מִשְׁנָה בְּדְמוּתוֹ וּבְתַנוּעוּתוֹ דִּיקָא, וּבְאֵמַת לֹא כֵן הוּא. כִּי הַצַּדִּיק הוּא בְּדְמוּת וְצִלְם כְּכָל הָאֲנָשִׁים וְאֵין בּוֹ שׁוֹם שְׁנוֹי, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הוּא עֲנִין אַחֵר לְגַמְרִי, וְשְׂאָרֵי בְּנֵי-אָדָם אֵינָם בְּדְמוּתוֹ כָּלֵל בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ, כְּמוֹ שְׂאָר רַבְּנוֹ, זְכוֹרֵנוֹ לְבִרְכָה, שְׂאִישׁ הַפֶּשֶׁר – נִדְמָה, שֶׁהוֹלֵךְ עִם פְּרָכְשׁוֹת וְדַקִּין כְּמוֹ שְׂאָר בְּנֵי-אָדָם, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הוּא עֲנִין אַחֵר לְגַמְרִי. וְכֵן אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל בְּאֵמַת הִיא מְבֹדֶלֶת וּמִפְּרָשַׁת לְגַמְרִי מִשְׂאָר אֲרָצוֹת בְּכָל עֲנִינֵיהָ וּבְחִינּוֹתֶיהָ. וְאָמַר רַבְּנוֹ, זְכוֹרֵנוֹ לְבִרְכָה, שֶׁאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ רְקִיעַ אַחֵר מִשְׂאָר אֲרָצוֹת, וְכַמוֹכֵן בְּזֵהר הַקְּדוּשָׁה פְּרָשַׁת תְּרוּמָה (וְעֵיין זוֹהַר וִיקְהַל רַמ ע"א). אֵךְ אֶף-עַל-פִּי-כֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת לְפִי מִרְאָה עֵינֵי הָאָדָם אֵין רוֹאִים שׁוֹם שְׁנוֹי בֵּין אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל לְשְׂאָר אֲרָצוֹת, כִּי אִם מִי שְׁזוֹכָה לְהֵאֲמִין בְּקִדְשָׁתָהּ, יְכוּל לְהַבְחִין קֶצֶת הַהִפְרָשׁ. כְּמוֹ-כֵן הַצַּדִּיק וְהָאֲנָשִׁים כְּשָׂרִים לְעַרְףֵי שְׂאָר הָעוֹלָם, שֶׁבְּאֵמַת הֵם דּוֹמִים בְּכָל תְּנוּעוֹתֵיהֶם כְּשְׂאָר בְּנֵי-אָדָם

קִטוּז

בדמותם וצלמם, ואין ביניהם הפרש בגשמיית לכל מראה עיני בשר, ואף-על-פי-כן באמת לאמתו אנו מאמינים שהם מפרשים ומבדלים לגמרי. כי איש בשר הוא ענין אחר לגמרי כנ"ל, מכל-שכן הצדיקים האמתיים. וענין זה נצרך לכמה ענינים, והבן זה מאד.

ק"ז

מה שמבלבל את האדם, כשנכנס לקדשה גבוהה, כגון כשמתקרב לצדיק האמת וכיוצא, אזי דיקא יקרה לו מקרה בלתי טהור, חס ושלום, כבר מבאר מזה במקום אחר (שכשהאדם נכנס לקדשה, מתגבר עליו היצר הרע ביותר, כי כל מה שנכנס בקדשה יותר, יש לו בכל פעם יצר הרע חדש גדול מפתחלה. עין בלקוטי הראשון בסימן עב ובמקומות אחרים). ובאמת הבלבול הזה שטות, כי ממה נפשך: אם יקרה לו מחמת הרהור – מי חייב בזה, ואין לו להתרעם כלל, מאחר שהוא בעצמו גרם לו, ואם אינו מחמת הרהור, אזי בודאי אינו סימן רע כלל. כי אם היה ענין רע, לא היו רבותינו, זכרונם לברכה, נותנין אותו לסימן יפה לחולה, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (ברכות נו), שקרי – 'סימן יפה לחולה'. ובאמת אדרבא, מחמת שנתקרב לקדשה גבוהה מאד, מחמת זה נודמן לו, כי 'כל המצדיק את עצמו מלמטה, מצדיקין עליו הדין מלמעלה, שנאמר: "וכיראתך עברתך"', כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (תענית ח). נמצא כשאדם מצדיק עצמו ונכנס בקדשה, מדקדקין עליו יותר, ומתעוררין עליו קטרוגים ודינים, חס ושלום, ומהשתלשלות הדינים נעשה היצר הרע, כמובא במקום אחר (בסימן עב הנ"ל). ועל-כן אין לו להתרעם כלל על זה, כי אדרבא, מחמת שנכנס לקדשה גבוהה כזו, מחמת זה נתגרה בו היצר הרע, מהשתלשלות הדינים כנ"ל. ועל-כן חשבו רבותינו, זכרונם לברכה, לנס גדול, מה שלא ארע קרי לכהן גדול ביום-הכפורים, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות ה), כי מחמת שנכנס הכהן הגדול ביום-הכפורים לקדשה גבוהה כזו לפני ולפנים, היה בודאי עליו קטרוגים והתגרות הרבה, שמשם נמשך היצר הרע כנ"ל, על-כן נחשב לנס, מה שנצול הכהן הגדול ממקרה ביום-הכפורים. ועתה ראה והבן, איך יבלבל את האדם ענין הנ"ל, וכי יש לו להתרעם על שלא היה לו נס כמו לכהן הגדול ביום-הכפורים, גם דע, שלפעמים יש באדם טמאה טמונה, שאין יודעין לה שום תקון, מחמת שהיא טמונה ונסתרת בו, ועל-כן זהו טובה מה שארע לו כשמתקרב אל הקדשה, כי יוצא ממנו הטמאה הטמונה הנ"ל, כי אזי כשיוצאת, יכולין למצא לה תקון, מה שאין כן מקדם כשהיתה טמונה כנ"ל. ומחמת זה לא הוליד אברהם את יצחק, עד שהוליד תחלה את ישמעאל, וכן יצחק הוליד את עשו ואחר-כך את יעקב, כדי להוציא הזהמא תחלה, כמובא (שבת דף קמו ע"ב, תיקוני זוהר קכח ע"ב).

ק"ט

דבר עמנו כמה פעמים מענין יסורי עולם הזה, שכל בני העולם כלם מלאים יסורים, אין גם אחד שיהיה לו עולם הזה. ואפלו העשירים הגדולים ואפלו השירים, אין להם שום עולם הזה כלל, כי כל ימיהם כעס ומכאובות, וכלם מלאים טרדות ודאגות ועצבות ויגון ואנחה תמיד, וכל אחד יש לו יסורים מיוחדים, ואין גם אחד מכל הגבירים והשירים, שיהיה לו הכל כסדר כרצונו תמיד, וכלם כאחד מלאים יסורים ודאגות תמיד, וזה ברור וידוע לכל מי שבקי קצת בהם ובדרכיהם. וכמה פעמים דברנו מזה, והיינו רואים בעינינו כל זאת. ואפלו מי שנדמה עליו, שיש לו העולם הזה בשלמות ויש לו כל התענוגים: עשר ונכסים וכבוד והון רב וארמונים גדולים וכלים נפלאים ותכשיטין וסגלת מלכים וכו' – אם יסתכלו בו היטב, הוא גם כן מלא כעס ומכאובות הרבה תמיד בכמה מיני אפנים וענינים, כנראה בחוש, ואין צריך לבאר זאת למי שיש לו מח בקרקרו ומסתכל קצת בהם באמת, וכמו שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ב): "גם כל ימיו כעס ומכאובות" וכו', וכתוב: "אדם לעמל יולד קצר ימים ושבע רגז" (איוב יד). וזה כולל כל בני-אדם שבעולם מקטן ועד גדול, כי כלם נולדו לעמל ומלאים רגז ויסורין, ואין שום עצה ותחבולה להנצל מעמל ויגון הזה כי-אם לברח להשם יתברך ולעסק בתורה. וכמו שמוכא במדרש (בראשית רבה יג) "אדם לעמל יולד" – 'אשרי מי שעמלו בתורה', הינו מאחר שכל אדם נולד לעמל, ואי אפשר להמלט מזה בשום אופן, אפלו אם יהיה לו כל חללי דעלמא, בודאי יהיה לו עמל ויסורין ודאגות הרבה, על-כן החכם עיניו בראשו שיהפך העמל לעמל של תורה, אשר בשביל זה נולד שיעמל בתורה, ואז אשרי לו, כי נצול מעמל העולם הזה וזוכה לחיי עולם הבא.

ענה ואמר רבנו, זכרוננו לברכה: הנה הכל אומרים, שיש עולם הזה ועולם הבא. והנה עולם הבא, אנו מאמינים שיש עולם הבא, אפשר יש גם עולם הזה גם כן באיזה עולם, כי בכאן נראה שהוא הגיהנם, כי כלם מלאים יסורים גדולים תמיד. ואמר: שאין נמצא שום עולם הזה כלל.

שמעתי בשמו שאמר, שלפעמים מגיע לאדם הרהור תשובה והשתוקקות להשם יתברך באיזה מקום, שצריך שם באותו המקום דיקא להתחזק בזה הרהור תשובה והשתוקקות, כגון לדבר שם איזה דבורים של תחנונות ובקשות או דברי השתוקקות בפה ובלב כפי הענין, ולא ימתין ולא יזוז ממקומו, אף-על-פי שאין זה המקום מוכן לכה, כגון שלא במקום קביעות לתורה ותפלה, רק בדרך הלוכו וכיוצא. כי כשיזוז ממקומו, יכול להיות שיפסק. וכן ממנו, זכרוננו לברכה, בעצמו ראינו ענין כזה כמה פעמים, שלפעמים נשאר עומד באמצע הבית, ודבר עמנו וגלה לנו תורה נפלאה ושיחה נאה מאד, וגלה דרכים נפלאים לעבודת השם יתברך והתעוררות גדול וכו', ולא רצה לזוז ממקומו, עד שגמר מה שרצה, וכן היה כמה פעמים.

קכד

קנה

מענין אמירת תהלים, דבר עם אחד ואמר לו, שעקר אמירת תהלים לומר כל מזמורי תהלים על עצמו, למצא את עצמו בתוך כל מזמור ומזמור. ושאל אותו זכרונו לברכה: איך, ופרש לו רבנו, זכרונו לברכה, קצת, כי כל המלחמות שבקש דוד המלך, עליו השלום, שיצילוהו השם יתברך מהם – הכל צריכין לפרש לעצמו על מלחמת היצר הרע וחילותיו, וכיוצא בזה בשאר המזמורים (וכמבואר מזה לעיל בסימן קא). ושאל אותו: איך יפרש לעצמו מהפסוקים, שדוד המלך, עליו השלום, משבח את עצמו, כגון: "שמרה נפשי כי חסיד אני" (תהלים פו), וכיוצא בזה. השיב לו: גם זה צריכין לפרש על עצמו, כי צריכין לדון את עצמו לכף זכות, ולמצא בעצמו איזה זכות ונקדה טובה, אשר בבחינת הנקדה טובה הזאת הוא בחינת חסיד, וכיוצא. ואמר לו רבנו, זכרונו לברכה: הלא אצל יהושפט כתיב (דברי הימים ב יז): "ויגבה לבו בדרכי ה'", שבדרכי ה' ועבודתו יתברך הגביה לבו קצת. עוד אמר לו רבנו, זכרונו לברכה: הלא בבקר אנו אומרים (בתפילת שחרית) בתחלה: 'מה אנו מה חיינו' וכו', ואנו מקטינים עצמנו מאד, ואחר-כך אנו אומרים: 'אבל אנחנו עמה בני בריתך' וכו', שאחר-כך אנו מחזקים עצמנו ומרימים את עצמנו, ואנו מספרים את גדלתנו ומתפארים, שאנחנו עמו בני בריתו זרע אברהם יצחק ויעקב וכו', כי כך צריכין להתנהג בעבודת השם כנ"ל. ועין מזה ספר הראשון בסימן רפב, על פסוק: "אזמרה לאלקי בעודי".

שיחות נבחרות משיחות הר"ן

N

"כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדונינו מכל אלקים" (תהלים קלה, ה). דוד המלך עָלִיו השלום אָמַר: "כי אני ידעתי". אני ידעתי דיקא, כי גדלת הבורא יתברך אי אפשר לומר לחברו, ואפלו לעצמו אי אפשר לספר מיום ליום, לפי מה שמזריח לו ומתנוצץ לו באותו היום, אינו יכול לספר לעצמו ליום שני הזריחה וההתנוצצות של גדלתו יתברך שהיה לו אתמול. ועל-כן אָמַר: "כי אני ידעתי", אני ידעתי דיקא, כי אי אפשר לספר כלל. ואָמַר: שמה שכתוב אחריו: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" וכו', הוא ענין אחר לגמרי ורחוק לגמרי משבח "כי אני ידעתי". כי כונתו באלו הדברים "כי אני ידעתי" אי אפשר לספר כלל, והוא גבוה מאד מאד, גבוה מעל גבוה, מה שאי אפשר לפה לספר, רק אני ידעתי דיקא כנ"ל. וכמו שכתוב בזהר (וירא קג ע"ב: על משלי לא, כג): "נודע בשערים בעלה" – 'כל חד לפום מה דמשער בלבה' כמבאר במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן עב).

J

טוב מאד להשליך עצמו על השם יתברך ולסמך עליו. ודרכי כשבא היום אני מוסר כל התנועות שלי ושל בני והתלויים בי על השם יתברך שיהיה הכל כרצונו יתברך, וזה טוב מאד. גם אזי אין צריך לדאג ולחשב כלל אם מתנהג כראוי אם לאו מאחר שסומך עליו יתברך. ואם הוא יתברך רוצה בענין אחר, הוא מרצה להתנהג בענין אחר כרצונו יתברך. וכן כשמגיע שבת או יום-טוב אזי אני מוסר כל ההתנהגות וכל הענינים והתנועות של אותו השבת או היום-טוב להשם יתברך שיהיה הכל כרצונו יתברך. ואזי איך שמתנהג באותו השבת ויום-טוב שוב אינו חושב וחושש כלל שמא לא יצא ידי חובה בהנהגת קדשת אותו היום, מאחר שכבר מסר הכל להשם יתברך וסמך עליו יתברך לבר.

A

הפליג מאד בגדלת הבורא יתברך שמו, ואי אפשר לבאר זאת בכתיב. ואָמַר: כי לגדלת הבורא יתברך אין שעור כי נעשים דברים גוראים בעולם, נפלאים ונוראים מאד ואין יודעים כלל. הינו שעדין אין יודעים שום ידיעה כלל לא. וגם מה שמובא כי 'תכלית הידיעה אשר לא נדע' (ספר כחינת עולם יג, לג), הינו גם-כן אצל כל ידיעה וידיעה הינו שאפלו כשמגיעין להתכלית של הידיעה דהינו לא נדע אף-על-פי-כן עדין אין זה התכלית כי זה התכלית הוא רק באותה הידיעה. אבל בהידיעה הגבוהה ממנה עדין לא התחיל בה כלל וכן למעלה מעלה. נמצא שלעולם אין יודעין כלל כלל לא, ואף-על-פי-כן אין זה התכלית, כי עדין לא התחיל כלל לידע בידיעות שלמעלה מזאת הידיעה שהגיע בה אל התכלית שלא נדע וכו'. גם הפליג מאד בגדל מעלת התשובה. ואפלו כשנופלים מאד חס ושלום, וכל אחד נפל למקום שנפל רחמנא לצלן, אף-על-פי-כן אסור ליאש עצמו כי תשובה גבוהה למעלה מן התורה, על-כן אין שום יאוש בעולם, כי אם יזכה יהיו נעשין מעוונותיו ענין אחר לגמרי, וכמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (יומא פו ע"ב):

שנתהפכין העוונות לזכיות, ויש בענין זה סתרי נסתרות רק הכלל שמכל הנפילות והירידות שבעולם רחמנא לצלן יכולים לחזור אליו יתברך בנקל כי לגדלתו אין חקר. והעקר שהכל תלוי בו, שלא יהיה מיאש עצמו מלצעק אל ה' ולהתחנן ולהתפלל אליו יתברך תמיד.

היצר הרע דומה כמו מי שהולך ורץ בין בני-אדם, וידו סגורה ואין אדם יודע מה בתוכה. והוא מרמה בני אדם ושואל לכל אחד, מה אני אוהו. ולכל אחד נדמה כאלו הוא אוהו מה שהוא מתאוה. ועל-כן הכל רצים אחריו כי כל אחד סובר שיש בידו מה שהוא חפץ. ואחר-כך הוא פותח את ידו ואין בה כלום. כמו כן ממש היצר הרע שהוא מרמה כל העולם והכל רצים אחריו ומרמה לכל אחד ואחד עד שנדמה לכל אחד ואחד כאלו יש בידו מה שהוא חפץ כל אחד כפי שטותו ותאוותו. ואחר-כך בסוף הוא פותח את ידו ואין בה כלום כי אין מי שימלא תאוותו אצלו. גם נדמו כל התאוות של העולם כמו עמודי אור הנכנסין בבית מן אור החמה כנראה בחוש שהם נדמין לעמודים מחמת הזריחה של החמה. וכאלו רוצים לתפס אותן העמודי אור שתופסים וחוטפים ואין בתוך היד כלום. כך הם כל התאוות של עולם הזה.

טוב מאד מי שיכול לשפך שיחו לפני השם יתברך ברחמים ותחנונים כבן המתחטא לפני אביו. כי הלא השם יתברך כבר קראנו בנים כמו שכתוב: "בנים אתם לה' אלקיכם" (דברים יד, א). על-כן טוב מאד לפרש שיחתו ויצערו לפניו יתברך כבן שקובל לפני אביו בתנועות של חן ורחמים (שקורין פיעשטשין). ואף אם נדמה להאדם שלפי מעשיו אינו כבן לפניו יתברך עם כל זה הלא השם יתברך קראנו בנים כנ"ל ('כי בין כך ובין כך קרויים לה בנים' (קרושין לו ע"א)) ואם עתה הוא מגרש אותי חס ושלום, מבחינת בן, הטוב בעיניו יעשה, עלי לעשות את שלי לעשות עצמי כבן כנ"ל. ומה טוב פשיכול לעורר לבו בתחנונים עד שיבכה ויוריד דמעות כבן לפני אביו. ושמעתי מעשה מזקני רבי נחמן זכרונו לברכה ורבי נחמן מהורודנקה תלמיד הבעל שם טוב, כשהיה על הספינה פעם אחד לא היה להם לחם ולא אכלו כמה ימים, עד שהגיעו לאיזה עיר. ולא היה שם יהודים רק ישמעאלים ולקח ישמעאל אחד את רבי נחמן הנזכר לעיל ונתן לו לאכל. והוא כבר לא אכל כמה ימים ונטל ידיו וברך ברפת המוציא. וקדם שהתחיל לאכל בא לו על מחשבתו "אל תלחם את לחם רע עין" (משלי כג, ו). ומחשבות שלנו אינם דבר ריק כלל (כך אמר רבי נחמן זקני הנ"ל בספורו מעשה זו). ולא ידעתי מה לעשות כי כבר ברכתי ברפת המוציא. אך אף-על-פי-כן היה בדעתי למנע מלאכל כלל מחמת המחשבה הזאת. אחר-כך בא על מחשבתו: "ואת העורבים צויתי לכלכלה" (מלכים א יז, ד) ואז אכל (ואמר רבנו זכרונו לברכה, בעת ספורו זאת. וזה נראה והויטב

בעיני מאד מה שהעמידו על המחשבה, שמסתמא כשפא על מחשבתו כף בודאי הוא כף באמת). כמו כן לענין כל המחשבות הבאים על האדם לבלבלו. אחר-כך עוזרו השם יתברך ושולח לו מחשבה אחרת של התקרבות. כגון לענין הנזכר לעיל שלפעמים ידמה להאדם במחשבתו שאינו ראוי להיות כבן לפניו יתברך וכיוצא בזה אף-על-פי-כן עליו לעשות את שלו כנ"ל. ואחר-כך יעזרו השם יתברך וישלח לו מחשבות של התקרבות. כי באמת כל ישראל כלם קרויים בנים אצלו יתברך ועל-כן ראוי לנו לפרש שיחתנו וצערנו לפניו יתברך כבן הקובל לפני אביו.

אשרינו שהשם יתברך היטיב עמנו מאד שזכינו לקדשת ישראל. ואמר שיש לו שמחה גדולה על שזכה להיות בארץ ישראל. כי כמה מניעות וכמה בלבולים וכמה מחשבות וכמה עכובים וסכסוכים היה לו על ענין הנסיעה לארץ ישראל, ומניעות מחמת ממון. והוא קפץ על כלם וגמר העבדה בשלמות והיה בארץ ישראל. ואמר, זה אני מאמין וגם אני יודע הרבה בענין זה, שכל התנועות וכל המחשבות וכל מיני העבודות שעושין בשביל איזה עבדה שבקדשה אין שום תנועה ואין שום מחשבה נאבדת כלל וכשזוכין לשבר כל המניעות ולגמר העבדה שבקדשה אזי נעשין מכל התנועות והמחשבות והבלבולים שהיו לו בענין זה, קדם ששבר ועבר על כל המניעות. בעת שהיה מספק ומבלבל והיה עומד על המשקל אם לעשות דבר זה, והמניעות היו מונעים אותו מכל צד. אחר-כך כשזוכה לעבר על כל זה ולשבר הכל אזי נעשין מכל המניעות ומכל המחשבות והתנועות והבלבולים הנ"ל דברים עליונים למעלה בקדשה, והכל נרשם למעלה לטובה כל תנועה ותנועה שהיה לו מקדם כנ"ל אשרי כשזוכין לקפץ על כל המניעות וזוכין לגמר ולעשות איזה עבדה טובה.

אלו הרוצים להיות אנשים כשרים ולכנס בעבודת ה' ואזי יש להם בלבולים גדולים ומניעות גדולות ואינם יכולים לתת עצה לנפשם איך לעשות מחמת גדל הבלבולים והמניעות שיש להם וכל מה שרוצים לעשות בעבודת ה' קשה להם לעשות כראוי. דע שזה בעצמו שהם מתיגעים ולהוטים לעשות איזה עבודה או לקדש עצמו באיזה קדשה אף-על-פי שאינם יכולים לגמר כראוי. זה בעצמו שהם מתיגעים ולהוטים אחר זה הוא בחינת קרפנות בבחינת (תהלים מד, כג): "כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה", ואיתא בזהר (חיי שרה קכד ע"ב) שזה בחינת תפלה שהיא בחינת קרפנות, הינו כשרוצים להתפלל ואין מניחין אותו ומבלבלין אותו בכמה מיני בלבולים והוא צריך לכמה יגיעות בשעת התפלה. ואזי אפלו אם אינו זוכה להתפלל כראוי, אף-על-פי-כן היגיעה בעצמה שמיגע עצמו בכל כחו ומוסר נפשו להתפלל כראוי זה בעצמו הוא בחינת קרפנות בבחינת "כי עליך הרגנו" וכו'. וכמו כן

י

י

בכל העבודות והקדשות שאדם רוצה לקדש עצמו אף-על-פי שאינו זוכה חס ושלו, לקדש עצמו כראוי. אף-על-פי-כן היגיעה בעצמה והיסורין והבלבולים שיש לו מזה מחמת שרוצה וחפץ לקדש עצמו רק שאין מניחין אותו. זה בעצמו הוא בחינת קרבנות בחינת "כי עליה הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה". על כן על האדם לעשות את שלו תמיד, ליגע עצמו בעבודת ה' בכל מה שיוכל. ואת כל אשר תמצא ידה לעשות-עשה, אף-על-פי שקשה עליו מאד ונדמה לו שאין מניחין אותו כלל ומרחיקין אותו מאד מאד ואינו זוכה לעשות כראוי שום דבר שבקדשה וכו'. אף-על-פי-כן עליו לעשות מה שיוכל וה' הטוב בעיניו יעשה.

דע, שיכולין לצעק בקול דממה דקה בצעקה גדולה מאד ולא ישמע שום אדם כלל, כי אינו מוציא שום קול כלל, רק הצעקה היא בקול דממה דקה, וזה יוכל כל אדם. דהינו שיציר במחשבתו הצעקה ויכנס קול הצעקה במחשבה ויציר בדעתו קול הצעקה ממש עם הנגון כדרך שצועקין. ויכנס בזה עד שיצעק ממש בבחינת קול דממה דקה ושום אדם לא ישמע כלל. כי באמת אינו ציור כלל רק צעקה ממש. כי יש סמפונות בראה שמשם יוצא הקול, וגם יש סמפונות דקים היוצאים מן הראה אל המח, ועל-כן יכולים להכניס הקול דרך הסמפונות הדקים ההולכים אל המח עד שיצעק ממש במחו על-ידי מה שמציר במחשבתו קול הצעקה ממש שבזה הוא מכניס קול הצעקה אל המח, ויוכל לעמד בין כמה בני אדם ויצעק מאד ושום אדם לא ישמע כנ"ל. ולפעמים יוכל להשמט מזה איזה קול דק שיהיה נשמע, כי מחמת שנכנס הקול דרך הסמפונות של המח אל המח יוכל להשמט לפעמים שיצא הקול דרך הסמפונות המוציאים קול אבל הוא בדקות גדול. ובלא דבור (הינו כשאין מוציאים שום דבור בשעת הצעקה הנזכר לעיל) קל יותר לצעק כנ"ל, כי כשצריך להוציא הדבור קשה יותר לתפס את הקול אל המחשבה ולבלי להניחו לצאת דרך הקנה המוציא קול, אבל בלא דבור קל יותר.

הוכיח את אחד על התמדת הלמוד ואמר לו: מדוע לא תלמד? מה תפסיד בזה הלא תקבל עולם הבא על הלמוד. ואין צריך לומר כשהתורה מראה אהבה לאחד אז אין רוצה כלל עולם הבא רק שרוצה את התורה בעצמה. והלא גם השם יתברך לומר כמו שמבאר בדברי רבותינו זכרונם לברכה, סדר היום שיש להקדוש-פרוה-הוא שלש שעות עוסק בתורה וכו' (עבודה זרה ג ע"ב). וכדורות הללו בעוונותינו הרבים נפל למוד התורה מאד. ודע שהגדולים שהיו בדורות שלפנינו דהינו הרבנים הגדולים שהיו אז לא היו יודעים שום פונות ואף-על-פי-כן היו יכולים לעשות מופתים רק על-ידי למוד התורה הקדושה, כי על-ידי-זה כשהיו אומרים איזה דבור נתקיים כה.

יח

פעם אחד ספרנו עמו מענין הדפסת ספרים, שבדורות הללו נתרבו מאד בעלי מדפיסים והם מדפיסים בכל פעם ספרים הרבה מאד מראשונים ואחרונים. וקפצו עליהם זכינא מאד כי הכל קונים ספרים עכשו וכו'. ואמר רבנו, זכרנו לברכה: כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קלח ע"ב) 'עתידה תורה שתשכח מישראל', על-כן מדפיסים ספרים הרבה וכל אחד קונה ספרים כדי שיהיו ספרים ביד כל אחד, כדי שלא תשכח התורה על ידי רבוי הספרים הנמצאים ביד כל אחד ואחד. ואפלו ביד חיט וכיוצא נמצאים עכשו ספרים וכל אחד חוטף וקונה ספרים כדי שיהיה ספרים ביד כל אחד כדי שלא תוכל התורה להשתכח על-ידי זה. אבל זה אין יודעים, שכשאין לומדים התורה אין מועילים הספרים כלל, כי בעוונותינו הרבים נפל למוד התורה מאד והלמוד הוא מעט מאד עכשו בעוונותינו הרבים, (הינו כי מה יועילו הספרים הרבים שלא תשתכח התורה מאחר שאין לומדים אותה בעוונותינו הרבים).

יט

ואמר: נכספתי מאד להמשיך את העולם אל עשיה, שיהיה חיוב אצל כל אחד ואחד ללמוד כף וכף בכל יום ולא יעבר וכיוצא. ואמר: שאפלו אותן האנשים הרחוקים מן הקדשה מאד שנלכדו במצודה רעה עד שרגילין בעברות חס ושלום, רחמנא לצלן רחמנא לשזכנ, אף-על-פי-כן הכח של התורה גדול כל-כף עד שיכולה להוציא אותם מן העברות שרגילין בהם חס ושלום. ואם יעשו להם חק קבוע וחיוב חזק ללמד בכל יום ויום כף וכף יהיה איך שיהיה בודאי יזכו לצאת ממצודתם הרעה על ידי התורה, כי כח התורה גדול מאד.

וכל עקר מגמתו וחפצו היה תמיד רק לעבודות ועשיות של קדשה בלי שום חכמות כלל, רק שנעסק תמיד בעשיות של קדשה בפשיטות, דהינו להרבות בלמוד התורה ולעשות מצוות הרבה בכל יום ולהרבות בתפלה ותחנונים תמיד והכל בפשיטות בלי שום חכמות. והזהיר מאד להיות בשמחה תמיד והרבה מאד לדבר עמנו מזה מענין שמחה כמבאר בספרים הקדושים, אף יותר מזה הרבה לדבר עמנו בעל פה והזהיר מאד בכמה אזהרות כמה וכמה פעמים להיות אף שמח תמיד.

כ

כשהאדם כל היום בשמחה אזי בנקל לו ליחד לו שעה ביום לשבר את לבו ולהשיח את אשר עם לבבו לפני השם יתברך כמבאר אצלנו כמה פעמים. אבל כשיש לו עצבות חס ושלום, קשה לו להתבודד ולפרש שיחתו. ועין במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן תניינא כד) כמה האדם צריך להתחזק להיות שמח תמיד וביותר בשעת התפלה, ושצריכין להכריח עצמו בכל כחותיו לזכות לשמחה. ואמר כי לזכות לשמחה זה קשה וכבד להאדם לזכות לזה יותר משאר כל העבודות. ענה ואמר: כפי הנראה שאי אפשר לבוא לשמחה כי-אם על-ידי עניני שטות, לעשות

עצמו כשוטה ולעשות עניני צחוק ושטות וכו' כמבאר במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן שם), ורק על-ידי-זה באין לשמחה. כשהאדם זוכה לשמחה אזי השם יתברך בעצמו שומר אותו ומציל אותו מפגם הברית.

ענה ואמר: הרחמנות של העולם הזה הכל רואין. ובשביל זה הכל רודפין אחר העולם הזה. כי רואין כשהאדם רעב וצמא וכיוצא קשה לו מאד ויש רחמנות גדול עליו. וכן מי שהולך ערם ויחף יש רחמנות גדול עליו. אבל מי שיש לו עינים ורואה גדל הרחמנות שיש על הנשמות שבועולם הבא, כי שם בעולם הבא נמצאים בני אדם שהולכים ערמים ממש ואי אפשר לרחם עליהם כלל. כי בעולם הזה כשהאדם ערם בלא מלבוש אזי אפשר לקפץ נדבות עבורו ולעשות לו קאפטין, אבל בעולם הבא מי שהולך ערם אי אפשר לרחם עליו כלל. כי שם אין מועיל שום רחמנות כי איזה מלבוש הוא צריך? הלא הוא רק מלבוש של תורה ומצוות ולזה אין מועיל שם רחמנות. אבל מי שזוכה להתקרב לצדיק אמתי הוא יכול לרוץ להצדיק ולקח אצלו איזה מלבוש להתלבש עצמו.

שוב שמעתי שיחתו הקדושה מעין זה. שאמר בעולם הבא מנחין כמה בני אדם בחוץ והם צועקים בקול מר: תנו לנו מה לאכל. ובאין אצלם ואומרים להם: הרי לכם אכילה ושתייה אכלו ושתו, והם משיבים: לא לא, אין אנו צריכים אכילה זאת, רק אנו צריכים אכילה ושתייה של תורה ועבודה. וכן מנחים כמה בני אדם ערמים בחוץ והם צועקים גם כן מאד: תנו לנו במה להתכפסות. ובאין אצלם ואומרים: הרי לכם מלבושים, והם משיבים: לא, אין אלו מלבושים נצרכים לנו כלל. רק אנו צריכים מצוות ומעשים טובים להתלבש בהם. ענה ואמר: אשרי מי שזוכה לאכל כמה פרקים משניות ולשתות אחר-כך איזה קפיטליך תהלים, ולהתלבש באיזה מצוות.

בענין המחשבות שבמח הוא פלא גדול וגדלת הבורא יתברך שמו. איך המחשבות מנחים במח חבילות חבילות הרבה מאד אלו על אלו וכשאדם צריך לאיזה דבר ונזכר בו, אזי מושך ומוציא אותו הדבר שהיה מנח במחשבה ונזכר בו והדבר פלא. היכן היה מנח אותו הענין עד עכשו. ויש קשרים וסימנים בהמחשבות המנחים בהמח חבילות חבילות הרבה. וכשנזכר באיזה דבר מחמת שנודמן ענין המעורר אותה המחשבה על-ידי הקשר והסימן שבה. אזי מוציא אותה המחשבה מתוך חבילי חבילות המחשבות המנחים במח ואזי כשמושך ומוציא אותה המחשבה אזי מתהפכים ומתגלגלים כל המחשבות מסדרם שהיו מנחים (כעין שרואין בדברים גשמיים, שכשמושכין ומוציאין דבר מתוך איזה קפה וחבילה אזי מתהפך ומתגלגל כל הקפה והחבילה).

כז

אף-על-פי שהאדם צריך להיות זריז גדול מאוד מאוד בעבודת ה' להזדרז מאוד בכל עת ובכל שעה לעשות הרבה בעבודת ה', כי עקר הוא העשייה, ללמד הרבה ולעשות מצוות הרבה ולהתפלל ולהתחנן הרבה לשפך לבו לפניו יתברך, וכיוצא בזה שאר עניני עבודת ה'. אף-על-פי-כן אל תהי נבהל כשאתה רואה בספרים קדושים עניני עבודות הרבה, אל תהי נבהל מפני זה לאמר מתי אוכל לקיים אחת מהנה מכל הענינים הללו, מכל-שכן כלם. כי צריך לבל יהיה מבהל לחטף הכל בבת אחת, רק לילך בנחת בהדרגה מעט מעט. ולא שיהא מבהל ומבלבל שרוצה לקיים ולחטף הכל בבת אחת ומחמת זה נתבלבל לגמרי. כמו שיש בשרפה חס ושלוש, שמחמת הבהלה חוטפין מה שאין צריכין. רק צריך לנהג בהדרגה בנחת מעט מעט. ואם לפעמים אין האדם יכול לעשות כלל בעבודת ה', מה לעשות, 'אנס רחמנא פטרה' (כבא קמא כה ע"ב). וירגיל עצמו לכסף ולהתגעגע ולהשתוקק תמיד אליו יתברך, כי ההשתוקקות והכסופין בעצמם הם דברים גדולים מאוד 'ורחמנא לבא בעי' (זוהר תרומה קעד ע"א). ויש בענין זה כמה שיחות וספורים יפים ששמענו, שהם עצות גדולות טובות מאוד, להרגיל עצמו בעבודתו יתברך. אף אי אפשר לבאר דברים אלו בכתב היטב והמשכיל החפץ באמת יבין קצת.

כח

ראוי לאדם שיעבר וילך בזה העולם בכל הספרים הקדושים וללמד כלם כדי שיהיה בכל מקום, כמו שנמצא השרים הגדולים שהולכים ועוברים במדינות, ומוציאים הוצאות רבות על זה כדי שיוכל אחר פן להתפאר ולומר שהיה במדינות כמו שדרך השרים להתפאר ולומר: הייתי בורשא וכיוצא בזה. כמו כן ראוי שיהיה האדם בעולם הזה בכל מקומות הקדושים של התורה, כדי שיוכל להתפאר בעולם הבא שהיה בכל מקום דהינו בכל הספרים הקדושים כנ"ל. ולעתיד בעולם הבא מזכירין אותו כל מה שלמד בעולם הזה.

כט

ועל למוד הפוסקים הזהיר מאוד מאוד ביותר מכל הלמודים. וראוי ללמד כל הארבעה "שלחן-ערוך" וספר ההלכה העקרי מאת רבי יוסף קארו. המחלק לארבעה חלקים כלם מראשם עד סופם כסדר. אם יכול ללמד כל הארבעה שלחן-ערוך עם כל הפרושים הגדולים מה טוב. ואם לאו על-כל-פנים ילמד כל הארבעה "שלחן-ערוך" הקטנים. והוא תקון גדול מאוד מאוד. כי על-ידי חטאים נתערב טוב ורע, ועל-ידי למוד פוסק שמברר הכשר והפסול המתיר והאסור הטהור והטמא, על-ידי-זה נתברר ונפרש הטוב מן הרע וכמבאר במאמר "ראיתי מנורת זהב" (ליקוטי מוהר"ן ח) ובשאר מאמרים מעלת למוד הפוסקים. ואמר: שכל איש ישראלי מחיב ללמד בכל יום ויום פוסקים ולא יעבר. ואף אם הוא אנוס ואין לו פנאי, ילמד על-כל-פנים איזה סעיף "שלחן-ערוך" באיזה מקום שהוא אפלו שלא במקומו שהוא עומד עתה בשלחן-ערוך. כי צריך ללמד איזה דין ב"שלחן-ערוך"

בכל יום ויום כל ימי חייו. וכשאינו אנוס ילמד פסדר כל הארבעה "שלחן-ערוך"
מדי יום ביומו, וכשיגמר ויסים הארבעה "שלחן-ערוך" יחזר ויתחיל ללמד
פסדר. וכן ינהג כל ימי חייו.

ל

צריך לחזק את עצמו באמונה ולבלי לכנס בחקירות כלל, ולבלי לעיין כלל
בספרים של מחקרים, רק להאמין בהשם יתברך באמונה לבד בלי שום חקירות
כלל. ואף-על-פי שנדמה לנו שההמון עם הם רחוקים מחקירות ואינם מחקרים
כלל. אף-על-פי-כן באמת כלם הם מערכים בחקירות פי כל אחד ואחד יש לו
חקירות ואפלו קטנים באים על מחשבתם חקירות ובלבולים. אבל באמת צריך
כל אחד ואחד לזהר מאד להרחיק החקירות מלבו ולהשליכם מלבו לגמרי
לבלי להיות חס ושלום, שום חקרן כלל, רק להאמין בה' ובצדיקים אמתיים
באמונה לבד בלי שום חקירות כלל. פי כבר זכינו לקבל תורתנו הקדושה
על-ידי משה רבנו עליו השלום, וכבר היה לנו צדיקים רבים גדולים ונודאים
בכל דור ודור, וראוי לנו לסמוך עליהם בלי שום חקירות, ולילה בעקבותם
להאמין בהשם יתברך בפשיטות ולקיים תורתו ומצוותיו כאשר מסרו לנו
אבותינו הקדושים.

וכשאדם הולך בתמימות באמונה לבד בלי שום חקירות יכול לזכות שיעזר
לו השם יתברך שיכוא לבחינת רצון שהוא למעלה מחכמה. פי באמת חכמה
דקדשה הוא למעלה מאמונה, אבל אף-על-פי-כן אנו צדיקים לבלי לילה
בחכמות וחקירות רק באמונה לבד פי אמונה הוא דבר חזק מאד. ואזי כשהולך
באמונה לבד בלי חקירות וחקמות אזי זוכה לבוא לבחינת רצון שהוא למעלה
אפלו מחכמה, דהינו שיזכה שיהיה לו רצון מפלג חזק מאד אליו יתברך
בהשתוקקות נמרץ מאד עד שלא ידע מה לעשות כלל מגדל ההשתוקקות
ויצעק וכו'. אף יש חקרן שהוא בתוך לב בני אדם דהינו הפעל דבר שהוא
מכניס חקירות בלב האדם וצדיכין להכניעו ולגרשו, לגרש מלבו כל החקירות
ולחזק את עצמו באמונה כנזכר לעיל.

ודע פי יש עברות שהם מכניסים כפירות באדם, ויש שבאים עליהם מחשבות
על האמונה מחמת שלא נולדו בקדשה כראוי, ויש שהוסיפו על זה מעשיהם
הרעים שעשו בעצמם, פי יש עברות שהם מזיקים ופוגמים את האמונה כנ"ל.
ולזה צריכין בושח ולב נשבר, שמי שיש לו חקירות ומחשבות אלו חס ושלום,
ראוי לו להתבייש מאד על אשר נולד בגשמיות כזה או שעשה מעשים כאלו שבא
לזה שיבואו לו מחשבות כנגד אמונתנו הקדושה "וכבוד ה' מלא את כל הארץ"
(כמדבר יד, כא) פי "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו, ג), ועליו באים מחשבות חס
ושלום, לגרשו ולעקרו חס ושלום, מאלקים חיים אשר הוא חי החיים יתברך
ויתעלה שמו. ואין צריך לבאר גדל הבושח שראוי שיהיה לו כשבאים עליו

מחשבות כאלו חס ושלום. ועל-ידי בוששה ולב נשבר על ידי זה מגרש ומשבר
החקירות והמחשבות הנ"ל.

ובאמת אמונה הוא ענין חזק מאד וחייו חזקים מאד על-ידי אמונה, כי כשיש לו
אמונה אפלו כשבאים עליו יסורים חס ושלום, אזי יוכל לנחם עצמו ולהחיות את
עצמו כי השם יתברך ירחם עליו ויטיב אחריתו, והיסורים הם לו לטובה ולכפרה
ובסוף ייטיב לו השם יתברך בעולם הזה או בעולם הבא. אבל מחקר שאין לו
אמונה, כשבא עליו איזה צרה אין לו למי לפנות ואין לו במה להחיות את עצמו
ולנחם את עצמו. והמשכיל יבין דברים אלו מאליו ויבין דבר מתוך דבר כי אי
אפשר לבאר הכל בכתב. והכלל שעקר הוא האמונה בלי שום חקירות כלל וכוזה
יהיה חזק לעולם בעולם הזה ובעולם הבא ולעולם לא ימט-אשרי לו. גם זאת
צריך לדעת, שיש נשמות כשרות שנולדו בכשרות וגם לא קלקלו מעשיהם שאין
באים עליהם כלל מחשבות כאלו, ואפלו כשמדברים בפניהם מענינים אלו לא
אכפת להם כלל ואינו מבלבל דעתם כלל. וזה דומה כמו שמדברים מתאוה הידוע
בפני סרים שבודאי אינו מבלבל דעתו כלל, כן אלו האנשים כשרים הנ"ל אינם
שומעים כלל ואינו נכנס באזניהם כלל עניני חקירות ובלבולים הנ"ל. ובאמת
הקשיות והחקירות של ההמון עם הם שטותים גדולים ואינם קשיות כלל. ויש בני
אדם שהולכים עם איזה קשיא זמן רב ובאמת הקשיא שלו הוא תרוץ. רק מחמת
שאין לו דעת נדמה לו לקשיא. כמו למשל ששואלין את התינוק, שנשבר הזכוכית
של החלון ולקחו הזכוכית השני שאצלו וקבעוה כן ואם-כן יפרח הצפור דרך
החלל הזה של זכוכית השני. וכששואלין את התינוק כן, דהינו שכוללין לו
התרוץ עם הקשיא ביחד אזי נדמה לו לקשיא גדולה, ואינו יודע מה להשיב כלל
כי נדמה לו לקשיא גדולה. ובאמת הכל שטות, כי אדרבא, הקשיא שיפרח הצפור
הוא תרוץ על קשיא הראשונה של שטות. כי באמת אין לוקחין בשביל זה
הזכוכית השני לסתם, כי יפרח דרך שם. רק התינוק מחמת חסרון הבנתו אינו
מבין שכוללין לו הקשיא עם התרוץ ביחד ונדמה לו לקשיא גדולה. כמו כן ממש
בני אדם שנכנס בלבם קשיות של שטות כאלו שבאמת זאת הקשיא הוא תרוץ אך
מחמת חסרון הבנתו נדמה לו שהוא קשיא גדולה והכן היטב. על-פני צריך האדם
לסלק מדעתו ולברח מקשיות וחקירות ושטותים ובלבולים רק לחזק את עצמו
באמונה לבד בנזכר לעיל.

לה

ואמר: שהולך אפיקורסות גדול על העולם. וכן ספר כמה פעמים שהולך ונמשך
אפיקורסות גדול בעוונותינו הרבים בעולם. אשרי מי שיחזיק עצמו באמונה כאלו
העתים. ואמר: אף-על-פי שאינו מועיל כלל מה שהוא מספר זאת, שיהיה
אפיקורסות בעולם ושצריכין להתחזק עצמו באמונה, כי אף-על-פי שהוא אומר
זאת אף-על-פי-כן מתגברת האפיקורסות והבלבולים, כי הלא גם דניאל וכיוצא

הודיעו מקדם, שקדם שיבוא משיח, יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים, "והרשיעו רשעים והמשכילים יבינו" וכו' (דניאל יב, י). ואם-כן מאחר שהודיע מקדם שזה יהיה הנסיון קדם ביאת משיח שיתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים באמונה, ומי שיזכה לעמד בנסיון וישאר קים באמונתו-אשרי לו ויזכה לכל טוב המעתד לבוא לנו במהרה בימינו אשר נבאו עליהם כל נביאינו וחכמינו מקדם, ואם-כן היה ראוי שכל אחד ישכיל ויחוס על עצמו לשאר קים חזק באמונתו, ולא יהיה לו עוד שום נסיון וצרוף כלל. מאחר שכבר הודיעו זאת מקדם, ובאמת אף-על-פי-כן, אף-על-פי שהודיעו זאת מקדם, אף-על-פי-כן יהיה נסיון גדול ורבים ירשיעו כמו שכתוב "והרשיעו רשעים". אך אף-על-פי-כן אני מודיע זאת מקדם בשביל אותן מעט הכשרים שיחזקו עצמן באמונתן, ובודאי יהיה להם מלחמות גדולות בדעתן, למען יהיה להם למשיב נפש והתחזקות והתאמצות יותר כשיראו שכבר דברו מזה מקדם.

ואמר: עוד יהיה זמן שמי שיהיה איש כשר פשוט, יהיה חרוש גדול כמו הפעל-שם-טוב זכרונו לברכה.

ל

לב נשבר ועצבות אינו ענין אחד כלל. כי לב נשבר הוא בלב, אבל עצבות הוא בא מן הטחול. ועצבות שהוא מהטחול היא סטרא אחרא והקדוש-ברוך-הוא שונא אותה, אבל לב נשבר היא חביב לפני השם יתברך, כי לב נשבר יקר מאד מאד בעיניו יתברך. והיה טוב שיהיה לו לב נשבר כל היום, אך אנשים בערפכם יכולין לבוא מלב נשבר לעצבות, על-כן צריכין ליחד איזה שעה ביום שיהיה לו לב נשבר, דהינו להתבודד ולשבר לבו לפניו יתברך כמבאר במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן תניינא כה), אבל שאר כל היום בלו יהיה רק בשמחה. ועל זה הזהיר אותנו כמה פעמים. להתאמץ ולהתגבר שלא יהיה לנו לב נשבר רק איזה שעה ביום, ועצבות כלל לא. ושארו כל היום יהיה בשמחה.

מ

עצבות הוא כמו מי שהוא בכעס וברגז כמו שמתרעם ומתלונן עליו יתברך חס ושלום, על שאינו עושה לו רצונו. אבל לב נשבר הוא פבן המתחטא לפני אביו כתינוק שקובל ובוכה לפני אביו על שנתרחק ממנו וכו' ועין במקום אחר מזה (ליקוטי מוהר"ן תניינא צה).

מב

על-ידי מרה שחורה ועצבות אינם יודעים משמו. ואמר בדרך צחות, שהמת כששואלין אותו שיאמר שמו הוא שוכח את שמו כמובא. וזה מחמת שהמת הוא בעצבות ומרה שחורה מאד על-כן אינו יודע משמו. והכלל שצריך לזהר מאד מאד להיות בשמחה תמיד. ואפלו אם הוא כמו שהוא, דהינו שהוא, חס ושלום,

מג

רחוק מאד מהשם יתברך אף-על-פי-כן יש לו לשמח מאד שלא עשהו גוי, וכבר מבאר שעל עניני מעשיו אשר אינם פראוי נגדו יתברך, על זה צריכין ליחד שעה ביום להתבודד ולשבר לבו לפניו יתברך כמבאר במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן תניינא כה). וגם אותה השעה אסור שיהיה לו עצבות רק לב נשבר, אבל שאר כל היום יהיה רק בשמחה. גם על-ידי השמחה יכולין להחיות אדם אחר כי יש בני-אדם שיש להם יסורים גדולים ונוראים רחמנא לצלן ואי אפשר להם לספר מה שבלבם. והם היו רוצים לספר אך אין להם בפני מי לספר ולהשיח עמו את כל אשר עם לבבם. והם הולכים מלאים יסורים ודאגות, וכשבא אדם עם פנים שוחקות יכול להחיות אותם ממש, ולהחיות אדם אינו דבר רק כי הוא דבר גדול מאד. וכמו שמובא בגמרא (תענית כב) מהני תרי בדחי שזכו למה שזכו על-ידי זה שהיו משמחים בני אדם.

אחר לב נשבר בא שמחה, וזה סימן אם היה לו לב נשבר, כשבא אחר-כך לשמחה.

מה

צריך לשמור את המחשבה מאד כי ממחשבה יכול להיות נעשה דבר חיוני ממש. ודע שכל בחינה שהיא גבוה למעלה יותר אצל האדם היא יכולה להגיע ולהשיג יותר. כמו למשל: עם הרגל יכולין להשליך איזה דבר למעלה, אבל עם היד יכולין להשליך למעלה יותר. ובהדבור יכולין להשיג ולהגיע יותר ויותר כי בהדבור יכולין לדבר למרחוק. והשמיעה היא גבוה יותר ויכולין לשמע קול מרחוק מאד כגון כשירין בקני-שרפה (שקורין הורמאטעס ותותחו) יכולין לשמע למרחוק מאד. והראיה יכולה להשיג ולהגיע עוד יותר ויותר כי בהראיה יכולין לראות ולהביט על השמים. נמצא שכל בחינה שהיא גבוה יותר למעלה היא יכולה להשיג ולהגיע יותר והמחשבה היא גבוה מאד למעלה מן הכל ויכולה להשיג ולהגיע למעלה למעלה על-פני צריכין לשמרה מאד.

מו

העולם הזה אינו כלום רק למשך אל התכלית הנצחית. ואין להסתכל אם יהיה לו מעות אם לאו. כי בין כך ובין כך יבלה ימיו בשוה, כי העולם הזה מטעה אותנו לגמרי, שמראה אל האדם כאלו הוא מרויח בכל פעם ובסוף אינו כלום. כאשר נראה בחוש ברב בני אדם שעוסקים ועובדים ימים ושנים בסחורות ומשא-ומתן ולבסוף כשבאין לחשבון אין נשאר בידם כלום, ואם אפלו משיג מעות לוקחין אותן מן המעות. והכלל ששניהם אין להם קיום ביחד דהינו האדם עם המעות, רק או שלוקחין המעות מן האדם, או שלוקחין האדם מהמעות. ומעולם לא נמצא שישאר אחד עם המעות רק כנזכר לעיל. גם היכן הוא כל המעות

נ

שְׁעוֹשִׁין מִימּוֹת עוֹלָם? כִּי מַעֲוֹלָם עוֹשִׁין תָּמִיד מַעוֹת, וְהֵיכֵן הוּא כָּל הַמַּעוֹת? רַק בְּאֵמַת אֵינוֹ כָּלוּם לְגַמְרֵי.

וְלַעֲבַד ה', אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא שְׂיֻכַּל לֹאמַר שְׂיַעֲבֹד אֶת ה' לְפִי גְדֻלַּת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ. מִי שְׂיֻדַּע מַעֲט מְגֻדְלָתוֹ יִתְבָּרַךְ אֵינִי יוֹדֵעַ אִיךָ יָכוֹל לֹאמַר שְׂיַעֲבֹד אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְשׁוּם מְלֶאכֶד וְשָׂרָף אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפָּאֵר עַל זֹאת שְׂיֻכַּל לַעֲבֹד אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, רַק הָעֶקֶר הוּא הַרְצוֹן, לְהִיּוֹת רְצוֹנוֹ חֹזֵק וְתַקִּיף תָּמִיד לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַכֹּל חֲפָצִים וְרוֹצִים לַעֲבֹדוֹ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵין כָּל הַרְצוֹנוֹת שְׂוִין. וַיֵּשׁ חֲלוּקִים רַבִּים בְּרְצוֹן. אֲפֹלוּ בְּאָדָם אֶחָד בְּעַצְמוֹ בְּכָל עֵת וּבְכָל רִגַע יֵשׁ חֲלוּקִים גְּדוּלִים בֵּין הַרְצוֹנוֹת. וְהַכֹּלֵל שֶׁעֶקֶר הוּא הַרְצוֹן וְהַפְּסוּפִין שְׂיִהְיֶה כּוֹסֵף תָּמִיד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וּבִתּוֹךְ כֶּךָ מִתְפַּלְלִין וְלוֹמְדִין וְעוֹשִׁין מַצּוֹת (וּבְאֵמַת לְפִי גְדֻלַּתוֹ יִתְבָּרַךְ כָּל אֵלוֹ הָעֹבְדוֹת אֵינָם כָּלוּם רַק הַכֹּל הוּא בְּדֶרֶךְ "כָּאֵלוֹ". כִּי הַכֹּל הוּא כְּמוֹ שְׂחֹק בְּעֵלְמָא כְּנִגְדַּ גְדֻלַּתוֹ יִתְבָּרַךְ. בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְּנֹז קְלָא מִירְשָׁט).

גַּם חֲכָמוֹת אֵינָם כָּלוּם, רַק תְּמִימוֹת וּפְשִׁיטוֹת. גַּם בְּתִמְימוֹת אֲסוּר לְהִיּוֹת שׁוֹטָה, אֲכַל אֶף-עַל-פִּי-כֵן חֲכָמוֹת אֵין צְרִיכִים כָּלֵל. וְכַמְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (לִיקוּטֵי מוֹהַר"ן תַּנְיִנָא י"ט). גַּם אֵין טוֹב לְהִיּוֹת זְקוֹן: הֵן חֲסִיד זְקוֹן, וְהֵן צְרִיק זְקוֹן, זְקוֹן אֵין טוֹב, כִּי צְרִיךְ רַק לְהִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם לְהִתְחִיל בְּכָל עֵת מַחְדָּשׁ. רַק יֵשׁ מֶה שֶׁהוּא מְשַׁבֵּיחַ כְּשֶׁהוּא זְקוֹן, הֵינּוּ דְבָר אַחֵר שְׂמוֹסִיף כַּח כְּשֶׁמְזַקֵּין כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ רַבּוֹתֵינוּ, זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה (שַׁבַּת עו"ע"ב).

גַּם הַפְּקָרוֹת אֵין צְרִיכִים. אֶף-עַל-פִּי שְׂבִאֵמַת אֲצִלִי אֵינוֹ נִקְרָא הַפְּקָרוֹת כָּלֵל. אֲדַרְבָּא לְהַפָּךְ, כְּשֶׁרוֹדֵף אַחֵר עֲסָקִי עוֹלָם הֵזָה וְרַחוּק מַעֲבֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ, זֶהוּ מְפָקֵר בְּאֵמַת, אִךְ אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֲפֹלוּ מֶה שְׂנִקְרָא אֲצֵל הָעוֹלָם הַפְּקָרוֹת, דְּהֵינּוּ מִי שְׂמִפְקִיר כָּל עֲסָקִי עוֹלָם הֵזָה מְכַל וְכַל וְעוֹסֵק רַק בְּעַבְדוֹת ה' שֶׁהוּא אֲצֵל הָעוֹלָם הַפְּקָרוֹת, גַּם זֶה אֵין צְרִיכִים, כִּי יְכוּלִים לְהִיּוֹת אִישׁ כְּשֶׁר בְּלִי הַפְּקָרוֹת.

אֶת זֶה תִּקְבְּלוּ מֵאֵתִי שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ עַצְמוֹ לְהָעוֹלָם לְהַטְעוֹת, שֶׁלֹּא יִטְעֶה אוֹתוֹ הָעוֹלָם. כִּי לֹא נִמְצָא אַחֵר שְׂיִהְיֶה לוֹ קֶזֶן וְסוּף טוֹב מִן הָעוֹלָם. וְכַל בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵיוּ אֲפֹלוּ אוֹתָן שֶׁתְּפִסּוּ בְּיָדָם כָּל הָעוֹלָם הֵזָה כָּלוֹ, הֵיךָ סוּפָם רַע מְאֹד, גַּם לְדוּרֵי דוּרוֹת קִלְקִלוּ וְהַפְּסִידוּ. וְאֲפֹלוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם צְרִיכִים לִידַע מִזֶּה, מֵאַחֵר שֶׁאֵין הָעוֹלָם הֵזָה כָּלוּם, מֶה צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת. עַל זֶה צְרִיכִים זְכִיָּה מִן הַשָּׁמַיִם, לְזִכּוֹת לִידַע מֶה שְׂצְרִיכִים לַעֲשׂוֹת, אִךְ יִשְׂרָאֵל אֵין צְרִיכִים לָזֶה. כִּי כְּבָר הֵם יוֹדְעִים מֶה לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה.

הָעוֹלָם אוֹמְרִים שֶׁאֵין צְרִיךְ לְבַקֵּשׁ גְּדוּלוֹת, וְאֵנִי אוֹמֵר שְׂצְרִיךְ דוֹקָא לְבַקֵּשׁ גְּדוּלוֹת. לְבַקֵּשׁ וּלְחַפֵּשׂ אַחֵר הַצְּדִיק הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר דוֹקָא. וְכַכֵּר מְבָאָר מִזֶּה בְּסִפְרֵים (לִיקוּטֵי מוֹהַר"ן ל) שְׂצְרִיךְ לְחַפֵּשׁ דוֹקָא אַחֵר הַצְּדִיק וְהַרְבִּי הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר.

וּכְנִגְדַּ הַתְּאֻוֹת הַמְטַרִידִים אֶת הָאָדָם. בְּאֵמַת אֵין נִמְצָא שׁוּם תְּאֻוָה כָּלֵל, כִּי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה הוּא הַכְּרַח לְקִיוֹם הַגּוּף, וְגַם בְּנִים מְכַרְתִּים לְהוֹלִיד. וְכַל זֶה הָאָדָם

מכרח, ואם-כן אין שום תאוה כלל, רק שצריכים להתנהג בהם בקדשה ובטהרה. והשכל של האדם יכול לעמד כנגד כל התאוות, כי הקדוש-ברוך-הוא "יהב חכמתא לחכימין" (דניאל ב, כא). כי יש לכל אחד חכמה בכח, רק שצריכין להוציאם מכח אל הפעל. ובזה השכל לבר שיש לכל אחד בכח חכמתו, דהינו מה שיש לו מעצם בריאתו, מלבד מה שהשם יתברך מוסיף לתן חכמה לחכימין, בכח חכמתו לבר יכול גם-כן לעמד כנגד התאוות. ואפלו מי שכבר נמשך אחר תאוות עולם הזה ועבר מה שעבר, ונפגם שכלו ונתבלבל ונתמעט, אף-על-פי-כן במעט מעט שכל הנשאר יכול גם-כן לעמד. ואפלו נקדה אחת מן השכל יכולה לעמד כנגד כל העולם עם התאוות. ובכל מקום שהוא יכולין להיות סמוכין לשם יתברך. ועין במקום אחר (ליקוטי מוהר"ן תניינא ז אות ז) מזה שגם בשאל תחתיות חס ושלוש, יכולין להתקרב אליו יתברך ולעבדו יתברך באמת.

ענה ואמר: או שצריכין לזה רחמנות מהשם יתברך, או יגיעות ועבודות, או שצריכין שניהם, שיהיה לו יגיעות גדולות בעבודת ה' וגם רחמנות מאתו יתברך, קדם שזוכין שיעמדו וישקטו שמרי המח למטה עד שלא ירצה שום דבר בעולם, ויהיה הכל שוה אצלו. "בהתהלכה תנחה אותך בשכבה תשמר עליך והקיצות היא תשיחה", הינו שהכל שוה ואין שום חלוק בין העולם הזה ובין הקבר ובין העולם הבא. כי (משלי ו, כב): "בהתהלכה תנחה אותך" – התורה. וכן "בשכבה תשמר עליך", ששם בשכבה בקבר, שם גם-כן השם יתברך והתורה, וכן "והקיצות" – לעולם הבא וכו' (אבות ו). כי מאחר שאין לו שום תאוה ורצון כלל לשום דבר. רק להשם יתברך ולהתורה, נמצא שהכל שוה אצלו. בין בעולם הזה, בין בקבר, בין בעולם הבא בכלם הוא דבוק רק בהשם יתברך ובהתורה. כי מי שמקשר בעולם הזה יש חלוק בין העולם הזה שהוא רחבת ידים ובין הקבר שהוא מקום צר, וכיוצא בזה, אבל מי שגזרף מחו ואין לו שום שמרים במח הכל שוה אצלו כנזכר לעיל.

מי שיש לו אמונה, חזיו חיים והוא מכלה ימי חייו בטוב תמיד. כי כשהולך לו כראוי ויש לו טוב בודאי טוב לו. ואפלו כשאינו כף (דהינו שאין מתנהג לו כסדר ויש לו יסורין חס ושלוש) גם-כן טוב, כי הוא בטוח שאף-על-פי-כן השם יתברך ירחם עליו להבא ויטיב אחריתו, כי מאחר שהכל מאתו יתברך בודאי הכל לטובה. אבל מי שאין לו אמונה חס ושלוש, חזיו אינם חיים כלל כי תכף בשעובר עליו איזה רעה שוב אין לו שום חיות, כי אין לו במה לנחם עצמו כלל מאחר שאין לו אמונה כלל, ואין לו שום חיות ושום טוב מאחר שהולך בלי השם יתברך ובלי השגחה רחמנא לצלן. אבל על-ידי אמונה מה טוב ויפה החיות שלו כנ"ל.

ג

טו

דע שיש בכני אדם סגלות גדולות כי יכולין לפעל על-ידי מחשבתם מה שהם חושבים. ואפלו היקרנות חס ושלום, הוא בא ממחשבות בני אדם. כי כשהמחשבה היא כלה אחוזה ודבוקה בדבר אחד שיהיה כן, דהינו כל הבחינות שיש במחשבה דהינו פנימיות וחיצוניות ושאר הבחינות כלם עד הנקדה. וכשכלם כאחד אחוים ודבוקים וחושבים שיהיה כן בלי בלבול ונטיה למחשבה אחרת, על-ידיזה הם פועלים שבהכרח יהיה כן כמו שהם חושבים. וגם שהמחשבה תהיה בפרטי פרטיות, לא בדרך כלל כגון שיחשב שאם יהיה כן יהיה כן וכך בפרטיות. אבל כשחושב בדרך כלל הוא בחינת גלמי כלים (משנה כלים יב, ו), ויכול לטעות כמו שטעה נבט שראה אש יוצא כו' (סנהדרין קא ע"ב). וגם לענין הלמוד מועיל זה, אם תהיה מחשבתו תקיפה מאד כנ"ל, בודאי יהיה כן. ובלבד שתהיה המחשבה תקיפה ואחוזה מאד בזה כנ"ל, דהינו למשל שיחשב במחשבתו שיזכה ללמד ולגמור כל הארבעה פוסקים כלם עם כל הפרושים הגדולים, ויחשב ויציר בדעתו באיזה אפן ילמד אותם ובכמה זמן, כגון למשל שיזכה ללמד חמשה דפין ביום אחד עד שיזכה לגמור כלם בשנה אחת ויכניס מחשבתו בזה היטב בתיקון גדול מאד עד שתהיה המחשבה תקיפה ואחוזה בזה מאד. וכיוצא בזה בשאר למודי התורה הקדושה כגון ש"ס עם הרי"ף והרא"ש, וטורים וכו' ותנ"ך וכיוצא, ויכסף וישתוקק ויחשב בזה הרבה בתיקון גדול אזי יזכה שיהיה כן. ואמר שזה מרמז בדברי רבותינו, זכרונם לברכה (סנהדרין כו ע"ב) במה שאמרו: 'מחשבה מועלת אפלו לדברי תורה', מועלת ממש, דהינו שמועלת ומסייע לזה אפלו לדברי תורה. ואף על פי שרש"י פרש שם בענין אחר, אף על פי כן הוא כן. ולא סיים לבאר הדבר יותר, ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

ע

ענה ואמר: היתכן שאנו מניחין את השם יתברך שיעשה ויחשב לגזור גזרות בעולם (כי אז באותו הזמן נשמע שיוצאין גזרות על ישראל חס ושלום). כי אנו צריכין לקרות את השם יתברך מעסקיו שהוא עוסק בהם באיזה גזרה וכיוצא חס ושלום, לקרות אותו משם שישליך זאת ויפנה אלינו למה שאנו רוצים לדבר עמו לבקש ממנו שיקרב אותנו לעבודתו יתברך. כי כשאחד מישראל רוצה לדבר עם השם יתברך לפרש שיחתו לפניו יתברך, אזי השם יתברך משליך כל עניניו וכל הגזרות שרוצה לגזור חס ושלום, וכל העסקים שלו שהוא יתברך עוסק בהם כביכול, והוא משליך הכל ופונה עצמו רק לזה האיש שרוצה לדבר עמו ולפרש שיחתו לפניו לבקש מאתו שיעזרהו להתקרב אליו יתברך.

עו

שמעתי בשמו מכבר שספר, שלמד כל הארבעה שלחן-ערוך שלש פעמים. פעם אחת כפשוטו, ופעם שני למד וגמר אותם. והיה יודע בכל דין ודין מארבעה שלחן-ערוך השרש שלו בגמרא פרוש רש"י ותוספות, ופעם שלישי למד וגמר

אותם וזכה לידע בכל דין ודין סוד הכוונה של הדין מפני מה הדין כף על-פי
 סוד. וכפי הנשמע, כל זה היה בימי נעוריו כי אחר-כך חזר וגמר אותם עוד כמה
 פעמים. ודרכו היה תמיד שהיה לומד הרבה הרבה כל ימיו עד הסוף אפלו בעת
 החולאת הכבד שהיה לו בסוף. ואף-על-פי שהיה עליו טרחא דצבורא שהיה
 עוסק הרבה עמנו ועם כל אנשיו לקרבם לעבודת ה' ולתן לנו עצות בכל עסקינו
 וכו' וכו', וגם מחו היה משוטט תמיד בהשגות גבוהות ונוראות תמיד וכו' וכו',
 אף-על-פי-כן היה עוסק בלמוד התורה בפשיטות הרבה בכל יום ויום. ולא היה
 טרוד כלל, רק תמיד היה בישוב הדעת. ובענין זה היה חרוש נפלא ואי אפשר
 לספר מזה כלל ומחמת זה היה לו פנאי על כל דבר. ותמיד היה למודו במהירות
 גדול מאד. והיה לומד כמה דפין פוסק בשעה אחת עם כל הפרושים כלם
 שסביב הארבעה "שלחן ערוך" הנדפסים בכרך גדול, שהם ה"טורי-זהב" וה"מגן
 אברהם" וה"באר הגולה" ו"פרי חדש" ו"עטרת זקנים" וכיוצא בהם בשאר
 החלקים. וספר שבעת שהעולם מכינים עצמן להתפלל בבקר בעת שמתחילין
 להתקבץ עד שמתחילין להתפלל, באותה השעה הוא לומד ארבעה דפין פוסק.
 וכן כל מה שלמד גמרא או פוסק וכיוצא, הכל היה במהירות גדול מאד. וספר
 עמנו הרבה בענין זה שטוב ללמד במהירות ולבלי לדקדק הרבה בלמודו. רק
 ללמד בפשיטות בזריזות. ולבלי לבלבל דעתו הרבה בשעת למודו מענין לענין
 רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו. ואם לפעמים אינו יכול להבין דבר
 אחד, אל יעמד הרבה שם ויניח אותו הענין וילמד יותר להלן. ועל-פי הרב ידע
 אחר-כך ממילא מה שלא היה מבין בתחלה כשילמד כסדר בזריזות להלן יותר
 ואמר, שאין צריכין בלמוד רק האמירה לבד, לומר הדברים כסדר, וממילא יבין.
 ולא יבלבל דעתו בתחלת למודו שירצה להבין תכף ומחמת זה יקשה לו הרבה
 תכף ולא יבין כלל רק יכניס מחו בהלמוד ויאמר כסדר בזריזות וממילא יבין.
 ואם לא יבין תכף-יבין אחר-כך. ואם ישארו איזה דברים שאף-על-פי-כן לא
 יוכל לעמד על פונתו, מה בכך. פי מעלת רבוי הלמוד עולה על הכל, וכמו
 שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (שבת סג): 'אגמור והדר לסבר ואף-על-גב דלא
 ידע מה קאמר' שנאמר (תהלים קיט, כ): 'גרסה נפשי לתאבה' וכו', כי על-ידי
 רבוי הלמוד שילמד במהירות ויזכה ללמד הרבה, על-ידי-זה יזכה לעבור כמה
 פעמים אלו הספרים שלומד, לגמרם ולחזור להתחיל ולגמרם פעם אחר פעם
 ועל-ידי-זה ממילא יבין בפעם השני והשלישי כל מה שלא היה מבין בתחלה,
 כל מה שאפשר להבין ולעמד על דבריהם. ודבר הרבה מאד בענין זה, ואי
 אפשר לכאר דברים אלו בכתב היטב. אבל באמת הוא דרך עצה טובה מאד
 בענין הלמוד, כי על-ידי-זה יכולים לזכות ללמד הרבה מאד לגמר כמה וכמה
 ספרים וגם יזכה להבין הדברים יותר, מאשר היה לומד בדקדוק גדול כי זה
 מבלבל מאד מן הלמוד. וכמה בני אדם פסקו מלמודם לגמרי על-ידי רבוי

הדקדוקים שלהם, ומאומה לא נשאר בידם. אבל כשירגיל עצמו ללמד במהירות כנזכר לעיל בלי דקדוקים הרבה, התורה תתקיים בידו, ויזכה ללמד הרבה מאד, גמרא ופוסקים כלם, ותנ"ך ומדרשים וספרי הזהר וקבלה ושאר ספרים כלם, וכבר מבאר (לעיל כח) שיחתו של רבנו זכרוננו לברכה, שטוב לאדם שיעבר בחייו בכל הספרים של התורה הקדושה.

ופעם אחד חשב רבנו זכרוננו לברכה, מה שהאדם צריך ללמד בכל יום עד שאין היום מספיק. דהינו לגמור בכל שנה ש"ס עם הרי"ף והרא"ש, וארבעה שלחן-ערוך הגדולים, וכל המדרשים כלם, וכל ספרי הזהר ותקונים וזהר חדש, וכל ספרי קבלה מהאר"י זכרוננו לברכה. גם צריכין ללמד איזה שעור ביום בקצת עיון. ועוד חשב הרבה דברים. גם צריכין לומר תהלים בכל יום, ותחנונות ובקשות הרבה הרבה ואז ספר הרבה מענין זה שצריכין ללמד במהירות גדול ובזריזות ולבלי לבלבל דעתו בדקדוקים הרבה מענין לענין. והדברים הללו הם בדוקים ומנסים.

גם לא היה מצוה לחזור תכף על למודו, רק רצונו תמיד היה ללמד הספר או הפוסק שלומד כסדר מראשו לסופו בזריזות, ואחר-כך יתחיל פעם שני ויגמור אותו כלו וכן פעם אחר פעם.

גם אמר לבל יהיה נבהל מזה שהזהיר שצריכין ללמד כל-כף בכל יום, כי גם אם אינו זוכה ללמד כל-כף, אף-על-פי-כן הוא יכול להיות איש כשר באמת. וגם כבר ספר מזה שיכולין להיות איש כשר אפילו אם אינו יכול ללמד כלל ואפלו צדיק יכולין להיות אף-על-פי שאינו למדן כלל, רק בעל השגה אין יכולין להיות פי-אם כשהוא למדן בגמרא פרוש רש"י ותוספות. אבל איש כשר וצדיק גמור יכולין לזכות אפלו מי שהוא איש פשוט לגמרי, ולא עליה המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין להבטל ממנה' (אבות ב).

כל העולם מלא מחלוקות, הן בין אמות העולם וכן בכל עיר ועיר. וכן בכל בית ובית בין השכנים ובין כל אחד עם אשתו ובני ביתו ומשרתיו ובניו. ואין מי שישים על לבו התכלית, שבכל יום ויום האדם מת, כי היום שעבר לא יהיה עוד ובכל יום הוא מתקרב למיתה. ודע שהכל אחד שהמחלקת שבפרטיות בין איש וביתו וכיוצא כנ"ל, הוא גם-כן ממש המחלקת שבין המלכים והאמות, כי כל אחד מאנשי ביתו הוא בחינת אמה מיחדת והם מתגרין זה עם זה כמו שיש מלחמות בין האמות וגם אפשר להכיר כל אחד מאיזה בחינה של אמה הוא כי ידוע מדות האמות, שזה כעסן ורוצח וכיוצא. וכמו כן יכולין למצא בפרטיות בבני הבית. ואפלו אם אחד אינו רוצה לריב ורוצה לישוב בהשקט ושלוח עם כל זה הוא מקרח להיות גם-כן בתוך המחלקת והמלחמות. כמו שנמצא בין המלחמות שבין המלכים והאמות שנמצא לפעמים איזה אמה שרוצה לישוב

עז

בשלוה ואין רוצה שום מלחמה, אדרבא היתה מרצה להשתחוות לחברו כמה פעמים, עם כל זה חוטפין אותה גם-כן על כרחא בתוך המלחמה שזה אומר שיהיה מצדו וזה להפך עד שנלחמין עמו גם-כן. כמו כן ממש נמצא בפרטיות במלחמות הבית הנ"ל, כי האדם בעצמו הוא עולם קטן ונכלל בו כל העולם ומלואו, מכל-שכן האדם וביתו שנכללין בהם כל האמות ונלחמין ומתגרין זה בזה כנ"ל. ועל-כן לפעמים כשאחד יושב לבדו ביער יכול להיות שיהיה נעשה משגע. וזה נעשה מחמת שהוא לבדו ונכללין בו לבד כל האמות, והם מתגרין זה בזה והוא מכרח להשתנות בכל פעם לבחינת אמה אחרת כפי התגברות אמה על אמה שהם כלם נכללין בו לבדו. ומחמת זה יכול להשתגע לגמרי מחמת התהפכות הדעות שבו על-ידי התגרות האמות שנכללין בו לבדו כנ"ל. אבל כשהוא בישוב בין אנשים יש מקום להמלחמה להתפשט בכל אחד מהבני בית או בין השכנים כנ"ל. המחלקת שבבית הצדיק הוא גם-כן בחינת מלחמות האמות כנ"ל. גם נכללין שם בחינת מלחמות השבטים שהיו נלחמין זה על זה, אפרים על יהודה וכיוצא. וכשיבוא משיח במהרה בימינו אז יתבטל כל מיני מחלקת ויהיה שלום גדול בעולם כמו שכתוב (ישעיה יא, ט): "לא ירעו ולא ישחיתו" וכו'.

עט

מה שפשאדם מתחיל לכנס בעבודת השם ולהתקרב לצדיק האמת באים עליו הרהורים ובלבולים גדולים. זה כמו למשל כלי מים שמתחלה נראה כאלו המים צלולים, ואחר-כך כששופתין ומעמידין המים אצל האש ומתחיל להתבשל, אזי מתבלבל המים ומעלה הרתיחה כל הפסלת שהיה במים ועולה כל הפסלת למעלה. וצריך שיעמד אחד להסיר חלאת ופסלת המים בכל פעם. ומתחלה נדמה כאלו המים צלולים לגמרי ואחר-כך נראה הפסלת שבמים העולה בכל פעם למעלה ואזי כשמסירין בכל פעם חלאת ופסלת המים אזי אחר-כך נשארין המים צלולים וזכים באמת כראוי. כמו כן ממש קדם שמתחיל האדם לכנס בעבודת ה' אזי הטוב והרע מערבין בו ומחמת שהם מערבים מאד אין נראה הפסלת והרע שבו כלל, כי הם מערבים יחד לגמרי הרע עם הטוב. אך אחר-כך כשמתחיל לכנס בעבודת השם ומתקרב לצדיק האמת אזי מתחיל להזדכך ולהתברר, ואזי עולה הפסלת והרע בכל פעם למעלה כמשל הנזכר לעיל. וצריך שיעמד אחד שיסיר ממנו חלאתו ופסלתו בכל פעם ואזי ישאר אחר-כך זך וצלול לגמרי באמת כראוי.

היה אפשר להוציא הפסלת והרפש מיד מהאנשים שהיו בגשמיות מתחלה ונתקרבו להשם יתברך. אך מה יהיה, אם יהיה מוציא הרפש יוציא הרפש עם המח מאחר שמערב הכל יחד על-כן ההכרח להיות מתון עד שיזדכך מעט מעט.

פה

אחד שאל אותו על ענין נסיעה לאיזה מקום, אם יסע לשם השיב לו: כשרואה אדם נסיעה לפניו, אין לו להתעקש למנע מזה לישוב בביתו דוקא, כי בכל מקום שאדם נוסע לשם הוא מתקן שם איזה דבר, רק שיזהר להיות שמור מן העברה חס ושלום. אבל כשהוא רק שמור מן העברה חס ושלום, אזי כל אדם מתקן בכל מקום שהוא נוסע לשם, אפלו איש פשוט לגמרי. כי בכל מקום שהאדם בא לשם, הוא עושה שם בודאי איזה דבר שבקדשה על-כל-פנים. כי מתפלל שם ואוכל שם ומברך על אכילתו לפניו ולאחריו וכיוצא בזה. כי בודאי איש ישראלי, אפלו הפחות שבפחותים, על-כל-פנים הוא עושה כמה דברים שבקדשה בכל מקום אשר הוא שם. ועל-כן בודאי האדם מכרח מן השמים להיות שם באותו מקום דוקא כדי שיתקן שם מה שהוא דיקא צריך לתקן שם על-כן הוא טובה לפניו מה שנודמן לו נסיעה לשם, כי אולי יהיה מכרח לבוא לשם בשלשלאות של ברזל. וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (שבת פט ע"ב) על יעקב אבינו: 'ראוי היה יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא וכו', כמו כן הוא בכל אדם, שהוא טובה לפניו מה שמודמן לו נסיעה לשם, כי בלא זה אולי היה מכרח לירד לשם בשלשלאות וכו' חס ושלום, כנזכר לעיל. וכל זה דבר עם איש פשוט לגמרי, כי אפלו איש פשוט לגמרי מישראל מתקן גם-כן בכל מקום שהוא ובלבד שיהא שמור וכו' כנ"ל כנזכר לעיל (וסוד זה מרמז ב"פרי עין חיים" בשער קריאת שמע (פרק ג) בכונות זכירת יציאת מצרים עין שם והבן).

נצ

סגלה להתמדה, שיזכה להיות מתמיד בלמודו, הוא להזהר לבלי לדבר על שום איש ישראלי. כמו כשהפלה היא יפה אזי האהבה בשלמות. אבל כשיש להפלה איזה חסרון ומום, אזי בודאי אין האהבה בשלמות. כמו כן התורה נקראת פלה כמו שכתוב (דברים לג, ד): "תורה צוה לנו משה מורשה", ודרשו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות נו ע"א, פסחים מט ע"ב): 'אל תקרי מורשה אלא מאורסה', וכל אחד מישראל יש לו אות בתורה, כי ששים רבוא אותיות התורה כנגד ששים רבוא נשמות ישראל, וכשיש חסרון באחד מישראל נמצא שיש חסרון בתורה ששם שרש נשמות ישראל כנ"ל, ועל-כן בודאי אי אפשר לאהב את התורה בשלמות. אבל כשיזהר מלדבר על שום ישראל ולבלי למצא שום חסרון בשום ישראלי נמצא שאין בהתורה שום חסרון ומום אזי בודאי יאהב את התורה מאד, ואזי יתמיד בלמוד התורה מגדל האהבה כנזכר לעיל.

זהו "תורת ה' תמימה" (תהלים יט, ח), הינו כשתורת ה' היא תמימה בלי שום חסרון ומום דהינו כשנזהרין לבלי לדבר ולבלי למצא שום חסרון בשום ישראלי שהוא אות מהתורה, נמצא שאז תורת ה' תמימה בלי שום חסרון ומום, אזי הוא "משיבת נפש" (שם), כי אז דיקא זוכין לאהבת התורה, ומרגישים טעם מתיקות התורה שמשיבה את הנפש מאחר שאין בה שום חסרון כנ"ל, ואז זוכין להתמדה כנזכר לעיל.

ק

"וּתְתַפְּשֶׂהוּ בְּבִגְדוֹ" (בראשית לט, יב). שֶׁהַבַּעַל דָּבַר וְהַסְטֵרָא אַחֲרָא תּוֹפְסַת אֶת הָאָדָם בְּבִגְדוֹ, דְּהֵינּוּ שְׂמִטְרִיד אוֹתוֹ בְּטִרְדַת בְּגָדָיו וּמְלַבּוֹשִׁיו. כִּי טִרְדַת הַצְּטֻרְכוֹת מְלַבּוֹשִׁים וּבְגָדִים שֶׁל אָדָם הֵם מְבַלְבְּלִין מְאֹד אֶת הָאָדָם וּמוֹנְעִים אוֹתוֹ עַל-יְדֵי-זֶה מֵעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְזֶהוּ "וּתְתַפְּשֶׂהוּ בְּבִגְדוֹ". אִךְ מִי שֶׁהוּא בֹעַל נַפֶּשׁ וְלִבּוֹ חֹזֵק בַּה', אֵינּוּ מִשְׁגִּיחַ גַּם עַל זֶה אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּגָד לְלִבָּשׁ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵינּוּ מִטְרִיד עֲצֻמוֹ בְּזֶה וְאֵינּוּ רוֹצֵה לְהִנָּיֵחַ עֲצֻמוֹ לְבַלְבַּל בְּזֶה. וְזֶהוּ "וַיִּנַּח בְּגָדוֹ אֶצְלָה וַיִּנָּס" (שם), שֶׁמִּנִּיחַ בְּגָדוֹ וּמְלַבּוֹשׁוֹ וְנָס וּבִוְרַח מֵהֶם וְאֵינּוּ מִשְׁגִּיחַ כָּלֵל עַל זֶה רַק עוֹשֶׂה אֶת שְׁלוֹ בְּעֲבוֹדַת ה' כְּפִי מַה שֶׁיִּכּוֹל.

קו

יְדוּעַ שֶׁלְמוֹד הַזֶּהר מְסַגֵּל מְאֹד מְאֹד. וְדַע שֶׁעַל-יְדֵי לְמוֹד הַזֶּהר נַעֲשֶׂה חֶשֶׁק לְכָל מִינֵי לְמוֹדִים שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְהַלְשׁוֹן הַקְּדוּשׁ שֶׁל הַזֶּהר מְעוֹרֵר מְאֹד לְעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, דְּהֵינּוּ הַשִּׁבְחָה שֶׁמִּשְׁבַּח וּמִפְאָר אֶת הָעוֹבֵד ה', דְּהֵינּוּ הַלְשׁוֹן הַרְגִיל בַּזֶּהר לֹא מֵר 'זַכָּא' וְכו' עַל כָּל מִצְוָה וְעֲבוֹדָה וְלַהֲפֹךְ הַצְּעָקָה שְׂצוּעָה 'וַי' וְכו' וַי' לֵה וַי' לְנִשְׁמַתָּה' עַל הַסֵּר מֵעֲבוֹדַת ה' אֵלּוֹ הַלְשׁוֹנוֹת מְעוֹרְרִים מְאֹד אֶת הָאָדָם לְעֲבוֹדַתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

קעו

עֵקֶר הַנְּסִיּוֹן שֶׁל כָּל אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא בְּתַאֲוָה הַזֹּאת שֶׁל נְאוּף. וְאִפְלוּ תַּאוֹת מְמוֹן, אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא תַּאוֹה גְרוּעָה מְאֹד וְכו' וְכו' וְהִיא עֲבוֹדָה זָרָה מִמֶּשׁ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן עֵקֶר הַנְּסִיּוֹן הוּא בְּתַאֲוָה הַזֹּאת.

קיז

בְּכִפּוּר אוֹסִיָּאטִין סְמוּךְ לְעִיר מְעֵדוּוִידוּקָע, שֶׁם הָיָה דֵר חֲמִיו זְכוּרֹנוֹ לְבִרְכָה וְשֵׁם הָיָה עֵקֶר גְּדוּלוֹ. וְשֵׁם הוֹלֵךְ נֶהַר גְּדוּל וְעָלָיו גְּדָלִים קָנָה וְסוּף הַרְבֵּה לְמְאֹד מְאֹד. הָיָה דֵרְכּוֹ בְּקֹדֶשׁ שֶׁל אֲדוּנָנוּ מוֹרְנוֹ וְרַבְּנוֹ זְכוּר צְדִיק וְקְדוּשׁ לְבִרְכָה, שֶׁהָיָה לוֹקַח לְפַעְמִים סְפִינָה קְטַנָּה וְשָׂט עִמָּה בְּעֲצֻמוֹ לְתוֹךְ הַנֶּהַר הַנִּ"ל, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הָיָה יְכוֹל הֵיטֵב לְהִנָּהֵג סְפִינָה זֹאת, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה שָׂט עִמָּה עַד אַחֲרֵי הַקָּנָה וְסוּף, עַד הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹאִין אוֹתוֹ עוֹד. וְשֵׁם עָשָׂה מַה שֶׁעָשָׂה בְּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בְּתַפְלָה וְהַתְּבוֹדָדוֹת אֲשֶׁרֵי לוֹ. כִּי בְּאֵמַת זָכָה לְמַה שְׂזָכָה כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים.

מֵעֵינֵן הַסְּפִינָה הַנִּ"ל, שֶׁהִלֵּךְ עִם הַסְּפִינָה לְתוֹךְ הַנֶּהַר וְהוּא לֹא יָדַע לְהִנָּהֵג הַסְּפִינָה. וְכִשְׁבָּא בְּתוֹךְ הַנֶּהַר רָחוּק מֵהִיבָשָׁה וְלֹא יָדַע כָּלֵל מַה לַעֲשׂוֹת כִּי הַסְּפִינָה מִתְנוֹדֶדֶת וְכִמְעַט שְׂטָבַע חֶס וְשָׁלוֹם, וְאִז צָעַק לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְהָרִים יָדָיו אֵלָיו כְּרֹאֵי. וְכֵן כְּשֶׁהָיָה תְלוּי בְּיָדָיו עַל הַחוּמָה בְּטְבַרְיָה כְּשֶׁרָצָה לְבָרַח מִהָעֶפּוֹשׁ (מִגָּפָה) רָחֲמָנָא לְצַלָן וְכו' וְרָאָה תַּחְתָּיו הַיָּם כְּנִרְתָּה וְכִמְעַט כְּמְעַט שִׁיפֵל כְּמִבְּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (שְׂבַחֵי הַר"ן יט) בְּסִפּוֹר הַנְּסִיעָה שֶׁלוֹ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, אִז גַּם-כֵּן צָעַק בְּלִבּוֹ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כְּרֹאֵי. וְהָיָה רָגִיל לְסַפֵּר זֹאת וְרָצָה לְהַכְנִיֵס בְּלִבְנוֹ שֶׁכֶּךָ צְרִיךְ כָּל אַחַד וְאַחַד

לצעק להשם יתברך ולשא לבו אליו יתברך כאלו הוא באמצע הים תלוי על חוט השערה, והרוח סערה סוער עד לב השמים עד שאין יודעין מה לעשות וכמעט אין פנאי אפלו לצעק. אבל באמת בודאי אין לו עצה ומנוס כי אם לשא עיניו ולבו להשם יתברך, וכך צריכין בכל עת להתבודד ולצעק להשם יתברך. כי האדם בסכנה גדולה בזה העולם כאשר יודע כל אחד בנפשו והבן הדברים היטב.

קבו

ליל מוצאי שבת של שבת תשובה שנת תק"ע לפרט קטן, דברו ממשית, כי היה מפרסם שאמרו שבשנה זו יבוא. ודעתו לא היתה נוטה לזה. ואמר אז שקדם שיבוא משיח לא אחד יהיה שיצעק על אמונה, כי כמה צדיקים שיהיו אז יהיו צועקים בקול גדול על אמונה כמוני היום עד שיהיה נחר גרונם (שקורין בלשון אשכנז איין ראסין דיא קיילי) ולא יועיל. ומה שכתוב (ישעיה ד, ג): "כל הנשאר בציון והנוותר בירושלים קדוש יאמר לו", ואמרו רבותינו, זכרונם לברכה (כבא בתרא עה ע"ב): שיאמרו לפני הצדיקים קדוש, הוא כפשוטו, כי בודאי הצדיקים שישארו אז ויתחזקו וישארו באמונתם הקדושה יהיו ראויים לומר לפניהם אפלו יותר מזה. מאחר שישארו קימים באמונה ולא יניחו עצמם לפל ולטעות, חס ושלום, אחר העולם. ויהיה כמה מפרסמים ומנהיגים של שקר. ואין ספק שלא ימצא אז קבוץ כמונו היום שנמצאים כמה בני אדם שמתקבצים יחד שחפצים באמת לשמע דבר ה' ואף-על-פי שיהיה אז איזה פשרים בדור אף יהיו מפזרים. ענה ואמר: "כתב זאת זכרון בספר" למען ידעו בימים הבאים שכבר היה מי שידע זאת מקדם וידעו להתחזק באמונה בו יתברך ובצדיקיו האמתיים.

קמא

בסימן צ"ב "לקוטי תנינא", תקון למקרה לילה רחמנא לצלן לומר עשרה קפיטל תהלים כמבאר בסימן ר"ה וכו', ודע שאלו הם העשרה קפיטל מזמורי תהלים וכו'.

דע אחי, כי בתחלה אמר הוא זכרונו לברכה, התורה המתחלת תקון למקרה לילה כנדפס בספר הראשון בסימן ר"ה. ובתחלה בעת שהתחיל לגלותה לא הייתי לפניו אז. אף השם יתברך זכני ובאתי אצלו סמוך מאד לאותה העת שהתחיל לגלותה, וספר לי אחד בשמו התורה הנ"ל כפי מה ששמעה מפיו הקדוש. ובתוך כך, באותה השעה ששמעתי מפי אחר בשמו התורה הנ"ל, בתוך כך סבב השם יתברך שדברתי עמו מזה וחזר ואמרה לפני בקצור כנדפס כבר בסימן ר"ה הנ"ל. ובאותה העת שגלה התורה לא גלה אז איזה קפיטליך לומר, רק אמר סתם לומר עשרה קפיטליך תהלים לתקון הנ"ל. ושמעתי מפיו הקדוש אז שאמר שהיה ראוי לגלות איזה הם עשרה קפיטליך תהלים שצריכין לומר, אף איזה שהם עשרה קפיטל תהלים שיאמרו הם תקון לזה, כי כל עשרה קפיטל תהלים איזה שהם כלם הם כנגד עשרה מיני נגינה שהם תקון להנ"ל.

ואז, בעת שגלה התורה הנ"ל, אמר בתחלה שתקון הראשון הוא המקנה, שצריכין לטבל במקוה (ואמר בזו הלשון דאס ערשטי איז מקוה) ואחר-כך גלה התקון הנ"ל לומר עשרה קפיטל תהלים כנ"ל. גם פעם אחת אמר שצריכין לזהר מאד לטבל באותו היום שיהיה האדם בלתי טהור ואפלו אם לא יוכל לטבל בבקר, על-כל-פנים יטבל באותו היום אפלו לפנות ערב, כי צריכין לזהר מאד לטבל באותו היום דיקא (ועין בסוף ספורי מעשיות שאמר, שטוב מאד לטבל תכף ומיד וכו' עין שם).

אחר-כך אחר שעברו קרוב לארבע שנים, ומה שעבר באלו השנים יקצרו רכבות יריעות לספר. וכבר היה לו החולאת שלו שנסתלק ממנו. וכבר חזר מלמברג. פעם אחת בחרף שכב על מטתו ואנחנו עמדנו לפניו והתחיל לדבר מענין העשרה קפיטל תהלים שהם תקון להנ"ל, ואז צוה עלי לכתב על הנר הפסוקים שמרמז בהם העשרה מיני נגינה שהם תקון להנ"ל. וישבתי לכתב ומפיו יקרא אלי וגלה לי הפסוקים וכתבתים על הספר כאשר הם גרפסים (כליקוטי מוהר"ן תניינא סימן צב הנ"ל). ואז גלה דעתו שרצונו לגלות בפרטיות איזו הם העשרה קפיטל תהלים שצריכין לומר באותו היום, והיינו עומדים ומצפים שיגלה לנו ולא זכינו מיד. אחר-כך נסענו מאתו, ואחר-כך הייתי אצלו באיזה שבת והזמין השם יתברך שראיתי בעיני כתיבת ידו הקדוש שכבר רשם לעצמו העשרה קפיטל תהלים שצריכין לומר, אף לא היה מדרך ארץ שאקח כתב-ידו בעצמי בלי רשותו ורציתי לתפסם במחי בעל-פה, ולא יכלתי מחמת אימת רבי, פן יקפיד כי באתי לחדרו ומצאתי כתב-ידו הנ"ל והסתפלתי בו בלא רשותו (כי המעשה הזאת היתה בשבת פרשת שקלים שנת תק"ע לפרט-קטן שהוא זכרונו לברכה, יצא מחדרו ונכנס לבית הגדול שלו בעת קריאת התורה ואז נכנסתי בחדרו וראיתי כתב-ידו הנ"ל). ואחר-כך ביום ראשון בעת שלקחתי רשות מאתו לשוב לביתי, דברתי עמו ושאלתי ממנו שיגלה לי עשרה קפיטל הנ"ל, כי ידעתי שכבר הם נרשמים אצלו כנ"ל, ולא רצה. ואמר שיהיה עת אחר לזה והלכתי מאתו.

אחר כך סמוך לאותה העת בעת שהייתי אני בביתי בנעמרוב, אז גלה העשרה קפיטל תהלים לפני הרב דפה ברסלב ולפני חברי רבי נפתלי מנעמרוב, ויחד אותם לעדות על זה, וכך אמר להם: היות בענין זה הידוע (הינו ענין מקרה לילה חס ושלום) נלכדים בודאי שלשה חלקי העולם, אני לוקח אתכם לעדות, ותדעו שאלו העשרה קפיטל תהלים מועילים מאד מאד לתקון קרי והם תקון גמור ומועיל מאד מאד. ויש מי שיקרה לו על ידי רבוי אכילה ושתייה או על-ידי חלשה ועיפות או על-ידי שאינו שוכב כראוי, וכל זה אינו כלום (והוא כמו תינוק שמשתיין בשנה). גם יש ששומרים אותו מלמעלה ונצול מן המקרה או שהמזל שומר אותו ונצול. גם לפעמים נדמה להאדם בשנה בחלום כאלו הוא נופל ואחר-כך מתעורר משנתו, גם זה מן השמים שמצילין אותו מזה. רק מי שיקרה לו חס ושלום, מחמת

הרהורים, מזה נבראים ממש קלפות חס ושלום, כמבאר בספרים. אבל מי שיאמר באותו היום אלו העשרה קפיטל תהלים בודאי יתקן בזה מאד מאד. וכמה וכמה צדיקים גדולים שרצו לעמוד על ענין זה ונתיגעו למצא לזה תקון גמור, וקצתם לא ידעו כלל מהו ענין זה וקצתם התחילו לידע קצת בענין תקון זה, ונסתלקו לעולמם באמצע עסקם בזה ולא גמרו, ולי עזר השם יתברך שזכיתי לעמוד על זה בשלמות. וענין תקון זה על-ידי אמירת העשרה קפיטל תהלים הנ"ל הוא דבר חדש לגמרי, חדוש נפלא, כי הוא תקון נפלא ונורא מאד מאד (עיין למטה). ומי שיוכל לילה למקוה ואחר-כך יאמרם, בודאי מה טוב, אך אפלו אם הוא אנוס שאי אפשר לטבל, כגון שהוא חולה או שהוא בדרך, אף-על-פי-כן אם יאמרם אשרי לו, כי הם תקון גדול ונורא מאד. ואם יאמרם בכונה פראוי בודאי מה טוב. אך גם האמירה בעצמה מסגל מאד. ואמר כי לא נודע זאת מיום בריאת העולם. מסתמא הייתי רוצה לטבל זאת לגמרי, אך אי אפשר זאת לא בגשמיות ולא ברוחניות. בגשמיות אי אפשר כי היה צריך לטבל ולשנות הטבע של כלליות בני האדם בתמידות. וזה דבר שאי אפשר, כי אפלו משה רבנו עליו השלום, וכיוצא שטבל הטבע היה רק לפי שעה ובדבר פרטי, כגון קריעת ים סוף או בקיעת הירדן וכיוצא שהיה רק לפי שעה, אבל לטבל הטבע של כלליות בני אדם, כי כל אחד ואחד בהכרח לטבל ולשנות הטבע אצלו, וגם צריך לטבל ולשנות הטבע תמיד וזה דבר שאי אפשר. וגם ברוחניות אי אפשר וכו', אך העשרה קפיטל הם דבר נפלא ויקר ומועיל מאד.

גם יחד אותם לעדות ואמר שגם כי ימלאו ימיו, אזי אחר הסתלקותו מי שיבוא על קברו ויאמר שם אלו העשרה קפיטל תהלים הנ"ל ויתן פרוטה לצדקה, אפלו אם גדלו ועצמו עוונותיו וחסריו מאד מאד חס ושלום, אזי אתאמץ ואשתדל לארץ ולרחב להושיעו ולתקנו וכו'. ואני חזק מאד בכל הדברים שלי, אך בזה אני חזק ביותר שאלו העשרה קפיטל מועילים מאד מאד. ואלו הן העשרה קפיטל תהלים: ט"ז, ל"ב, מ"א, מ"ב, נ"ט, ע"ז, צ', ק"ה, קל"ז, ק"נ, כאשר כבר נדפסו כמה פעמים (רק בספר "ספורי מעשיות" נדפסו בפעם הראשון בטעות הקפיטל של קל"ז על-ידי עוות המדפיסים ומשם נתפשט הטעות בכמה ספרים וסדורים שהעתיקו משם). ויאמרם כסדר שהם כתובים בתהלים. ואמר שהוא תקון הכללי. כי כל עברה יש לה תקון מיחד אבל תקון הנ"ל הוא תקון הכללי. גם אמר אז שענין הנ"ל של אלו עשרה קפיטל תהלים יאמרו ויגלו בפני הכל ואמר: אף-על-פי שהוא דבר קל לומר עשרה קפיטל תהלים, אף-על-פי-כן גם זה יהיה כבוד מאד לקיים. וכן נתקיים עתה בעוונותינו הרבים שמחמת רבוי המחלקת רב הקמון רחוקים מאד לקיים זאת והוא זכרונו לברכה, הודיע כל זאת מקדם. ואנחנו עשינו מה שמטל עלינו להודיע התקון לכל החפץ להתתקן, וכל אחד הטוב בעיניו יעשה; השומע ישמע, והחדל יחדל, ואנחנו את נפשנו הצלנו.

ומה שהרב בעל המחבר "סדר תקון שבת" מביאם בשם ספר "עשרה הלולים", זה אינו. כי ידידי הקורא עין נא בספר "תקון מועד", ותראה שמוכאים שם בפרוש בשם רבנו הרב רבי נחמן זכרוננו לברכה, וכן בכמה ספרים יש שמוכאים שם בשם רבנו זכרוננו לברכה. וגם נסה נא וחפש בכל הספרים שמוכאים שם שלא בשם רבנו ותראה, שכלם נדפסו אחר פטירת רבנו זכרוננו לברכה, שנפטר תחלת שנת תקע"א בחול המועד סכות ואפשר שהרב הנ"ל וכיוצא מגדל תשוקתם לזכות בהם את הרבים בתקון גדול כזה, וידעו שיש שנמצאים מתנגדים וחולקים על רבנו זכרוננו לברכה, על-כן קימו בנפשם מאמר חכמינו זכרונם לברכה (יבמות סה ע"ב): 'שמותר לשנות בדבר השלום'. ובפרט בדבר גדול ותקון כזה. ועתה בין תבין שצדקו הנאמר לעיל שהם תקון חדש לגמרי ולא ידע מזה שום נכרא מימות עולם ותאמרם בשם רבנו זכרוננו לברכה, בכדי ששפתותיו יהיו דובכות וכו' (סנהדרין צ ע"ב), אשר כל הצדיקים מתגעגעים לזה. ומזה אשר אלצוני לגלות כל הנ"ל. וזכותו יעמד לנו, ומכל פגמינו וצרותינו יתקננו ויושיענו, אמן כן יהי רצון.

קמה

כשדבר עמי וגלה לי הדרך לעשות מהתורות תפלות כנדפס (בליקוטי מוהר"ן תניינא כה) אמר לי שטוב לכתב לעצמו התפלות. ואז ראיתי והבנתי בתנועותיו הקדושים שהוא דבר נפלא ונורא מאד מאד לעשות מהתורות תפלות. וכמו שאמר שנעשין מזה שעשועים גדולים למעלה וכו'. גם פעם אחת היה מדבר עם אחד והיה מתגעגע מאד שיעשו מהתורות תפלות. ואמר אני חפץ מאד שיעשו מהתורות תפלות אף איני יודע למי מוסרים זאת. ופעם אחד הראה לי בספר אחד שהיה אצלו שנתחבר בסמוך, הנקרא "יד הקטנה". ובסוף מבאר שם כמה ענינים בלשון תפלה שמדבר להשם יתברך ומתחיל כל ענין אלקי וכו'. וקרא אותי וצוה לעין בו בפנים, ורמו לי אז כמדבר. ראה שזה המחבר מדבר כמה ענינים מדרושיו להשם יתברך בלשון תפלה. ורמו לי שתשוקתו מאד לעשות כן מתורותיו הקדושות לעשות מכל התורות תפלות כי כן היה דרכו לרמו על דברים גבוהים על-ידי דברים קטנים, מחמת שהיה קשה לו לבאר דעתו בפרוש מגדל הקטרוגים והמניעות ועוד כמה טעמים. על-כן רמו בדרכים נפלאים כדי שהאדם בעצמו יבין דעתו מאליו אם ירצה. ויש בזה ענינים נפלאים בהנהגתו עמי בכמה ענינים ואי אפשר לבארם.

גם אמר שכשעושין מהתורות תפלות נעשים מזה שעשועים גדולים למעלה שלא עלו לפניו יתברך שעשועים גדולים כאלה מימות עולם כנדפס כבר בהקדמת התפלות. ויותר מזה חזקנו בזה על-ידי השיחה הקדושה שסח עמי אחר אמירת התורה בראשית לעיני כל ישראל (ליקוטי מוהר"ן תניינא סז) כמבאר לקמן.

קפא

שָׁמַעְתִּי בְשֵׁמוֹ שֶׁאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: אֲנִי יוֹדֵעַ חֲכָמוֹת שָׂאֵם הָיִיתִי מִתְחִיל לְגִלוֹת מֵעַט מֵהַחֲכָמוֹת שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ הֵיוּ יְכוּלִים לְחַיֹּת עַל יְדֵי הַתְּעַנּוּג שֶׁל הַשְּׂגַת הַחֲכָמוֹת הָאֵלוּ לְבַד בְּלִי שׁוּם אֲכִילָה וְשִׁתִּיה, וְהָיָה כָּל הָעוֹלָם בְּטָלִים בְּכָלוֹת הַנֶּפֶשׁ לְשִׁמְעַת חֲכָמְתִּי וְהָיוּ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִים מַחֲיוֹתָם מֵעֶצֶם הַפְּלָגַת מְתִיקַת נְעִימַת עֲרִיבַת הַחֲכָמוֹת שֶׁהָיִיתִי מְגַלֶּה, אֲךָ אֲנִי יְכוּל לְגִלוֹתָם לְבְנֵי אָדָם, כִּי תָמִיד כְּשֶׁאֲנִי מִתְחִיל לְדַבֵּר עִם אֶחָד אֲנִי חֹפֵץ לְשִׁמְעַת וּלְקַבֵּל מִמֶּנּוּ דְבָרִים עֲלִיוֹנִים, וּמְחַמַּת זֶה הוּא אֲנִיו יְכוּל לְגִלוֹת חֲכָמְתוֹ הַגְּדוֹלָה וְהַמְּפֹלָגַת מְאֹד. וְעוֹד סֵפֶר בְּעֵינַי עֶצֶם חֲכָמְתוֹ אֲךָ לֹא זָכִיתִי לְשִׁמְעַת זֹאת מִפְּי הַקְּדוֹשׁ בְּעֶצְמוֹ כִּי אִם מִפִּי אֲחֵרִים (וְעֵינַי בְּסוּף סְפוּרֵי מַעֲשִׂיֹת, מִבְּאֵר שֶׁם מֵה שֶׁשָּׁמַעְתִּי בְּעֶצְמִי שֶׁאָמַר שֶׁיֵּשׁ חֲכָמוֹת בְּזֶה הָעוֹלָם שֶׁיְכוּלִין לְחַיֹּת בָּהֶם בְּלִי שׁוּם אֲכִילָה וְשִׁתִּיה עֵינַי שָׁם).

קפב

פַּעַם אַחַת עָנָה וְאָמַר: עָלֵי אֵין חוֹלְקִים כָּלָל, רַק הֵם חוֹלְקִים עַל מִי שֶׁעָשָׂה כֶּךָ כְּמוֹ שְׂבוּדִים הַחוֹלְקִים עָלָיו וְעַל אִישׁ כְּזֶה בּוֹדָאֵי רָאוּי לְחַלֵּק. כְּלוּמַר כִּי הַחוֹלְקִים בּוֹדִים עָלָיו כְּזָבִים וְשִׁקְרִים אֲשֶׁר לֹא עָלוּ עַל לְבוֹ שֶׁעָשָׂה כֶּךָ וְכֶךָ מֵה שֶׁהַכֹּל שִׁקְר וְכֶזֶב, וְעַל אִישׁ כְּזֶה שֶׁעָשָׂה כֶּךָ כְּמוֹ שֶׁאֹמְרִים הֵם, בּוֹדָאֵי רָאוּי לְחַלֵּק. נִמְצָא שֶׁעָלָיו אֵינָם חוֹלְקִים כָּלָל, כִּי אִם הָיוּ יוֹדְעִין גְּדֹל צְדָקָתוֹ וְקִדְשָׁתוֹ וּמַעֲלָתוֹ וְכוּ', בּוֹדָאֵי לֹא הָיוּ חוֹלְקִים עָלָיו, רַק אֲדַרְבָּא הָיוּ רְצִים אַחֲרָיו בְּהַתְּלַהּבוֹת גִּפְלָא כְּרָאוּי: רַק הֵם חוֹלְקִים עַל מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשִׂים כְּאֵלֶּה כְּמוֹ שֶׁהֵם אֹמְרִים, וְעַל אִישׁ כְּזֶה בּוֹדָאֵי רָאוּי לְחַלֵּק. וְאָמַר, שֶׁהֵם חָתְכוּ וְצִירוּ לְעֶצְמָם אָדָם וְחוֹלְקִים עָלָיו, זֵיִיא הָאֲבִין זִיךְ אוֹיִם גִּישְׁנִיצְט אַה מְעַנְטֶשׁ אֵין קְרִיגֵן אוֹיף אִיהֶם (הֵינּוּ בְּנֵי לְשֵׁאִינָם חוֹלְקִים עָלָיו רַק עַל זֶה הָאִישׁ שֶׁצִּירוּ לְעֶצְמָן בְּשִׁקְר שֶׁעָשָׂה כֶּךָ וְכוּ' וְכַנּוֹכֵר לְעִיל).

קפג

וְאָמַר רַבְּנּוּ זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ כָּל שְׂרָשֵׁי גִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וּמִתְחִלָּה אָמַר שִׁיּוֹדֵעַ אוֹתָם מִתּוֹרָה שְׁבַכְתָּב, וְעַדִּין אֵינּוּ יוֹדֵעַ אוֹתָם מִתּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה. אַחַר אֵיזָה זְמַן אָמַר שֶׁכָּבֵר זָכָה לִידַע אֵת שְׂרָשֵׁי הַגִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל גַּם מִתּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה. וְהָיָה יוֹדֵעַ לְתַת תְּקוּנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי שְׂרָשׁ נִשְׁמָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁצָּוָה לֹא הָיָה עֲנִינֵי סוּדוֹת לְכוּן כְּוֹנֹת וְיַחְוּדִים, רַק כָּל הַהֲנַהֲגוֹת שֶׁצָּוָה לְמִקְרָבֵיו הָיוּ עֲנִינֵי עֲבָדוֹת. לְאֶחָד צָוָה בְּתַחֲלָה לְהַתְּעַנּוֹת אֵיזָה הַפְּסָקוֹת, וְהַזְהִיר עַל מִקְרָבֵיו שֶׁלֹּא יִתְעַנּוּ מֵעֶצְמָן כָּלָל, רַק בְּיָמִים שֶׁצָּוָה עֲלֵיהֶם. וְלִפְעָמִים צָוָה לְאֶחָד לְהַתְּעַנּוֹת מִשְׁבַּת לְשַׁבַּת. וְצָוָה לְכַמָּה אֲנָשִׁים שֶׁיְהִיוּ נְעוּרִים לִילָה אַחַת בְּשָׁבוּעַ וְשֶׁלֹּא יֵאָכְלוּ מֵעַת לְעַת אֶחָד בְּשָׁבוּעַ דְּבַר מִן הַחַי. לְכַמָּה אֲנָשִׁים צָוָה לְהַתְּעַנּוֹת עֲרַב רֵאשׁ חֲדָשׁ. וְכֵן צָוָה עַל רַב אֲנָשִׁים שֶׁיִּזְהָרוּ לִילָה לְמִקְוָה לְטַבֵּל בְּיָמִים שֶׁאֵין אֹמְרִים בָּהֶם תְּחַנּוּן, וְזֶה צָוָה לְכַמָּה אֲנָשִׁים. לְכַמָּה אֲנָשִׁים צָוָה לֹמַר ח"י וְשְׁמוֹנָה עָשָׂר פְּרָקִים מִשְׁנֵיֹת בְּכָל יוֹם. וְכֵן כְּמָה וְכְמָה הַנְּהַגוֹת שֶׁצָּוָה בְּעֵינַי הַלְמוּד, שֶׁלֹּזָה צָוָה לְלַמֵּד זֹאת וְלֹזָה צָוָה לְלַמֵּד זֹאת.

וזאת היתה הנהגה הכללית שצוה והזהיר את כלם, דהינו ללמד פוסק בכל יום. אפלו ביום שאין לו פנאי ילמד על כל פנים איזה סעיף "שלחן ערוך" בכל מקום שהוא. ואמר שהוא חיוב גדול על כל אחד מישראל. גם זאת היתה הנהגה כללית שהזהיר את כל אחד ואחד, דהינו להתבודד בכל יום ויפרש שיחתו לפני השם יתברך ולבקש מלפניו רחמים ותחנונים לזכות להתקרב לעבודתו יתברך. ושיחה זו תהיה בלשון אשכנז שמדברים בו ובזמנו דברו בלשון אידיש וכו'. וכמבאר מזה בספריו הקדושים, וכבר נדפס (ליקוטי מוהר"ן תניינא כה). וכיוצא בזה שאר ענייני הנהגות שצוה על כל אחד ואחד בפרט, כי לכל אחד ואחד צוה הנהגות אחרות וגם באדם אחד היה שני בענין הנהגות. שבתחלה צוה על אחד לנהג הנהגות אלו, כגון לומר ח"י פרקים משניות וכיוצא. ואחר-כך במשך איזה זמן פטרו מהנהגה זו וצוה עליו הנהגות אחרות ואחר כך עוד במשך איזה זמן צוה עליו הנהגות אחרות. וכן התנהג עם מקרבו תמיד לאחד צוה לומר פסוק מיחד בכל יום ולאחד צוה לומר איזה משנה מיחדת בכל יום וכיוצא בזה. והכלל שלכל אחד ואחד צוה הנהגות מיחדות כפי מה שהיה צריך לתקן מה שפגם וכפי שרש נשמתו. ויש הנהגות כלליות שצוה לכל המקרבים שלו כנ"ל. ויש הנהגות שהיה כלליות לכמה וכמה אנשים ויש הנהגות שהיו מיחדות לכל אחד ואחד ביחוד וכן בענין הזמן, יש הנהגות שצוה לנהג אותם כל ימי חייו, כגון למוד הפוסקים שעל זה הזהיר בפרוש לנהג זאת כל אחד ואחד כל ימי חייו, ויש הנהגות שהיו תלויים בזמן, שבזמן זה צוה לנהג הנהגה זו, ובזמן אחר צוה הנהגות אחרות וכנזכר לעיל. וכל ההנהגות שצוה, אפלו ההנהגות שהיו נראים כדברים פשוטים, לא היתה שום הנהגה על פי פשוט כי היה לו, זכרונו לברכה, בזה כמה וכמה סודות נסתרות ונוראות מאד. אבל לנו לא גלה שום דבר, רק צוה לעשות הדבר בפשיטות והוא עשה בזה מה שעשה. ואמר בפרוש בזה הלשון: כל הנהגה והנהגה שאני מצוה לעשות הוא סגלה, ותקון ומועיל על מה שעבר, ועל העתיד, ולאחר ההסתלקות של האדם, ולימות המשיח, ולתחית המתים ולעתיד לבוא.

וכל מה שצוה לעשות, אפלו היה נראה דבר קל ופשוט מאד, היה כבד מאד על האדם לעשות. והיה מנח עליו כל מיני כבודות והיו עליו כמה וכמה מניעות אף על פי שהדבר היה דבר פשוט. ואלו לא היה מצוה רבנו זכרונו לברכה, לעשות אותו הדבר, רק האדם היה רוצה לעשות זאת מעצמו היה קל עליו מאד לעשות, אבל כשצוה רבנו זכרונו לברכה, לעשותו היה כבד מאד. אבל אף על פי כן היו אנשים שלו מקימים דבריו תמיד, כי ידעו מזה שדבריו שהוא מצוה כבד מאד לעשותו והיו מכריחים עצמם מאד מאד לקיים דבריו דיקא והיו מתחננים ומבקשים מאד מהשם יתברך על זה שיעזר אותם לקיים דברי הנהגותיו הקדושים. והשם יתברך עזרם על זה. ושמעתי מפיו הקדוש בפרוש שאמר: כל מה שאני מצוה לעשות הוא כבד מאד לעשות וכו'. ומי שזכה להתקרב אליו היה רואה קצת

מעין זה. ולא היה לרבנו זכרונו לברכה, שום מנוחה כל ימיו אפלו רגע אחת, כי היה לוחם מלחמות ה' בכל עת ובכל רגע ואי אפשר להאריך ולספר בזה מכמה טעמים וזה היה ענין המחלקת הגדולה שהיה עליו וכו'. אבל אף על פי כן השם יתברך היה בעזרו תמיד וזכה לעלות על ידי זה בכל יום ובכל עת למעלות והשגות גבוהות מאד אשר לא נשמעו ולא נראו וכו'.

וגם עכשו עדין מנח כל מיני כבודות ללמד ספריו הקדושים ויש עליהם כמה מניעות אפלו מי שזוכה לידע מרבנו זכרונו לברכה, ורוצה ללמד אותם יש לו כבודות גדול ומניעות רבות מאד כידוע בחוש לנו וגם עדין האור נעלם ונסתר.

אמר: שכל התורות והשיחות שלו אינם בשבילנו לחוד, כי אם "את אשר ישנו פה ואשר איננו פה" (דברים כט, יד) (ועין ברש"י שפרש: ואשר איננו פה, ואף עם דורות העתידים לבוא, והבן). וכמה פעמים דברנו עמו מענין זה ורמז לנו בדבריו להודיע לדורות הבאים את כל מעשי ה' הגדול שעשה עמנו. ופעם אחת אמר בפרוש: גם לבניכם תודיעו את כל התורות והשיחות הנפלאות והנוראות והמעשיות וכיוצא בהם אשר גלה לנו. ואמר אז זה הפסוק בהתלהבות גדול כגחלי אש: "והודעתם לבניה ולבני בניה" (דברים ה, ט) (ואמר בזו הלשון: אייערע קינדער זאלט איר מודיע זיין וואס דא האט זיך גיטאן). ואמר ברתת וזיע בהתלהבות נורא: "והודעתם לבניה ולבני בניה". ואמר: דע והאמן אם אפשר להוציא אחד מן הרפוש, גם מי שיתאחז בו יוציאו אותו גם כן.

פעם אחת אמר לאחד: אגלה לך סוד, שיהיה אפיקורסות גדול בעולם. כי מלמעלה יבוא אפיקורסות בעולם בשביל נסיון ואני יודע שאנשים שלי גם בלא זה יתחזקו באמונה באמת וישארו קימים באמונתם, אף אני מגלה לך זאת כדי שיתחזקו יותר כשיראו שדברו מזה מקדם, וכדברים האלה נשמע מפיו הקדוש כמה פעמים. והיה מתאנח מאד על זה ואמר: אוי, איך יוכלו לעמד אנשים מעטים נגד כל העולם. והנה סמוך מאד אחר הסתלקותו זכרונו לברכה, ראינו בעינינו זאת, שתכף התחיל להתפשט אפיקורסית גדול בעולם מה שלא היה כזאת מימי קדם. כי אף על פי שכבר התחיל לצמח נגע המספחת הזאת במדינות רחוקות, האפיקורסים המפרסמים דשם כמפרסם, וחברו חבורים רעים בפרט ספרי המאסף וכו', אבל עדין לא נתפשטה הנגע במדינתנו עד אשר בימינו אחר הסתלקותו זכרונו לברכה, והסתלקות עוד גדולי הצדיקים הקדושים זכרונו לברכה, פשתה נגע המספחת הרעה הזאת גם במדינתנו. וכבר צווחו ככרוכיא הצדיקים והכשרים שבדורותינו אלה ואין שומע להם, כי ידם תקפה בעוונותינו הרבים. אוי לנו מה שהגיע לנו בדורותינו אלה. ועל ידי זה נצמחה הגזרה הרעה בימינו שנמשכה על ידם. אוי מה היה לנו ונתקיים בעוונותינו הרבים כאשר הודיע אדוננו מורנו ורבנו

זכרונו לברכה, הנורא מקדם ברוח קדשו ועדין הולכים ומתפשטים בכל עת. אוי מי יודע מה יהיה בימים הבאים. וכבר כתבנו מה שאמר הוא זכרונו לברכה שעל זה התנבאו כל נביאינו, בפרט דניאל שאמר (דניאל יב, י): "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים" וכו'. שכל פונתם היה שבאחרית הימים האלה יתנסו ויצטרפו ישראל באמונה שיעמדו ויקומו רבים שירצו להטעות אותם מהאמונה הקדושה, שהם האפיקורסים והמחקרים שבימינו. ומאחר שכבר הודיע זאת מקדם שזה יהיה הנסיון, היה ראוי לעמד בנסיון בודאי, אף על פי כן יהיה נסיון גדול עד אשר רבים יהיו נכשלים מאד, אף אף על פי כן אנו פותבים כל זאת, למען ידעו החפצים באמת ובאמונה הקדושה שכבר הודיע הוא זכרונו לברכה, לנו את כל זאת מקדם, למען יהיה להם למשיב נפש לחזק לבם בה' ובתורתו הקדושה, כאשר קבלנו מרבתינו, זכרונו לברכה בגמרא ופוסקים.

חלה

כבר מבאר ב"לקוטי תניינא" סימן מד שרבנו, זכרונו לברכה, הזהיר מאד לבלי להחמיר חמרות יתרות בשום דבר, כי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו (עבודה זרה ג ע"א) 'ולא נתנה התורה למלאכי השרת' וכו' (ברכות כה ע"ב). ואמר אז: שאיתא שראוי לכל אדם שיבחר לעצמו מצוה אחת, שבאותה המצוה ידקדק הרבה ויקים אותה המצוה עם כל החמרות והדקדוקים. וכעין שמצינו בגמרא (שבת קיח ע"ב): 'אביה במאי זהיר טפוי' וכו'. ואף על פי כן גם באותה המצוה אל יכנס בחמרות של שגעון ושטות ומרה שחורות, רק ידקדק בה בלי שגעון בכל החמרות. אבל בשאר כל המצוות אין צריכין להחמיר כלל. והלואי שנזכר לקים את כל מצוות התורה כפשוטן ממש בלי שום חמרות. וגם בענין החמרות יתרות בפסח לא היה מסכים כלל על המרבים לדקדק יותר מדאי ונכנסים במרה שחורות גדולות והאריך בשיחה זו אז כי איש אחד מאנשינו שאל לו זכרונו לברכה, שאלה אחת בענין איזה חמרה בפסח איה להתנהג. ואז התלוצץ ממנו מאד. והרבה לדבר מענין זה שאין צריכין לחפש אחר חמרות יתרות ושגעון ובלבולים. ואמר שהוא בעצמו גם כן כבר היה שקוע בענין זה מאד שהיו עולים על דעתו חמרות יתרות מאד מאד ופעם אחד היה חושב מחשבות בענין המים על פסח שחשש שמא יש איזה משהו במים ששואבין, ואם יכין לו מים על כל ימי הפסח כמו שנוהגין קצת. גם זה לא הוטב בעיניו, כי קשה לשמר היטב המים מערב פסח על כל ימי הפסח. ולא הוטב בעיניו שום מים רק מי מעין הנובעים ויוצאים והולכים ובאים מים חדשים בכל עת. אבל במקום שהוא זכרונו לברכה, היה יושב לא היה שום מעין כזה. והיה בדעתו לנסע על פסח למקום שיש שם מי מעין כזה. כל כך נכנס בחמרות ומרה שחורות ודקדוקים יתרים. אבל עכשו הוא מתלוצץ מזה כי אין צריכין לחפש אחר חמרות יתרות, אפילו בפסח. והאריך בשיחה זו הרבה אז כי עקר העבודה באמת הוא תמימות ופשיטות להרבות בתורה ותפלה ומעשים טובים בלי לחפש לחדש דוקא

חמרות יתרות, רק לילך בדרך אבותינו הקדמונים. ולא נתנה התורה למלאכי השרת. ואמר אז שבשביל זה עזבו העולם חכמות הדקדוק ואינם עוסקים בו כלל, כי דקדוק אין צריכין כלל, כי אין צריכין לדקדק על עצמו יותר מדאי לבקש חמרות יתרות. והאריך בזה עוד ואמר אז שאין שום דבר שיהיה חייב בדוקא ואם לאו וכו'. רק אם יוכל-יוכל, ואם לא-אנס רחמנא פטרה וכבר מבאר זאת במקום אחר.

רלז

אמר שצריך לזהר מאד לבלי להוציא מפיו דבור של רשעות חס ושלוה, אפלו בדרך ליצנות, דהינו שלא לומר חס ושלוה, על עצמו שיהיה רשע חס ושלוה, או שיעשה עברה חס ושלוה, אף שאומר זאת בדרך ליצנות ואין בלבו כלל לעשות זאת, אף על פי כן זה הדבור מזיק לו מאד ויכול להכריחו חס ושלוה, אחר כך לעשות זאת שהוציא מפיו אף על פי שלא אמרה מלבו רק בדרך ליצנות ועל ידי זה נכשל יהוא המלך על ידי שהוציא מפיו ואמר (מלכים ב י, יח): "יהוא יעבדנו הרבה", אף על פי שבלבו היה לבלי לעבדו רק אמר זאת בדרך ליצנות כדי להטעות את עובדי הבעל כמבאר שם במקרא, אף על פי כן נכשל אחר-כך על ידי זה עד שעבד בעצמו עבודה זרה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין קב ע"א). על כן צריכין לזהר מזה מאד פי ברית כרותה לשפתים וכו', כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (שם).

רנע

פעם אחד אמר: צמאון הוא תאוה גדולה. ולפי הבנתי, פונתו היתה לרמוז לנו מענין השתוקקות וכסופין וצמאון להשם יתברך שהוא דבר נפלא מאד כמו הצמא מאד כשהוא בא אל המים, שיש לו תענוג גדול משתיתו לגדל צמאונו. נמצא שעקר תענוג הגדול הוא על ידי הצמאון. כמו כן הוא כל עניני פסופין וגעגועים דקדשה להשם יתברך ולעבודתו באמת. וזהו עקר תענוג עולם הבא שאז יזכו לרצון ולכסופין בחינת רעוא דרעוין שהוא בחינת הסתלקות משה. והוא בחינת ארבע מאות עלמין דכסופין דירתין צדיקיא לעלמא דאתי, הדא הוא דכתיב (בראשית כג, טז): "ארבע מאות שקל כסף" וכו' כמבאר בזהר הקדוש (חיי שרה קכג ע"ב), דכסופין דיקא. כי אז יזכו לצמאון ולכסופין אמתיים להשם יתברך שזהו עקר התענוג של עולם הבא שיזכו בכל פעם לרוות צמאונם.

רטד

הזהיר לכבד וליקר את אשתו. כי אמר: הלא הנשים הם סובלים צער ויסורים גדולים מאד מאד מילדיהם, צער העבור והלדה והגדול, פאשר ידוע לכל עצם מכאובם וצערם ויסוריהם בכמה אפנים הקשים וכבדים מאד מאד. על כן ראוי לרחם עליהם וליקרם ולכבדם. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נט ע"א): 'אוקירו לנשיכו פי היכי דתתעתרו', וכן אמרו (יבמות סג ע"א): 'דינו שמגדלות את בנינו וכו'.

דטה

הזהיר מאד לבלי לאכל בצלים חיים כלל אפלו עם שמן או שומן ואפלו על ידי תערובות כגון על ידי ביצים וכיוצא, ואפלו בשבת. והלעיג על האומרים שבשבת מצוה לאכל דבר המזיק שהם בצלים חיים ואמר שהם מזיקים מאד לכמה דברים, וחשב אז כמה עניני חולאת ומכאובים וחלישות שגורמים, אך שכחתים בפרטיות. אך הכלל שהחמיר מאד והזהיר מאד לבלי לאכלם חיים כלל אפלו על ידי תערובות ואפלו בשבת רק מבשלים מתר לאכל. ובתחלה שאלנו אותו על זה מחמת ששמענו בשם הבעל-שם-טוב זה, שהזהיר מאד לבלי לאכל בצלים חיים, ואמר שבודאי כן הוא והתחיל לחשב לכמה דברים הם מזיקים וכו' כנזכר לעיל, ואז שמענו כל הנזכר לעיל.

דטז

אמר: מי שרוצה לחדש בתורה מתר לו לחדש ולדרש כל מה שירצה כל מה שיזכה לחדש בשכלו, ובלבד שלא יוציא איזה דין חדש על פי הרושיו שדורש בדרך דרוש וסוד. והמוכן מדבריו היה שאפלו בכונות האר"י זכרוננו לברכה, ודרכי הקבלה מתר לחדש בהם כאשר ישיג שכלו, ובלבד שלא יוציא מהם שום דין חס ושלום.

דעג

אמר: טוב להאדם להרגיל את עצמו שיוכל להחיות את עצמו עם איזה נגון, כי נגון הוא דבר גדול וגבוה מאד מאד, ויש לו כח גדול לעורר ולהמשיך את לב האדם להשם יתברך. ואפלו מי שאינו יכול לנגן, אף על פי כן בביתו ובינו לבין עצמו יוכל להחיות את עצמו באיזה נגון כפי שיוכל לומר אותו. כי מעלת הנגון אין לשער וכבר מבאר בדברי רבנו זכרוננו לברכה, כמה תורות גבוהות מענין נגון. ועין בסוף המעשה של השבעה בעטלירס, שם מרמז קצת מעלת הנגון, כי מבאר שם שעקר רפואת הבת מלכה שנפלה חלשות הוא על ידי נגון, הינו על ידי עשרה מיני נגינה כמו שמבאר שם עין שם. והבן מאד עד היכן הדברים מגיעים.

כי גם הנשמה הקדושה של כל אחר מישראל היא נקראת בת מלך כידוע והיא מנחת במקום שמנחת אצל כל אחד ואחד, עיפה ויגעה וחלושה בעוונותיה שהם העשרה מיני חצים, שזרק וירה בה המלך שתפסה כמו שמבאר שם. וצריכין צדיק בעל כח גדול שיוכל לכנס לתוך כל המקומות שנפלה לשם ולהוציא ממנה כל העשרה מיני חצים ולידע כל העשרה מיני דפיקין כדי שידע איך צריכין לרפואתה ולנגן כל העשרה מיני נגינה, כי עקר רפואתה על ידי נגון ושמחה. והבן שם עוד דברים מתוך דבר והעקר להוציא משם עצות טובות לשוב להשם יתברך באמת כי 'לא המדרש הוא העקר אלא המעשה' (אבות א).

טוב מאד להאדם שיהיה לו חדר מיחד לו לברו לעסק שם בעבודת ה' בתורה ותפלה. ובפרט התבודדות ושיחה בינו לבין קונו שלזה צריכין בודאי חדר מיחד.

דעד

ואמר רבנו זכרוננו לברכה, שאפלו הישיבה בעצמה שיושבין בחדר מיחד לברו גם זה טוב מאד. ואף על פי כן אפלו אם אין זוכין שיהיה לו חדר מיחד, אף על פי כן יכולין להתבודד ולדבר בינו לבין קונו. ואמר רבנו זכרוננו לברכה, שתחת הטלית הוא גם כן חדר מיחד פי כשמשלשלין הטלית על עיניו, יכולין לדבר בינו לבין קונו מה שרוצין. גם יכולין להתבודד ולפרש שיחתו כששוכב על מטתו ומכסה עצמו בהסדין כמבאר במקום אחר שפך נהג דוד המלך עליו השלום, שזהו בחינת (תהלים ו, ז): "אשחה בכל לילה מטתי" וכו'. גם יכולין לישב על הספר ויסברו אחרים שהוא לומד, והוא יכול אז לדבר בינו לבין קונו. ועוד יש לזה כמה תחבולות למי שחפץ באמת לנהג הנהגה זו של התבודדות העולה על הכל שהוא יסוד שרש הקדשה והטהרה והתשובה וכו' כמבאר כבר כמה פעמים. אבל טוב יותר להשתדל שיהיה לו חדר מיחד.

דעה

היה מזהיר מאד שישמר האדם את ממונו בשמירה גדולה ומעלה מאד והיה מקפיד מאד על זה. והיה מתלוצץ ומקפיד על אלו האנשים המתעצלים שקורין בלשון אשכנז "שלים מזלניק". כי זמנים ועתים בטל עצמו מתורה ותפלה וטרח ויגע ביגיעות גדולות בשביל להרויח ממון כרי לפרנס ביתו, ואחר כך כשהגיע לו הממון הוא נעשה שלים מזלניק ואינו משגיח עליו כלל. כי ממון כשר של איש הישראלי צריך שמירה כמו עין שבראש. ובכל עת שנודמן שאחד מאנשיו נאבד אצלו איזה סך ממון בדרך והיו באים בקבלנא לפניו, היה מבזה ומוכיח אותו מאד על זה על שלא נזהרו בשמירתו יפה.

דפא

אמר לאחד שמי שאינו להוט ונבהל להון, ואיננו נושא ונותן יותר מכפי ממונו שיש לו, רק עושה משא ומתן באמונה בממונו לבר ואינו לווה מאחרים לעשות משא ומתן גדול, זהו מקים (דברים ו, ה): "ובכל מאדך". גם אמר לאחד, שכשנותנין חמש לצדקה מממונו הוא מקים "ובכל מאדך".

דפט

מצאתי בספר "לקוטי מוהר"ן" ענין אחד שלא נדפס עדין, וזהו: דע שבכל דור ודור נתחדשין בו חלאים חדשים רחמנא לצלן בבחינת (קהלת א, יח): "יוסיף דעת יוסיף מכאוב". הינו מחמת שבכל דור שבא מאחר נתוסף הדעת של הפילוסופים. כי בכל דור באים על חכמות חדשות. ועל ידי זה יוסיף מכאוב, שנתחדשו חלאים חדשים רחמנא לצלן ה' יצילנו.

דצא

דצו

דבר עמנו כמה פעמים שרצונו חזק מאד שנגלך עם התורות שגלה. דהינו לילך תחלה איזה זמן עם תורה פלונית בערך ב' או ג' חדשים, דהינו שיהיו כל עבודתו והלוכו ביראת ה' על פי הנאמר באותה התורה. וכל תפלתו ושיחתו יהיה לזכות להגיע למה שנאמר באותה התורה, וכן יתנהג איזה זמן. ואחר כך ילך איזה זמן עם תורה אחרת, וכן אחר כך, עד שיגמר לילך עם כל התורות. ודבר כמה פעמים מזה אשרי מי שיאחז בזה.

דצט

אחר שמחת תורה הייתי רגיל לבוא אליו. זכרונו לברכה ובכל שנה כשבאתי אליו אחר שמחת תורה שאל אותי אם הייתי שמח בשמחת תורה. וספר לי כמה פעמים איך היו העולם שמחים בביתו והיה לו נחת גדול מזה וכן עוד פעם אחת באמצע השנה דבר עמי מענין שמחת תורה אם אני מרגיש שמחה בלבי אז, או על כל פנים פעם אחר בשנה אם אני מרגיש שמחה בלבי (וברוך ה' שעזרני בחסדו הגדול לשמח בכל לב כמה פעמים בשנה. והרגשתי השמחה בלבי מה שאי אפשר לספר לחברו כלל כי שמחת יהדותנו, מה שזכינו להיות מזרע ישראל ולהאמין בו יתברך הוא לכל חר כפום מה דמשער בלבה, ואי אפשר לספר לחברו כלל כמו שמבאר אצלנו כמה פעמים בפרט בחינת הדבקות שמרגישים בשעת השמחה אפלו הפחות שבישראל, זה אי אפשר לספר כלל) כי חפצו ורצונו היה מאד שנהיה שמחים בכל השנה כלה, בפרט בשמחת תורה ופורים ובשבת ויום טוב. וספר לי שפעם אחת בשמחת תורה רקד בעצמו לברו בחדרו בלי סיועת אנשים אחרים.

ש

פעם אחת אמר לי: כל מה שאתה רואה בעולם, כל מה שנמצא בעולם, הכל בשביל הבחירה והנסיון.

שא

שמעתי בשמו שאמר שעקר עבודת איש הישראלי הוא בחרף לקום בחצות לילה. ובקיץ בעת שהלילה קצר מאד (שאז אין עומדין בחצות ובחויץ לארץ) כמבאר במקום אחר) אז יזהר לעמד בבקר השכם בעלות השחר.

שאג

פעם אחת דבר עמי מענין מאוס תאוה הידוע. ואמר אז: מי שמהרהר בהרהורי נאוף הוא שוטה. כי הלא אפלו איש פשוט שקורין בעל הבית הוא גם כן אינו חפץ שיהיה נתפס חס ושלום, בענין זה אפלו אם אינו ירא חטא כלל על כל פנים בודאי אינו רוצה שיהיה לו בזיון בזה שיתפסו אותו עם אשה אחרת, ואם כן למה לו להרהר ולצער נפשו בחנם. וכבר מבאר שהמחשבה ביד האדם להטותה פרצונו וכו'. עין בספרים הנדפסים בכמה מקומות מזה (ליקוטי מוהר"ן מט, נ, נא, עכ) ויערב לך לעד אם תרצה לקבלם באמת.

שז

לְעֵינֵינוּ מִה שֶׁדָּרַךְ הָעוֹלָם לומר בכל שנה ובכל עת שֶׁעָכְשׁוּ אֵינָם עֲתִים טוֹבוֹת
 וּבִשְׁנֵים הַקּוֹדְמִים הָיָה טוֹב יוֹתֵר וְכוּ', כִּידוּעַ שִׁיחוֹת כָּאלוּ בֵּין רַב הָעוֹלָם, דְּבִרְנוּ
 עִמוּ מִזֶּה הַרְבֵּה. וְרַב הַשִּׁיחָה הָיָה שֶׁסָּפְרוּ לְפָנָיו הַרְבֵּה שְׁבִימִים הָרֵאשׁוֹנִים הַטּוֹבִים
 הָיָה הַכֹּל בְּזוּל גְּדוּל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשֶּׁל עָכְשׁוּ. כִּי לֹא הָיָה אֶז נְגִידִים וְעֲשִׂירִים
 גְּדוּלִים כְּמוֹ עָכְשׁוּ. וּמֵה שֶׁמוֹצִיא עָכְשׁוּ בְּעַל הַבַּיִת פָּשׁוּט וְאֶפְלוּ מִקְּפֵל חָשׁוּב, הוּא
 יוֹתֵר מֵהַהוֹצָאוֹת שֶׁל הַנְּגִידִים, שֶׁבִּשְׁנֵים הַקּוֹדְמִים כִּידוּעַ וּמִפְּרָסָם כָּל זֶה עָנָה וְאָמַר:
 הֲלֹא אֲדַרְבָּא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִנְהִיג עֵתָה הָעוֹלָם יָפָה יוֹתֵר מִקֶּדֶם, וְאָמַר בְּזֶה הַלְּשׁוֹן:
 'אֲדַרְבָּא דְּעַר אֵיבְעַר שְׁטַעַר פִּירְט הֵינַט שְׁעֵנִיד דִּיא וְוַעֲלֵט'.

שח

וַיֵּשׁ לָנוּ בְּזֶה שִׁיחוֹת הַרְבֵּה, שְׁכָל דְּבוּרִים וְשִׁיחוֹת כָּאלוּ שֶׁל הָעוֹלָם הַכֹּל הֵם מִן
 הַיֵּצֵר הָרַע, שֶׁמְרַבֵּה שִׁיחוֹת כָּאלֵה לְהַכְבִּיד הַצַּעַר וּלְהַגְדִּיל דְּאֲגַת הַפְּרָנְסָה כָּאלוּ
 עָכְשׁוּ חֵס וְשְׁלוֹם אִפְסֵי תְקוּהָ. וּבִאֲמַת הוּא שֶׁקָר וְכוֹז כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִפְּרָנָם
 וּמִכֻּלְכֵּל הָעוֹלָם תָּמִיד, וּבְכָל דּוֹר וּבְכָל שָׁנָה נִמְצְאִים עוֹלִים וַיּוֹרְדִים. וְאִם נִסְתַּכַּל
 הַיֵּטֵב בְּכָל שָׁנָה וּבְכָל עֵת בּוֹדָאֵי נִמְצָא תָּמִיד אֲנָשִׁים רַבִּים שֶׁהָיוּ עֲנִיִּים וּמִשְׁרָתִים
 וְכִיּוֹצֵא בִּשְׁנֵים הַקּוֹדְמִים וְעָכְשׁוּ נִתְעַשְּׂרוּ, וְגַם הֵם רַבִּים אוֹמְרִים שֶׁהַשְּׁנֵים אֵינָם
 מִתְקַנּוֹת עֵתָה כְּמִקְדָּם, מִחֲמַת שְׁרוּצִים בְּכָל פַּעַם עֲשִׁירוֹת יוֹתֵר, וּמִנְהִיגִים בְּבֵיתָם
 בְּגְדוּלוֹת יוֹתֵר, עַד שֶׁהוֹצֵאתָם מִרְבָּה, וְאוֹמְרִים שֶׁעֵתָה אֵינָם שָׁנִים טוֹבוֹת כְּמִקְדָּם
 אֶף עַל פִּי שְׁאֲנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶה סְמוּךְ לְפָנָי אֵיזָה שָׁנִים הָיוּ עֲנִיִּים אוֹ מִשְׁרָתִים וְכִיּוֹצֵא
 בָּהֶם. וַיְהִי אִיךָ שִׁיחָה מֵאֵי נִפְקָא מִנָּה, מֵה שֶׁצּוֹעֵקִים בְּכָל פַּעַם שֶׁהֵימִים
 הָרֵאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה. וְכִבְרַ צִוַּח שְׁלֵמָה עַל זֶה וְסִתֵּר דְּבִרְיָהֶם וְאָמַר (קֹהֶלֶת ז,
 י): "אֵל תֹּאמַר שֶׁהֵימִים הָרֵאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה, כִּי לֹא מִחֲכָמָה שָׁאַלְתָּ עַל זֶה".
 וְאֶף עַל פִּי שֶׁרַש"י פִּרְשׁ שֵׁם כִּי הַכֹּל לְפִי זְכוּת הַדּוֹרוֹת, אֶף עַל פִּי כֵן הַרְבֵּה פָּנִים
 לַתּוֹרָה וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִדִּי פָּשׁוּטוֹ, כִּי שְׁלֵמָה הַמְּלָךְ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שֶׁהָיָה חָכֵם
 גְּדוּל מִכָּל אָדָם אָמַר בְּחֲכָמְתוֹ וְרוּחַ קֹדֶשׁוֹ שֶׁזֶה שְׁטוֹת גְּדוּל מֵה שְׁאוֹמְרִים שֶׁהֵימִים
 הָרֵאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה, כִּי בְּכָל פַּעַם אוֹמְרִים כֵּן. וּבִאֲמַת אָנוּ רוֹאִים שֶׁבְּכָל
 פַּעַם הָעוֹלָם נִתְעַשֵּׂר יוֹתֵר, וּמִתְנַהֵג הָעוֹלָם בְּגְדוּלוֹת וּבַהוֹצָאָה מִרְבָּה יוֹתֵר מִשְׁנֵים
 קְדָמוֹנִיּוֹת.

וּבִאֲמַת מֵאֵי נִפְקָא מִנָּה בְּזֶה, אֲדַרְבָּא, אִם עָכְשׁוּ הָעוֹלָם בְּדַחְקוֹת יוֹתֵר צְרִיכִים
 לְבָרַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְלַעֲסֵק בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה, כִּי אֵין מְקוֹם לְבָרַח מִצָּרוֹת וַיִּסּוּרֵי
 עוֹלָם הַזֶּה רַק אֵל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְאֵל הַתּוֹרָה כִּי "אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד" (אֵיּוֹב ה, ז) וְכִמוֹ
 שֶׁכְּתוּב בַּמִּדְרָשׁ (סְנֵהֲרִין צַט ע"ב): 'אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד, אֲשֶׁרִי מִי שֶׁעֲמָלוֹ בְּתוֹרָה'.
 פְּרוּשׁ מֵאַחַר שֶׁאֵיךְ שִׁיחָה אִם יְהִי עֲשִׂיר אוֹ עֲנִי וְכוּ' אֶף עַל פִּי כֵן בּוֹדָאֵי יְהִי לוֹ
 עֵמֶל וְכַעַס כָּל יָמָיו כִּי צָרוֹת וַיִּסּוּרֵי כָּל אָדָם רַבִּים מְאֹד וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב "גַּם כָּל יָמָיו
 בְּעַס וּמִכְאוּבוֹת" וְכוּ' (קֹהֶלֶת ב, כג). וְכִמוֹבָא בְּשֵׁל"ה (ח"ב קלח) בְּלְשׁוֹן חֲרוּז: 'אֵין
 רַגַע בְּלֹא פִּגְעָה אֵין שְׁעָה וְכוּ' אֵין יוֹם וְכוּ', עַל כֵּן בּוֹדָאֵי אֲשֶׁרִי מִי שְׁבוֹרַח מִזֶּה

העמל של פגעי העולם הזה אל עמל התורה, ואז בודאי אשרי וטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא אבל בזה שאומר שהימים הראשונים היה טובים מאלה, ובגדל דאגתו וטרדתו וצערו על פרנסתו וממון בכל פעם יותר ויותר, בזה לא יפעל כלום רק מבלי ימיו בצער ודאגה וכעס ומכאובות ומבטל עצמו מהתורה ותפלה וכו' מחמת דאגות ושיחות ושטותים כאלו ולבסוף (קהלת ה, יד): "מאומה לא ישא בעמלו". כי (קהלת ו, ד): "בהבל בא ובחשך ילך" וכו', כי באמת מי שיש לו עינים לראות ולב להבין האמת לאמתו יבין בשכל ויראה שגם בימים הראשונים היה העולם מלא דאגות וטרדות הפרנסה, וכמו שאנו רואים בכל הספרים שנתחברו לפני מאות שנים שרפם ככלם כותבים בהקדמותיהם שהיה להם צרות רבות בימיהם וחסרון כיס ודחקות הפרנסה הקשה מכלם, ואף על פי כן חברו ספרים קדושים הרבה כי (קהלת א, ט): "מה שהיה הוא שיהיה" וכו'. והכלל שגם בימים הראשונים היה העולם מלא דאגות פרנסה כמו שכתב שלמה המלך עליו השלום (קהלת ב, כג): "גם כל ימיו פעס ומכאובות" וכו'. וכתוב: "אדם לעמל יולד קצר ימים ושבע רגז" וכו'. וכיוצא כאלה פסוקים הרבה וגם אז נדמה לכל אחד שבצוק העתים כאלה צריכים לדאג רק על הפרנסה ועל ידי זה אבדו ימיהם והלכו מן העולם בלא חמדה ואף על פי כן נמצא בכל דור צדיקים ויראים וכשרים שלא השגיחו על זה וברחו מן העמל של עולם הזה לעמל התורה ועבודה וזכו להם ולדורותיהם וכו' אשרי להם וכן עכשו בודאי הבחירה חפשית ובודאי יש כח עתה גם עתה לכל אחד ואחד לברח מדאגות ושיחות של צער כאלה, לברח מהם ולבטח בה' ולקבל על עצמו עמל התורה תחת עמל המר של דאגת העולם הזה ובודאי יפרנסו השם יתברך, כי השם יתברך מפרנס העולם תמיד כאז פן עתה אדרבא, השם יתברך מנהיג העולם בכל פעם יפה יותר.

הכלל שהעולם הזה מלא דאגות ויגונות וצער ויסורים תמיד כמו אז כמו עתה וכמו שנגזר מחטא אדם הראשון (בראשית ג, יז): "בעצבון תאכלנה" (בראשית ג, יט): "בזעת אפה תאכל לחם", ואין מקום לברח מהעצבון והדאגות האלו המקצרים ומבלים ימי האדם, אין מקום לברח מהם כי אם אל השם יתברך ואל התורה וכנזכר לעיל. וכבר דברנו שזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במשנה (אבות ו): 'כף הוא דרבה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן אשריה וטוב לך, אשריה בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'. ומקשין ההמון עם: איך שיה' אשריה בעולם הזה' מאחר שצריך לסבל עמל בזה, לאכל פת במלח וכו'. וכבר מבאר באיזה ספרים איזה תרוצים דחוקים בדרך דרש, אבל באמת מי שיש לו עינים ולב להסתכל בעניני עולם. הזה באמת, מי שזכה לינק באמת מתורתיו ושיחותיו ומעשיותיו הנוראים של רבנו הקדוש והנורא זכר צדיק וקדוש לברכה, אצלו מבאר המשנה בפשיטות גמור ויכולין להסביר הדבר לכל בר שכל אמתו הפקי

קצת בטוב הנהגת העולם פי כל העשירים והגבירים הגדולים מודים שהעולם הזה מלא יגונות ויסורים כי דאגותיהם ויסוריהם רבות מאד מאד בכל פעם ובכל יום ובכל שעה, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם ב): 'מרבה נכסים מרבה דאגה'. ואף על פי שההמון עם העניים אינם מבינים זאת ונדמה להם שאם היה להם עשירות לא היה להם דאגות, אבל באמת הם טועים הרבה בזה וכנראה בחוש וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה. והעניים והבעלי בתים יש להם גם כן בודאי דאגות הרבה וכנזכר לעיל. על כן אין מקום לברח מיסורי עולם הזה המלא מכאובות יסורים מיסורים שונים, הן בענין פרנסה הן בענין צער ויסורים מאשתו ובניו, ולהנשים נדמה שיש להם מבעליהם יסורים, והן בענין יסורים ומכאובים ממש, שנמצאים הרבה סובלי חלאים ומכות מפלאות רחמנא לצלן בעולם, הן על כל אלה וכיוצא בהם, אין מקום לברח מכל זה כי אם אל התורה. כי כל מי שרוצה שיהיה לו טוב בעולם הזה שיחיה בנחת בלי צער הוא מלא צרות תמיד. כי כל מה שמקוה לטוב בא להפך. ואפלו אם יהיה לו לפעמים איזה טוב מדמה, הוא בודאי מערב ביגונות תמיד בידוע בחוש למסתכל על האמת. על כן בעולם הזה "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה" (משלי כא, ל) לחיות בנחת, כי אם כשמתרצה באמת להסתפק בתכלית המעוט ולחיות חיי צער, כמו שאמרו שם במשנה הנ"ל: פת במלח תאכל וכו', שאז דיקא כשמקבל על עצמו כל הדחקות וחיי צער ולסבל הכל ולעסק בתורה כמו שכתוב שם: ובתורה אתה עמל, אז דיקא יש לו חיות גם בעולם הזה ואשרי לו גם בעולם הזה כמו שכתוב שם: אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה ודאי, כי לא יהיה לו שום יסורים מפגעי העולם הזה המרבים אצל כל אדם מאד מאחר שמקבל על עצמו הכל בשביל התורה וכל חיותו וטובו הוא התורה שהוא טוב אמתי ואז בודאי חיי חיים אמתיים ואשרי לו גם בעולם הזה אבל הרוצה תענוגי עולם הזה ולחיות בנחת בעולם הזה, בודאי חיי מרים ומרורים מאד, כי אפלו רוח קימעה עוכרתו, כי תכף כשפא עליו דבר נגד רצונו, יש לו צער ויסורים וזה אי אפשר שיתנהג הכל כרצונו אפלו אם יהיה גביר ואדון ומושל, כי עולם הזה מלא יסורים כנ"ל, על כן אין מקום לברח מעמל עולם הזה, ויסוריו כי אם אל עמל התורה, לקבל על עצמו לילך בדרך של התורה, לאכל פת במלח וכו' ואז אשרי וטוב לו אשרי בעולם הזה ודאי. והדברים מובנים היטב לבקי קצת ביסורי עולם הזה ודאגותיו הרבים ומסתכל על האמת ועין מזה בשיחותיו של רבנו זכרוננו לברכה (הנדפסים אצל הספורי מעשיות לעיל) (שיחות הר"ן קמט), ועין בהמעשה של החכם והתם וכו'.

אפלו חכמי המחקרים של אמות העולם מודים לכל זה, שהעולם הזה מלא יסורים תמיד וכמבאר בספריהם הרבה מזה. ואמרו שאין טוב בעולם הזה כי אם הסבל. דהינו שצריכין בעולם הזה לקבל על עצמו לסבל כל מה שיעבר עליו וכו'. אבל כל דבריהם אינם מועילים להעולם בלא התורה הקדושה שזכינו אנחנו בני

ישראל כי אין אדם זוכה לזה שיקבל על עצמו הסבל בעולם הזה ושלא יטרדוהו צרות העולם הזה כי אם על ידי התורה הקדושה, כי כשמישב האדם עצמו היטב האמת לאמתו שהעולם הזה אינו שום תכלית כלל, כי אפלו אם היה עולם הזה מלא טובות ועשירות בלי שום יסורים וצער ודאגות כלל אף על פי כן הוא הבל וריק כי הזמן חולף ועובר כהרף עין (תהלים ק, ד) ו"ימינו כצל עובר", ולא כצלו של דקל (קהלת רבה א, ג) וכו', וכמו שכתוב: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכו' ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעופה", מכל שכן שגם כל העולם הזה מלא צער ויגונות ויסורים ודאגות וטרדות בלי שעור, מגדול ועד קטן, מן גדולי גדולי העשירים המפלגים עד תכלית עני שבעניים, כלם מלאים דאגות, וטרדות הוצאות פרנסתם, ושאר יסורים מיסורים שונים, וצרות והרפתקאות כידוע לכל ואפלו קיסרים ומלכים ושרים גדולים מלאים דאגות ויסורים ופחדים רבים בלי שעור כידוע למי שבקי בהם ובדרכיהם, וכל זה ידוע ומבאר אפלו לחכמי האמות העולם ואף על פי כן אין מי שיברח מזה כי אם כשבחר חלקו בתורה ומצוות הקדושים, ומרצה להסתפק בתכלית המעוט מזה העולם כדי לעסק בתורה ולבלות ימיו על התורה ועל העבודה אז דיקא יכול לברח מן עמל העולם הזה, לפטר מעליו עמל ויגיעות וטרדות ומרירות נפש של דאגות העולם הזה, ולחיות חיים אמתיים בתורה ועבודת ה', אשר הוא עקר החיים האמתיים בעולם הזה ובעולם הבא ובדאי צדקו ונאמנו דברי המשנה הקדושה אפלו על פי פשוטה שמי שבחר לסבל בעולם הזה לאכל פת במלח ומים במשורה ישתה ועל הארץ יישן וחי צער יחיה, כי אפלו פת במלח ומים במשורה לאו כל אדם זוכה בהרחבה, ועל כן הוא צריך עם כל זה להיות מרצה לחיות חיי צער. אבל כל זה הוא מקבל על עצמו כדי לעסק בתורה כמו שכתוב שם: ובתורה אתה עמל. אז אם עושה כן בודאי אשרי וטוב לה, אשרי בעולם הזה ודאי, כי בודאי יש לו חיות אמתית מאחר שמקבל על עצמו לסבל כל יסורי עולם הזה, וזכה להשיג האמת שהעולם הזה לא נברא בשביל נחת להתענג בו. אדרבא מי שרוצה להתענג בזה העולם הוא מלא יסורים וכעס ומכאובות וכנזכר לעיל, רק הוא בורח מעמל העולם הזה לעמל התורה אשר הוא חיינו וארץ ימינו. אז לא די שיזכה לעולם הבא שהוא עולם הנצחי שכל העולם הזה אינו עולה כנגדו אפלו כהרף עין, אף גם בעולם הזה אשרי לו אשרי חלקו כי בעולם הזה אין טוב כמו הסבל אבל אי אפשר לקבל הסבל של יסורי העולם הזה כי אם כשבורח אל עמל התורה והמצוות הקדושים וכנ"ל. והדברים מבארים ומוכנים מאד למי שחפץ באמת ואינו רוצה להטעות את עצמו, כי מי שמתלוצץ מדברים כאלו הוא מתלוצץ רק מעצמו, הינו שאינו רוצה לקבל עצותינו האמתיות ופונה ערפו אליהם, כי הוא רוצה רק לטבע ביון מצולת העולם הזה, ומי ימחה בידו. יאחז כל אחד דרכו (תהלים כ, ח): "ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר", וכמו שאמר רבנו זכרוננו לברכה, על אחד שדבר עמו הרבה, וכונת רבנו

זְכוּרֵנו לְבִרְכָה, הִיא לְהוֹצִיאוֹ מִמְקוֹמוֹת שְׁנִטְבַּע בָּהֶם, בְּמִים שְׁאִין לָהֶם סוּף, אֲבָל
 אוֹתוֹ הָאִישׁ נָתַן כְּתָף סוּרְרַת וְחֹזֵק אֶת לְבוֹ וְלֹא קָבַל דְּבַרֵי רַבְּנֵי זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה, בְּלִבּוֹ
 אָף עַל פִּי שָׁגַם הוּא הֵבִין שְׁדַבְרֵי רַבְּנֵי זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה, אֲמַתִּיִּים וְנִפְלְאִים, אֲבָל לֹא
 רָצָה לְקַבֵּלָם. עָנָה וְאָמַר רַבְּנֵי זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה: זֶה הָאִישׁ דּוֹמֶה כְּמוֹ מִי שְׁנִטְבַּע בְּמִים
 וְהוֹלֵךְ לְאֲבוֹד, וּבֹא אֶחָד וּפּוֹשֵׁט יָדוֹ וְרוֹצֵה לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם, וְהוּא נוֹתֵן כְּתָף סוּרְרַת
 וּפּוֹנֶה עַרְפוֹ בְּעִזּוֹת וְאִינוֹ רוֹצֵה לְהַנִּיחַ אֶת עַצְמוֹ לְתַפְסֵם בּוֹ לְהוֹצִיאוֹ, וּבּוֹרַח מִן הַבַּא
 לְהַצִּילוֹ. וְלִהְשׁוֹמֵעַ יִנְעַם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא.